

הישיבה הארבע-מאות-ושתיים של הכנסת האחת-עשרה

יום שלישי, כ"א בשבט התשמ"ח (9 בפברואר 1988)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:
לקריאה ראשונה — הצעת חוק ערי פיתוח, התשמ"ח — 1988, מטעם חברי הכנסת ד' מגן ו' פרץ; וכן החלטה בדבר חלוקת הצעת חוק (על-פי סעיף 121 לחקון הכנסת).

היו"ר ד' תיכון:
רבותי, ישיבת הכנסת נפתחת.
הודעה למזכיר הכנסת, בבקשה.

ב. שאילתות ותשובות

ברצוני לשאול:
1. האם מוכן השר להורות על חקירת המקרה הנ"ל?
2. אילו צעדים ינקוט הצבא כדי למנוע הישנות מקרים כאלה בעתיד?
תשובת שר הביטחון י' רבין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)
1. כיווני האש היו במקביל לכפר.
2. ניתנו הנחיות למניעת הישנות מקרים מסוג זה בעתיד.

היו"ר ד' תיכון:
שר הביטחון ישיב על שאילתות, בבקשה.

3502. אישורי בנייה בחברון

חבר הכנסת מ' כהנא שאל את שר הביטחון ביום כ"ה בתמוז התשמ"ז (22 ביולי 1987):
נמסר לי, כי לאחרונה ניכרת תנופת בנייה המונית בחברון, עד כדי כך שאי-אפשר להשיג שם מלט.

ברצוני לשאול:

1. כמה אישורי בנייה נתנה עיריית חברון מאז מונה ראש העירייה הערבי?
2. האם כל האישורים עומדים בתקנים ובסטנדרטים של ערים בישראל?
3. כמה רישיונות בנייה ניתנו בשנה האחרונה בכל יהודה ושומרון?

תשובת שר הביטחון י' רבין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. מאז ספטמבר 1986 ועד דצמבר 1987 ניתנו 1,971 חיתרי בנייה.

2. נושא תכנון ובנייה ביו"ש מוסדר בצו בדבר חוק תכנון ערים, כפרים ובניינים (יהודה ושומרון) מס' 418, התשל"א-1971, ובצווים נוספים שהוצאו על-פי תחיקת ביטחון ולא על-פי החוק הקובע תקנים וסטנדרטים בנושא תכנון ובנייה במדינת ישראל.

3503. אימוני צה"ל ליד הכפר מוסמוס -

חבר הכנסת ח' יואד שאל את שר הביטחון ביום כ"ה בתמוז התשמ"ז (22 ביולי 1987):

ב-9 ביולי 1987 הופתעו תושבי הכפר מוסמוס שכמשולש לשמע קול התפוצצות. לאחר מכן הם ראו כמות גדולה של קליעים נופלת על כתיהם, וזאת בזמן שיחידות צבא התאמנו באזור באש חיה.

3633. פיטורי מורה מאזור בית-לחם
חבר הכנסת מ' פלד שאל את שר הביטחון ביום כ' בחשוון התשמ"ח (12 בנובמבר 1987):

המורה פ"ל (שמה המלא מופיע במקור), חברת הוועד הכללי של המורים במוסדות החינוך הממשלתיים באזור בית-לחם, פוטרה מעבודתה ב-1 ביוני 1987 לאחר 21 שנות הוראה. כפי שידוע לי, מעולם לא הופנתה כלפיה האשמה כלשהי ומעולם לא העמידה למשפט בשל עבירה כלשהי.

ברצוני לשאול:

1. מה הם הנימוקים לפיטוריה של המורה?
2. האם מוכן השר להורות על החזרתה לעבודתה?

תשובת שר הביטחון י' רבין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. — 2. לממונה על מינויים והעסקת עובדים באיו"ש — אוזרי יהודה ושומרון — הגיעו ידיעות, ולפיהן המורה המזכרת בשאלתא היא פעילה של ארגון החזית הדמוקרטית, ובין היתר ניצלה את מעמדה כמורה כדי לקדם את פעילותה החתרנית והעוינת במסגרת הארגון. על סמך ידיעות אלה החליט הממונה להפסיק את עבודת המורה, אחרי שניתנה לה הזכות להשמיע את טיעוניה, ומתוקף סמכותו על-פי הצו בדבר מינויים והעסקת עובדים במנגנון הממשלתי.

המורה עתרה לבג"ץ והדיון בעתירה-טרם נסתיים. —

מהתביעה במשפטו של החייל יוסף לוי מאושה, שה-M-16 נשדד מחייל המילואים הנתבע שהותקף על-ידי מחבלים ונמסר לאמאם של מסגד "עומר" בהר-הבית, ונוכח מה שאמר האלוף יצחק מרדכי, שהמסגרים הופכים להיות קן הסתה, ומרדפים אחרי רוגמי אכנים לא נמשכים אם רוגמי האכנים נכנסים למסגרים — נוכח כל הפרטים האלה אני שואלת, מה היא המדיניות שלך, המדיניות של שלטונות הביטחון וצה"ל כלפי העובדה שהמסגרים, שהם מקום קדוש ולכן אי-אפשר להיכנס אליהם, הופכים להיות למרכזי חבלה?

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני שר הביטחון, אולי — — —

היו"ר ד' תיכון:
לא, לא, לא, חבר הכנסת צ'רלי ביטון, לא להתרגש.

שר הביטחון י' רבין:

אכן, במערכת הרמקולים של מסגרים רבים באזורי עזה, יהודה ושומרון לא משתמשים דווקא כוהני הדת המוסלמים, אלא גורמים שנכנסים למסגד, משחלטים על מערכת הרמקולים ומנצלים אותה להסתה, לקריאה להפרות סדר אלימות וכיצא באלה דברים.

אנחנו פועלים נגד הארגונים ונגד המארגנים והמסיחים, אך עד כה שמרנו ונעשה הכול גם בעתיד כדי שלא לפגוע במסגרים עצמם על-ידי כניסה של כוחות צה"ל או כוחות ביטחון אחרים לתוך מסגד.

לפי הערכתנו, עלינו לעשות את המינימום והמינימום כדי שלא לפגוע בקדושת המסגרים, ולפי הערכתי כל סטייה מהמדיניות הזאת תעתיק את הסכסוך הפוליטי האלים, הקיים בינינו לבין אותם גופים קיצוניים, מהתחום הפוליטי לתחום הדתי.

3639. עיכוב יציאת סטודנטית מן הארץ

חבר הכנסת מ' מיעארי שאל את שר הביטחון ביום כ' בחשוון התשמ"ח (12 בנובמבר 1987):

ר"ג (שמה המלא מופיע במקור) סיימה עד כה חמש שנות לימודי רפואה באוניברסיטה בתימן. לאחרונה, כשבה לארץ לבקר את קרובי משפחתה בחברון, לא הותר לה לצאת לחוץ-לארץ להמשך הלימודים.

ברצוני לשאול:

1. מה הן הסיבות שהניעו את שלטונות הביטחון לעכב את יציאתה של ר"ג ולמנוע את המשך לימודיה?

2. האם תורה לשלטונות הביטחון לתת לר"ג את האישורים המתאימים, כדי שתוכל לשוב ללימודים? אם לא — מדוע?

תשובת שר הביטחון י' רבין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. יציאתה של הסטודנטית עוכבה משיקולי ביטחון.

2. בינתיים הוענק לה האישור, והיא עובה את האזור כ-13 בנובמבר 1987.

3753. אגודה לבניין בטול-כרם

חבר הכנסת א' ולדמן שאל את שר הביטחון ביום כ"ו בחשוון התשמ"ח (19 בנובמבר 1987):

לפי פרסום בעיתון "חדשות" מ-18 באוקטובר 1987

3635. ניסיונות פיגוע בכביש-עוקף בירזית

חבר הכנסת ר' איתן שאל את שר הביטחון ביום כ' בחשוון התשמ"ח (12 בנובמבר 1987):

בשברעות האחרונים מותקף בתדירות גבוהה אוטובוס קו 468, הנוסע בין ירושלים לתל-אביב דרך נווה-צוף, ומושלכים עליו בקבוקי תבערה. ביום ראשון, 18 באוקטובר 1987, נזרק לעבר אוטובוס שחזר מתל-אביב 12 בקבוקי תבערה.

ברצוני לשאול:

1. כמה ניסיונות פיגוע, באכנים ובקבוקי תבערה, היו קשורים לקו 468, מאז נפתח בכביש-עוקף בירזית?

2. מה עושה הצבא כדי לבצר את הנגד הזה?

3. האם הוכח קשר כלשהו בין ההתקפות על האוטובוס ובין אוניברסיטת בירזית?

4. האם קיימת מדיניות, שלא להודיע על פיגועים אלה לכלי התקשורת? אם כן — מדוע?

שר הביטחון י' רבין:

אני עונה על שאלתך שהוגשה בסוף אוקטובר 1987, והתשובה מעודכנת ל-30 בדצמבר 1987.

1. פעמים נזרקו בקבוקי תבערה ולא התלקחו, ופעם אחת נזרקה אבן.

2. תולית זורקי הבקבוקים נלכדה על-ידי כוחות הביטחון. כוחות הביטחון ערשים כל מאמץ, בפעילות גלויה וסמויה, למניעת פעולות עוינות אלה ולסיכולן וכן ללכידת מבצעים.

3. ארבעה מחברי החוליה היו סטודנטים באוניברסיטת בירזית.

4. התשובה שלילית.

3638. פעילות ה"ג'יהאד האסלאמי"

חברת הכנסת ג' כהן שאלה את שר הביטחון ביום כ' בחשוון התשמ"ח (12 בנובמבר 1987):

ברצוני לשאול:

1. מה הוא היקף ההתארגנות של ה"ג'יהאד האסלאמי" בפעילות הטרוריסטית בעזה ובמקומות האחרים בארץ?

2. מה עושה משרדך כדי להתמודד עם התופעה?

שר הביטחון י' רבין:

1. פחות מעשירית מהפיגועים בישראל ובשטחים, שפוענחו החל מ'1 בינואר 1987, כוצעו על-ידי ה"ג'יהאד האסלאמי", והיו בהם גם כמה פיגועים חמורים.

2. צה"ל ומערכת הביטחון מנהלים פעילות ענפה נגד כל ארגוני הטרור ונגד כל פעילות טרוריסטית היוזמה ומבוצעת על-ידי כל גורם שהוא.

היו"ר ד' תיכון:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני שר הביטחון, נוכח הידיעות המצטברות על מסגרים והופכים יותר ויותר למרכזי הסתה, ונוכח העובדה שלמדנו

3907. טיפול בנאשם ברצח חייל

חבר הכנסת א' לין שאל את שר הביטחון ביום י"ח בכסליו התשמ"ח (9 בדצמבר 1987):

בכג"ץ מס' 111/84, החלטה מ-12 יולי 1984, מדובר במחבל בשם עבדאללה עיאש שהואשם בחטיפת חייל צה"ל וברציחתו.

לאחר מתן ההחלטה הזאת הועבר הנאשם לבית-חולים כהודיה-השרון ושם טיפלו בו רופא פסיכיאטר, רופאה פנימית, ואח ואחות טיפול רצוף של 24 שעות כיממה.

ברצוני לשאול:

1. האם אכן מקובל להעמיד טיפול רפואי כהיקף וכרמה הנקובים לעיל למחבלים המואשמים ברצח חיילי צה"ל?

2. מדוע הוחלט לתת לנאשם טיפול פסיכיאטרי כה מעמיק?

3. האם הרעמר הנאשם לאחר מכן לדין? אם לא — מדוע?

4. אם הועמד לדין — מה היו תוצאות משפטו?

5. האם הנאשם הנ"ל מתהלך חופשי או עדיין כלוא בבית-הכלא? אם הוא חופשי — מדוע?

תשובת שר הביטחון י' רבין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. עבדאללה עיאש זכה לטיפול רפואי כמקובל לגבי כל אסיר ועציר המצוי במתקן כליאה של שירות בתי-הסוהר. כל כלוא וזכה לטיפול רפואי על-פי מצבו הפיסי או הנפשי וכלא קשר לעכירה המיוחסת לו.

2. הטיפול שניתן לעבדאללה עיאש הותאם למצבו הנפשי באותה עת. ההפניה לקבלת טיפול זה נעשתה על-ידי כמה רופאים פסיכיאטרים, ובהם גם הפסיכיאטר של שירות בתי-הסוהר.

3—5. עבדאללה עיאש הועמד לדין בבית-המשפט הצבאי בעזה אך משפטו טרם נסתיים. במסגרת מבצע החילושים עם ארגונו של אחמד ג'יבריל במאי 1985 שוחרר עבדאללה עיאש ויצא את תחומי מדינת ישראל.

3970. הקרקעות שנמסרו למתיישבים
בחבל-עזה

חבר הכנסת א' רובינשטיין שאל את שר הביטחון ביום ג' בטבת התשמ"ח (24 בדצמבר 1987):

ברצוני לשאול:

1. מה הוא שטח הקרקע בחבל-עזה, שהוכרז כאדמת מדינה או שהחזקה נתפסה בו מכוח צווי המפקדים הצבאיים, או שהחזקה או הבעלות בו נתפסה או הופקעה בדרך אחרת?

2. איזה שטח מתוך הקרקע המוזכר בשאלה 1 נמסר ליישובים היהודיים ולהתנחלויות בחבל-עזה למטרות שיכון, תיירות, חקלאות וכיוצא באלה?

3. מה הוא מספר היהודים ביישובים ובהתנחלויות אלה?

שר הביטחון י' רבין:

1. אין נוהגים כיום לפי ההלך של הכרזה על מקרקעין

ביקשה קבוצת ערבים מטוֹל־כרם להירשם כאגודה לבניין "במטרה לחסום את ההתנחלויות על-ידי בנייה".

ברצוני לשאול:

1. האם אכן הוגשה בקשה כזאת?

2. האם ימליץ הממשל האזרחי לאשר את האגודה הנ"ל?

3. אם כן — מדוע?

תשובת שר הביטחון י' רבין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. לקמ"ט — קצין מטה העבודה במינהל האזרחי כאיו"ש הוגשה בקשה לרשום אגודה, שמטרתה רכישת קרקע לצורכי בניית בתי-מגורים.

2—3. הבקשה נמצאת עדיין בשלבי בדיקה.

3870. עובדי פרויקט ה"לביא"

חבר הכנסת י' ארצי שאל את שר הביטחון ביום י' בכסליו התשמ"ח (1 בדצמבר 1987):

כבר עברו כמה חודשים מאז סגירת פרויקט ה"לביא".

ברצוני לשאול:

1. מה הוא מספר העובדים שפרשו מרצונם?

2. מה הם כללי הפיצוי לגבי עובדים אלה?

3. כמה עובדים פוטרו? כמה עובדים צפויים עדיין לפוטורים?

4. האם נכונה הידיעה כי עשרות מהנדסים חתמו על חוץ עבודה עם דרום-אפריקה בפרויקט לבניית מטוס משלה?

5. כשעתו דובר שמרבית העובדים ימצאו תעסוקה בחלופות. מה הוא מצב התוכנית ומתי צפויה התחלת הביצוע של אחרות מהחלופות?

6. האם קיים מעקב אחרי העובדים הפורשים, כדי לוודא שמצאו תעסוקה במפעלים אחרים ולא עזבו את הארץ?

תשובת שר הביטחון י' רבין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. עד כה נערכו הסדרים על פרישתם של 2,040 עובדים, שיפרשו עד 31 במרס 1988.

2. כללי הפיצוי שנקבעו על-ידי רשות החברות הממשלתיות כאישור שר האוצר קובעים, כי הפיצויים ינתנו בין 0% ל-180%. קיימת גם ועדה לפיצויים חריגים למקרים מיוחדים.

3. בשלב זה לא פוטרו איש. תהליך הפוטורים יתרחש רק אם לא יפרשו עובדים נוספים במידה מספקת.

4. להד"ם.

5. תוכנית החלופות נמצאת בשלבי ביצוע.

6. אין צורך במעקב אלא אחרי עובדים שיפוטרו, להבדיל מפורשים מרצונם, וטרם הגענו לשלב זה.

— 1,411 אברכים: בשנת 1984 — 1,423 אברכים: בשנת 1985 — 1,688 אברכים: בשנת 1986 — 1,335 אברכים.

2. בשנת העבודה 1982 — 402 אברכים: בשנת 1983 — 357 אברכים: בשנת 1984 — 321 אברכים: בשנת 1985 — 285 אברכים: בשנת 1986 — 244 אברכים.

3. תלמידי ישיבות המפטיקים את לימודיהם ומתגייסים לצה"ל מגויסים לשירות חובה או לשירות מילואים בהתאם לגילם בעת יציאתם מהישיבה ובהתאם למצבם המשפחתי; תקופת שירותם אינה קצרה מזה של אזרחים אחרים כמצבם.

4. הנושא נמצא עתה במבחן בג"ץ וכן נבדק על-ידי ועדת משנה של ועדת החוץ והביטחון של הכנסת.

היו"ר ר' תיכון:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יאיר צבן.

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני שר הביטחון, אני מודה על התשובה. אני מבקש רק לשאול לשם הבהרה, האם המספרים 1,411, 1,419 וכו', שנקבת בתשובה על שאלה מס' 1, הם מספר הבקשות לדחייה שאושרו המיתוספות בכל שנה?

שר הביטחון י' רבין:

נכון.

יאיר צבן (מפ"ם):

אם כן, אני שואל אותך, אדוני שר הביטחון, איזו משמעות היתה להכרזה שלך, שאין מדובר בשחרור לא בדחייה, כאשר הפער בין המספרים הוא כל כך גדול ורק רבע בערך מאלה המקבלים אישור דחייה משרתים בסופו של דבר בצבא, ולו תקופת זמן מוגבלת?

שר הביטחון י' רבין:

התשובה היא פשוטה: רוב האברכים ממשיכים ללמוד בישיבה עד הגיעם לאותו גיל שבו הם פטורים משירות פעיל.

יאיר צבן (מפ"ם):

לגבי רוב האברכים אין זו דחייה אלא שחרור דהיפקטו.

שר הביטחון י' רבין:

המושג המשפטי הוא דחייה, בפועל, הדחייה הזאת מתארכת על-פי התקנה הנקוטה מאז 1953, שלפיה כל עוד לומדים האברכים בישיבה הם פטורים משירות פעיל — בבחינת תורתם אומנותם.

4057. סירוב אנשי מילואים לשרת בשטחים

חברת הכנסת ע' סולודר שאלה את שר הביטחון ביום כ"ג בטבת התשמ"ח (13 בינואר 1988):

במסיבת עיתונאים שנערכה בסוף חודש דצמבר הודיעו נציגיהם של אנשי מילואים, ביניהם בעלי דרגות קצונה, כי יסרבו לקחת חלק בריכוז המרי בשטחים. הדוברים הציגו גם עצומה שתחתומים עליה כ-100 אנשי מילואים.

ברצוני לשאול:

1. מה היא מדיניותו של צה"ל לגבי הודעות אלה והתחומים עליהן?

2. האם ננקטת פעולת הסברה בין החיילים המשרתים בשטחים לגבי תפקידם?

כאדמות מדינה לגבי אדמות המדינה באזור חבל-עזה. הבעלות על רוב המקרקעין באזור חבל-עזה הוסדרה בהסדר מקרקעין כבר בחקופה הבריטית. לאחר ההסדר נרשמו כ-100,000 דונם כאדמות מדינה. כן קיימים כ-70,000 דונם נוספים, שלא נרצו לגביהם הסדר מקרקעין והם ידועים כ"אדמות באר-שבע". חלק ממקרקעין אלו הם מסוג "מואת" וכנאלה הם, כידוע, ברובם הגדול אדמות מדינה. יתר אדמות אלו הן מסוג "מירי", ועל-פי חוקים מצריים, חוק מס' 5 לשנת 1960 וחוק מס' 8 לשנת 1966, הן אדמות מדינה. הווי אומר, בסך הכול כ-170,000 דונם הם אדמות מדינה.

2. מתוך אדמות המדינה המוסדרות הוקצו ליישובים היהודיים בשעתם, בטרם קמה הממשלה הנוכחית, כ-28,000 דונם.

3. על-פי נתוני המרעצה האזורית חוף-עזה — כ-2,850 נפש.

היו"ר ר' תיכון:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני השר, האם נוסף על אדמות המדינה הופקעו קרקעות בחבל-עזה?

שר הביטחון י' רבין:

כאמור, לפי מיטב ידיעתי, לא הופקעו אדמות בתקופת כהונתי כשר ביטחון.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מתכוון לתקופה קודמת, כלומר בסך הכול.

שר הביטחון י' רבין:

אינני רוצה להשיב לפני שאבדוק. החלק הזה של שאלתך לא מופיע אף לא באחת משאלותיך.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

הוא מופיע כשאלה 1. אודה לשר הביטחון, אם יענה לי בכתב, לא בדרך אחרת.

שר הביטחון י' רבין:

בסדר.

3971. גיוס בני ישיבות לצה"ל

חבר הכנסת י' צבן שאל את שר הביטחון ביום ג' בטבת התשמ"ח (24 בדצמבר 1987):

בעקבות דבריו של ראש הממשלה בתחילת חודש דצמבר לגבי גיוס בני ישיבות לצה"ל, ועל רקע ההבהרה כי אלה אינם מקבלים פטור מגיוס אלא דחייה בלבד, ברצוני לשאול:

1. כמה אברכי ישיבות פנו בכל אחת מחמש השנים האחרונות לקבלת דחייה כאמור, וכמה מהם קיבלוה?

2. כמה אברכי ישיבות שגיוסם נדחה התייצבו לשירות בצה"ל בכל אחת מחמש השנים האחרונות?

3. לאילו פרקי זמן מגויסים אברכי ישיבות שגיוסם נדחה?

4. האם נשקל שינוי במדיניות או בנהלים בסוגיה זו, במגמה לשלב את בני הישיבות בשירות הסדיר בצה"ל?

שר הביטחון י' רבין:

1. בשנת העבודה 1982 — 1,419 אברכים: בשנת 1983

1. כ"ד בנובמבר 1987 נעצרה בלב ים הגוררת "נדיגה" כשעל סיפונה חמישה אנשי צוות. מחקירה ראשונית שלהם עלה, כי כל החמישה הם חברים בארגון ה"פתח" ומשתייכים לכוח הימי של ארגון זה.

כ"ז בנובמבר 1987 הוצא על-ידי שר הביטחון צו מעצר מינהלי לשישה חודשים נגד כל העצורים. הצו אושר על-ידי נשיאת בית-המשפט המחוזי בתל-אביב.

2. חקירתם של עצורי הספינה "נדיגה" טרם נסתיימה. אם יימצאו בתום החקירה ראיות שיש בהן כדי להצביע על פעילותם של העצורים בארגון עוין, ניתן לשער כי הם יועמדו לדין בבית-משפט בישראל.

3. כל עוד מוחזקים העצורים בישראל מכוח חוק סמכויות שעת-חירום (מעצרים), התשל"ט—1979, רשאי לייצגם אך ורק עורך-דין אשר לו אישור בלתי מסויג להופיע בבתי-דין צבאיים, כמשמעותו בסעיף 318 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו—1955.

על-פי התקנות לחוק סמכויות שעת-חירום (מעצרים), התשל"ט—1979, רשאי מפקד מחקן הכליאה שבו מוחזקים העצורים לאסור בקרי משפחות אצלם לשם שמירה על ביטחון המדינה. עם זאת, יש לציין כי כבר בראשית חודש דצמבר 1987 אושר לצלב-האדום לבקר את העצורים.

4100. מספר הנפגעים באירועים בשטחים

חבר הכנסת מ' טובי שאל את שר הביטחון ביום כ"ט בטבת התשמ"ח (19 בינואר 1988):

נוכח הנתונים הסותרים על מספר ההרוגים באירועים האחרונים בגדה המערבית וברצועת-עזה — החל מ-10 בנובמבר 1987 — ברצוני לשאול:

האם מוכן השר למסור את הנתונים המדויקים על מספר ההרוגים באירועים הנ"ל?

שר הביטחון י' רבין:
נכון לאתמול, 8 בפברואר 1988 — 27 נהרגו בחבל-עזה ו-21 באזור יהודה ושומרון.

הי"ר ד' תיכון:
תודה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כבוד השר, האם נכללים במספרים אלה שלושת הצעירים שנהרגו בבית-עומר, על-ידי חברון — הנער בן ה-10 שנהרג שלשום, והנער בן ה-15 שנהרג כתוצאה מריסק גולגולתו במחנה נציראת ברצועת-עזה?

שר הביטחון י' רבין:
כלולים במספרים אלה כל מי שנהרגו עד אתמול כתוצאה מהתנגשות אלימה עם כוחות הביטחון. אני מרגיש: כל מי שנהרגו או נפטרו מפצעים עד אתמול כעבור כלולים ברישימה זאת.

הי"ר ד' תיכון:
תודה לשר הביטחון.

שר הביטחון י' רבין:

1. חייל בשירות סדיר או בשירות מילואים המסרב לציית לפקודה שניתנה כדין בעניין מקום שירותו בצבא עובר עבירה על חוק השיפוט הצבאי וצפוי לעונשים הקבועים בו, לרבות עונש מאסר או מחבוש. מדיניותו של צה"ל היתה והינה למנוע כל ניסיון להפוך את השירות הצבאי למכשיר לפעולות ולהפגנות בעלות אופי פוליטי, וצה"ל לא יקבל תכתיבים של חיילים או של קבוצות חיילים אשר למקום שירותם בצבא.

מדיניות זו אף קיבלה תימוכין בפסיקתו של בית-המשפט העליון.

2. התשובה חיובית.

הי"ר ד' תיכון:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת עדנה טולודר.

עדנה טולודר (המערך):

כבוד שר הביטחון, ברצוני לשאול האם נמצאים היום במעצר אנשים שסירבו לשרת בשטחים, ואם כן — כמה? כמו כן, האם פעולת ההסברה נעשית גם בקרב השמיניסטים העומדים לשרת בצה"ל?

שר הביטחון י' רבין:

אשר לחלק הראשון של שאלתך, אין בידי נתונים מעודכנים. ידוע לי על מקרה אחד של סירוב איש מילואים לשרת בשטחים, אבל לא הייתי רוצה להביא מעל דוכן זה נתון לא ברור. אני מוכן להעביר לך כהקדם תשובה בכתב.

אשר לפעילות ההסברה — זו נעשית, במיוחד בחודשים האחרונים, מאז החלו האירועים בשטחי יהודה, שומרון ועזה, גם בחידות הסדירות, גם בקרב חיילי המילואים הנקראים לשירות. ההתרשמות שלי היא, שרוב-דרכם של החיילים מבנים, עם כל הקושי בדבר, את נחיצות השירות.

אשר לתלמידי בתי-הספר התיכוניים — נעשית פעילות הסברה. כזכור, היא נעשית רק על בסיס התנדבות. כידוע, בהיות הצעירים והצעירות תלמידי בתי-ספר הם אינם חתת מרות הצבא, לכן פעילות ההסברה יכולה להיעשות רק על בסיס וולונטרי מצדם.

4097. הספינה "נדיגה"

חבר הכנסת ע' דראושה שאל את שר הביטחון ביום כ"ט בטבת התשמ"ח (19 בינואר 1988):

נמסר כי הספינה "נדיגה", המניפה את דגל הונדורס, נעצרה מחוץ למים הטריטוריאליים של ישראל וחמשת המלחים שהיו על סיפונה נעצרו מכוח צו מעצר מינהלי.

ברצוני לשאול:

1. האם הרברים נכונים?

2. אם כן — האם חקירתם כבר הושלמה? אם כן — האם נשקל להורות על שחרורם והחזרתם לארצותיהם?

3. האם מוכן כבוד השר להתיר ביקור קרובי משפחה ועורכי-דין אצלם?

תשובת שר הביטחון י' רבין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

חברת י"ז, ישיבה ת"ב
— החלטה בדבר חלוקת הצעת חוק הסדרים במשק המדינה (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב):
הצעה לסדר-היום —

ג. החלטה בדבר חלוקת הצעת חוק הסדרים במשק המדינה (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב).

התשמ"ח — 1988 *

היו"ר ד' תיכון:
אם לא ניצלת את ההזדמנות שנחתי לך, תגיש את ההצעה בכתב, וכשנגמור את הסעיף הבא, אחן לך להציגה.

חברי הכנסת, אנחנו ממשיכים. על סדר-היום — הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה, העוסקת בנושא המדינה, אבל אינני רואה את יושב-ראש ועדת הכספים.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אם כן, תן לחבר הכנסת ותד להציע את ההצעה לסדר.

היו"ר ד' תיכון:
אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום של חברת הכנסת גאולה כהן — — —

מחמד ותד (מפ"ם):
הבטחת לתת לי להציג את ההצעה שלי אחרי הסעיף הקודם.

היו"ר ד' תיכון:
האם הגשת את ההצעה בכתב?

מחמד ותד (מפ"ם):
על-פי הפרוצדורה, יש לי אפשרות להציע הצעה לסדר בלי להגיש בכתב.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת ותד, עדיין לא עברתי לסעיף הבא. אילו היה כאן יושב-ראש ועדת הכספים, הייתי פותח בסעיף הבא.

מחמד ותד (מפ"ם):
אבל הוא איננו.

היו"ר ד' תיכון:
אם כן, תגיש את הצעתך בכתב. הרי אינני שולל את זכותך, אני רק אומר לך להגיש את ההצעה בכתב כמתבקש על-פי התקנון.

מחמד ותד (מפ"ם):
על-פי התקנון אני יכול להגיש את ההצעה מעל הבמה, לא בכתב. זו הצעה לסדר הישיבה הזאת.

היו"ר ד' תיכון:
אני מציע לך לעיין בסעיף 53 בתקנון. נאמר בו: "בקשה להציע הצעה לסדר תוגש ליושב-ראש בכתב".

ד. הצעה לסדר-היום חינוך והסברה של קצין חינוך ראשי

ההסברה והחינוך כזה"ל, ועוד אנסה לעמוד עליהם, ממשיך זה"ל היום לתפקד כפי שהוא מתפקד — כל הכבוד לזה"ל.

אין זה סוד, אדוני היושב-ראש, שזה"ל אינו צבא הצועד על קיבתו. אין זה סוד, שהנשק הסודי של זה"ל הוא האדם. אין זה סוד, שהנשק הסודי של האדם, של החייל הישראלי, הוא ההזדהות שלו עם המשימה, מה שקרוי מנטיביזציה. וכולנו

היו"ר ד' תיכון:
אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: החלטה בדבר חלוקת הצעת חוק לפי סעיף 121 לתקנון.

על-פי הצעת ועדת הכספים מחליטה הכנסת לפי סעיף 121 לתקנון הכנסת להרשות את ועדת הכספים להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את סעיף 9 בלבד מתוך הצעת חוק הסדרים במשק המדינה (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב). התשמ"ח — 1988.

אני מנצל את זכותי כחבר הכנסת להסביר שמדובר כאן בסעיף שעוסק בשיעורי הארנונה לשנת 1988. שכן הנושא הזה דחוף ומחייב החלטה בחקיקה של הכנסת. מאחר שהרשויות המקומיות צריכות להנפיק באלה הימים את פנקסי התשלומים, לכן, כדי להחיש את הטיפול בארנונות, מוצע להפריד את הסעיף הזה מן החוק העיקרי.

אני מעמיד להצבעה את ההחלטה בדבר חלוקת הצעת החוק לפי סעיף 121 לתקנון.

ה צ כ ה

הצעת ועדת הכספים להרשות את ועדת הכספים להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את סעיף 9 בלבד מתוך הצעת חוק הסדרים במשק המדינה (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב), התשמ"ח — 1988, נתקבלה.

מחמד ותד (מפ"ם):
אדוני היושב-ראש, יש לי הצעה לסדר.

היו"ר ד' תיכון:
אתה צריך להגיש את זה בכתב.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
למה?

מחמד ותד (מפ"ם):
למה? זו הצעה לסדר הדין הזה.

היו"ר ד' תיכון:
יש להגיש זאת בכתב. באיזה עניין ההצעה?

מחמד ותד (מפ"ם):
אני יכול לומר מה ההצעה שלי.

היו"ר ד' תיכון:

אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום מס' 6899, מאת חברת הכנסת גאולה כהן, בנושא: חינוך והסברה של קצין חינוך ראשי. בבקשה.

גאולה כהן (התחיה):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אם למרות מחדלי

כוכב הנמצא במקום כלשהו מחוסר ברירה? גם אלה הרוצים לעזוב את יהודה ושומרון, או חלקים מהם, נמצאים שם. אף אחד מהפחדנים האלה לא יגיד: כואו נצא משם; לא שריר, לא אלוני, אף לא אחד מאלה המאשימים יום יום את צה"ל כצבא כיבוש.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
למה?

גאולה כהן (התחיה):

ולא אתה, חבר הנסגת וירשובסקי.

קריאה:

הוא מוכן לכך.

גאולה כהן (התחיה):

הוא לא מוכן. הוא יודע שאינו יכול להגן על עצמו בלי צה"ל. נראה את הגיבור הזה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

גאולה כהן (התחיה):

אבל הם ממשיכים להאשים ולטעון שזה כיבוש, כיבוש; ויותר מזה: דיכוי, דיכוי ורצח.

אני אומרת, שלא זו בלבד שלא נותנים בידי חיילי צה"ל את התשובה האמיתית על ההאשמות האלה, אלא להיפך. מוסיפים להם רגשי אשמה בחינוך קלוקל ובהסברה קלוקלת. שר הביטחון יודע זאת, אני יודעת על תלונה אחת לפחות שהגיעה אליו, בקשר לסדרת חינוך, שבמסגרתה לקחו חיילים, כהם עולים חדשים, ל"יד ושם", וקצינת החינוך אמרה להם: לוקחים אתכם ל"יד ושם". מרדכי? כדי שלא נהיה כמו הנאצים: כדי שחיילי ישראל — ואז זה יודע שר הביטחון, הוא בדק את העניין והתברר שלא היה זה איש אחד אלא קבוצה — לא יהיו כמו הנאצים. הם אומרים את זה לחיילי צה"ל. זאת אומרת, יש לכם אולי נתונים, סימנים, גילויים, המחייבים אותנו לומר לכם: אל תהיו כמו הצבא הנאצי.

לא ארבר על כך שמראים להם הצגות כמו "הפלשתינאית" — ואני חוזרת ואומרת, שאני רק מביאה את הרוגמה ואחזור עליה כאן אלף פעמים — שבה שוראים: איפה גרה מדינת ישראל? — מדינת ישראל גרה באושביץ, ליד נירנברג. אני שואלת אותך: האם למען ההשכלה הכללית, למען חופש האמנות, למען חופש הדיבור הולכים חיילי צה"ל לחזות בהצגה "הפלשתינאית"? יש גבול לדברים האלה. ויש חלקים מ"מלכת האמבטיה". לאחר עשר הצגות אשפיסטיות של תיאטרון חיפה ועכו, נותנים להם גם איזו הצגה קטנה אחת כואת או אחרת. וכך הוא הדבר גם עם מרצים: מתוך 20 מרצים שולחים שניים מאחזנים, ואני לא רוצה להגיד לך כאן את שמות המרצים.

ואם לדבר על הפרסומים: איזה פרסומים יש? אני שומעת שאלוף נחמיה דגן אומר, שהיתה זו באמת שגיאה לפרסם שנתון שצוין בו רק יום הולדתו של "שלום עכשיו" — חשוב מאוד. למה לא צוין בשנתון יום הולדתו של "גוש אמונים"? חייקה גרוסמן (מפ"ם):

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היורד ד' תיכון:

תאמיני לי שלא שומעים.

יודעים שמוטיבציה היא לא דבר הצומח על העצים. אנחנו גם יודעים שהיום בתי-הספר לא מכשיר למעשה את התלמיד מבחינת המוטיבציה הדרושה לחייל. שבגיל 18 שמים עליו את התגור ואומרים לו: קדימה, לך להילחם למען העם והמולדת. הפק"ל שהוא מקבל בבית-הספר לא מכשיר אותו להכיר את המצב לאשורו ולהזדהות איתו, לא מצייד אותו בכל המטען שהמציאות שלנו דורשת, המטען של מה זה העם ומה זו המולדת. ואם פעם לא היה הכרח לקבל את זה בבית-הספר, אלא אפשר היה לנשום את זה באוויר מסביב — היום גם זה לא קיים.

הצעירים מגיעים מבית-הספר מתוסכלים, מבולבלים, כוודאי חסרי ידיעות יסוד. הם אולי לא חסרים דעות, לא כל כך יסודיות, אבל חסרות להם ידיעות יסוד. זה ידוע. ריכוזי עם הרבה מאוד מפקדים בצה"ל, עם הרבה מאוד קציני חינוך בצה"ל, לאורך כל השנים, אפילו לפני מלחמת ששת-הימים, כשהיו פחות בעיות שהצריכו מעין "עזרה ראשונה". גם אז היו תלונות כאלה, והיה להן כיסור.

אבל היום אני לא מדברת עם שר החינוך, אני מדברת היום עם שר הביטחון. היום אני רוצה להצביע כעל מחדל לא רק על מה שצה"ל אינו נותן וחייב לתת, אלא גם על מה שהוא נותן ואסור לו לתת.

באופן ציורי הייתי אומרת, שהילדים שלנו חשופים בצריח. הם חסרים אותה הוזהרות עם המשמיה, שבלעדיה הם נפגעים, כמובן, כי הם חשופים בצריח. אתרכז היום בשני עיוותים, לא יותר, אבל אלה הם אבות העיוותים והעבירות שנולדו אחר כך.

העיוות הראשון הוא המתקפה הנערכת בשנים האחרונות על צה"ל, בטענה שהוא צבא כיבוש; יותר מזה: שהוא צבא דיכוי; יותר מזה: שהוא מתנהג כמו צבא נאצי. זו מתקפה, שטיפת מוח הנעשית לנוער בבתי-הספר, בתנועות הנוער ובחוגי, דרך כלי התקשורת, דרך קבוצה בקרב האינטליגנציה שבעיני היא מעוותת — או, כפי שאני קוראת לה, חולת איידס לאומי. בקבוצה שאיבדה את הנוגדנים למחלות היא חשופה להן לגמרי. רעומדים קצין חינוך ראשי, או מפקדת קצין חינוך ראשי — איני רוצה לפנות דווקא אל נחמיה דגן, הוא רק שנתיים בתפקיד הזה קרה לפני כן, אבל אני מחייחסת גם אליו — ומשאירים את החיילים חשופים, לא יוצאים למתקפת נגד.

מאשימים את החיילים שלנו שהם רוצחים, פושעים, מדכאים, נאצים. איפה קצין חינוך ראשי — בלי קשר לכל עמדה פוליטית? קודם כול יש לזכור את האמת ההיסטורית: אין בעולם צבא שאינו צבא כיבוש כמו צה"ל. אין בעולם צבא ששירד אל המתקפים: אל תכנסו לירושלים; ששירד לחסוין: אל תבוא להתקוף; אל אחרת צבאך להגן על עצמנו. האם זה צבא כיבוש, או צבא-הגנה לישראל? האם אני צריכה לומר את זה מעל הבמה הזאת? זה צריך היה להישמע יום יום על-ידי מכשיר החינוך של צה"ל; גם על-ידי אחרים, אבל הוא הראשון שמופקד על זה. למה לא שמענו זאת? למה לא היתה מתקפת נגד על ההפגזה היומיומית הזאת, שצה"ל הוא צבא כובשים? ואפילו איני מדברת על ההשלכות הפוליטיות של הדבר הזה. אני מדברת כעת ללא שום התייחסות פוליטית.

יתירה מזאת: גם אלה החושבים שצריך להחזיר, או לתת, או לוותר, או להיכנע, או לסגת, או להתפשר — גם הם אינם יכולים לעשות את זה היום, אפילו הם רוצים בכך, מפני שאין עם מי לעשות את זה. מכאן שהם מוכרחים להישאר שם. ואם הם מוכרחים — זו מלחמת אין ברירה. האם ראינו צבא

עליו להיות מסוגל להשיב לכל איש העומד בפניו. זהו גם כן איש, זאת גם כן מלחמה, וצריך היה להתכונן לקראתה.

ראיתי שהיום צה"ל נערך למלחמה הזאת, ואני בטוחה ומקווה שהוא יחזק את היערכותו מולה. אני יודעת. שיש תרשימה בצה"ל. אני מקווה שהתרשימה הזאת לא נעלמה, ואני מאמינה בה. עם זאת, אני אומרת: גם בעניין זה צריך קצין חינוך ראשי להכין את החיילים ולא להגיד שהם לא מוסריים. אילו היו צה"ל יותר מתנכים, לא היו צריכים כל כך הרבה פסיכולוגים בצה"ל. הפסיכולוגים באים אחרי שכבר נוצרו המצוקות, הבעיות והתסביכים. אין פה תסביך: אם הוא האריב שלי, אני מרביץ בו. אם הוא ילד קטן, שנשלח עליי אדם מבוגר והוא מחבל, הוא האריב שלי. גם פצצות שזורה אנגליה על ברלין גענו כילדים קטנים, אבל היא לא חשבה שמלחמתה לא צודקת, לא זעקה אבוי על כל פצצה שנפלה על ילד ולא צעקה: אסון. כל מלחמה היא אסון, אבל אם הם משתמשים בילדים, כפי שמשתמש בהם חומייני, ושולחים אותם ואת הנשים אל פני המערכה — אזי אין לנו ברירה. זה לא מוסרי? אנחנו צריכים להיות אור לגויים, אבל האם אור לגויים פירושו חושך ליהודים?

ידיד צבן (מפ"ם):
בת כמה היית כשהתחתלת — — —

היו"ר ד' תיכון:
לא שואלים שאלה כזאת, לא שואלים אשה בת כמה היא הייתה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אוחנו גייסו בגיל 14.

גאולה כהן (התחיה):
גברת אלוני, כל ההשוואות העקומות והמעוותות שלך בין אצל "לח" ו"ההגנה" לבין המלחמות האלה — אני אומרת לך: רק מוח קודר וחולני היה יכול להגיע להשוואה כזאת —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
רק אצל "לח"י.

גאולה כהן (התחיה):
— להשוות בין אצל "לח"י לערפאחים.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — —

היו"ר ד' תיכון:
חברת הכנסת אלוני.

שבח וייס (המערך):
שאל לשיתן — — —

היו"ר ד' תיכון:
אבל, רבותי, היא טיימה.

גאולה כהן (התחיה):
אני יודעת שהאחריות אינה מוטלת רק על קצין חינוך ראשי אלא גם על שר הביטחון, ולא רק על שר הביטחון אלא גם על הממשלה. אם הממשלה מבולבלת, אם היא שרירה בהלם, מה לנו כי נליץ על קצין חינוך ראשי ועל החיילים? אבל, על מישוהו להתעורר מההלם הזה כשכל מסוים ולפני שיהיה מאוחר.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. שר הביטחון ישיב. את רוצה, כמובן, לקיים דיון במליאה?

גאולה כהן (התחיה):
יום הולדתה של מפלגת העבודה. יש בישראל עוד מפלגות, וזה לא מצוין.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מוכירים לך שגם את מרצה בצה"ל.

גאולה כהן (התחיה):
אמיתי: על אחד — עשרה. זה מה שלא שמעת. קחי את הרשימה ותראי בעצמך.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
את מרצה שם יותר ממני.

היו"ר ד' תיכון:
חברת הכנסת גרוסמן, את רוצה בוודאי להחליף אותי.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
מה יש, רק הזכרתי לה את העובדות.

גאולה כהן (התחיה):
מוציאים חוכרת על הוועידה הבין-לאומית, אדוני שר הביטחון. יפה מאוד. אלוף נחמיה דגן אומר, שמאחר שבכחירות חזיה הוועידה הבין-לאומית נושא מדובר, הוא רוצה שהם ידעו על מה מדברים. נכון, אולי גם האוטונומיה תהיה נושא מדובר? לצערי הרב, זה רע וזה רע, אבל אני שואלת: למה לא מדברים על האוטונומיה?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מדברים על האוטונומיה.

גאולה כהן (התחיה):
למה לא על התפיסה של "גוש אמונים"? למה לא על החלת הריבונות על יהודה ושומרון?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — —

היו"ר ד' תיכון:
חברת הכנסת שולמית אלוני.

גאולה כהן (התחיה):
ובכן, מה שאני רוצה לטעון הוא, שמפרקים את צה"ל מהנשק החשוב ביותר שלו, מהמטביציה שלו. לא רק שלא מגינים עליו מפני המתקפות ולא נותנים לו את מה שצריך לחת לו, אלא נותנים לו את מה שלא צריך לחת לו.

ומשפט אחרון בנושא העיזות השני: לא הכינו. היום נותנים כולם כהלם קרב. טוענים שצה"ל איננו מוכן, מבולבל, מתוסכל מהנושא הזה של מלחמה, מהאלות שבידיו, ומההכרח לרוץ אחרי ילדים. לא הכנתם אותו, אדוני, למלחמה נגד האריב הזה. שהוא האריב שלנו. אומנם לא נלחמים על הגבול, לא נלחמים מול אנשים עם מדים. חיילים לא עומדים מול חיילים אלא מול כפייה של ערפאחים שמכסים את פניהם או את ראשם. אבל, זהו האריב, אלה הם המדים שלו — הכפייה הזאת. אתה חייב להכין את צה"ל גם למלחמה כזאת, למלחמה מורכבת, מסובכת ומיוחדת עם אזרחים. גם ההכנה למלחמה כזאת צריכה להיות מורכבת ומסובכת. אבל, אתה מוכרח לענות על הבעיה הזאת. האם זה דבר חדש? האם לא ידענו על הגבול, מה המלחמה היא רק בגבולות? הרי הגבול הזה מפותל והוא עובר בין דהיישה ובלאטה, בין עזה לבין שכס וחברון. זהו הגבול, מה אפשר לעשות? זהו גבול של מלחמה, וצה"ל צריך להתכונן גם לזה. הוא לא יכול לשמש צבא רק לעניינים מסוימים או רק לאויבים מסוימים או רק לגבולות מסוימים.

ובניהן הייתי אומר, כי החינוך בצה"ל הוכיח את עצמו, כי צה"ל הוכיח מוטיבציה גבוהה בכל המלחמות ובכל המשימות שהוטלו עליו.

בקביעת הנושאים המשמשים יעדים חינוכיים אנחנו נצמדים לעובדות כפי שהן. אני רוצה להזכיר לך, שכבר הוזיקה ההיסטורית הבלתי מעוררת של עם ישראל לכל ארץ-ישראל קיימות גם עובדות, ולפיהן שטחי יהודה, שומרון ועזה נתונים לממשל צבאי ונכון להיום אין הם חלק ממדינת ישראל הריבונית.

גאולה כהן (התחיה):
זה צה"ל — צה"ל צבא כיבוש?

שר הביטחון י' רבין:
אני לא אמרתי זאת.

ולכן, צה"ל הוא הגורם השלטוני בשטחים הללו. ובתוקף מדיניות הממשלה הוא ממלא את יעודו בהם. כדי למלא ייעוד זה, ניתנת לחיילי צה"ל הסברה, ולפי מיטב הכרתי ומיטב ידיעתי, ואחרי ששוחחתי עם מפקדים ועם קבוצות של חיילים, לא מצאתי — ושוב, כשאני אומר "לא מצאתי", אני מתחייב שלא מצאתי כלל וכלל — חיילים שלא יודעים ומבינים מדוע נדרש מהם לעשות את אשר נדרש.

על כן אניני רואה בסיס להאשמה שלך. המציאות מנוגדת לה, ולפיכך אני מציע שחשפתקי בדברי התשובה שלי. ולא, בגלל ההאשמה שהאשמת את צה"ל, שבעיני היא האשמה חמורה ביותר — — —

גאולה כהן (התחיה):
לא האשמת את צה"ל, האשמת את קצין החינוך של צה"ל.

חיים רמון (המערך):
תתווכחי עם השר הממונה. השר הוא הממונה על קצין חינוך ראשי.

היו"ר ד' תיכון:
רבתי, לא להתרגש. חבר הכנסת רמון.

שר הביטחון י' רבין:
קצין חינוך ראשי של צה"ל — — —

חיים רמון (המערך):
הוא השר הממונה. מה את מאשימה את קצין החינוך הראשי של צה"ל? שר הביטחון הוא האחראי לו.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת רמון, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

גאולה כהן (התחיה):
— — —

היו"ר ד' תיכון:
חברת הכנסת גאולה כהן, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה. חברת הכנסת גאולה כהן, אני קורא אותך לסדר בפעם השנייה. חבר הכנסת רמון, אני קורא אותך לסדר בפעם השנייה.

חיים רמון (המערך):
קרא אותי לסדר. מה, יש לה מונופול?

היו"ר ד' תיכון:
אתה אפילו לא שומע.

גאולה כהן (התחיה):
כן.

שר הביטחון י' רבין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברת הכנסת גאולה כהן האשימה את קצין חינוך ראשי. ודאי שלא הוא הכתובת. כשר הביטחון אני נושא באחריות. לכן, היא האשימה אותי, את הממשלה ואת צה"ל בהאשמה חמורה מאוד. ההאשמה היא, שאנחנו פירקנו את צה"ל מהנשק העיקרי שלו — המוטיבציה. ובכן, אין שחר להאשמה זאת. פשוט אין להאשמה הזאת כל בסיס. לכל אורך דרכו, מאז מלחמת העצמאות ועד היום הזה, מבצע צה"ל את הוראות הממשלה. בתקופה של יותר מחודשים נקרא צה"ל לבצע משימה שלא היה מורגל אליה. מאז 15 במאי 1948 ועד היום לא הועמדנו מול הצורך לבצע משימה זו — להתעמת עם מרכיבים באוכלוסייה האזרחית המבצעים פעולות אלימות נגד השלטון הצבאי ונגד צה"ל בשטחי יהודה, שומרון ועזה.

היום היתה לי הדמנות לפגוש חיילים סדירים, חיילי מילואים. ותיקים יותר וצעירים יותר, ואני רוצה לומר לך: הצבא יודע ומבין מה נדרש ממנו.

גאולה כהן (התחיה):
למרות קצין חינוך ראשי.

חיים רמון (המערך):
למרות מה שאת אומרת.

שר הביטחון י' רבין:
למרות הטענה שלך, שפירקנו את צה"ל מהמוטיבציה.

צה"ל פועל במירב ובמיטב יכולתו במסגרת ההוראות והמדיניות המוכתבות לו. לא מצאתי לא מחסור במוטיבציה ולא מחסור בהכנות הצורך לעמוד מול הפרות הסדר, בצד — ולא אתעלם מכך — מצוקות הנובעות מכל מלחמה, ובוודאי מסוג זה של עימות. הדבר איננו משפיע כהוא זה על נכונות החיילים והמפקדים של צה"ל, משמר הגבול וזרועות הביטחון האחרות — ואת התמקרת בצה"ל — לבצע כל משימה המוטלת עליהם וכל משימה שתוטל עליהם בעתיד.

לכן אני קובע חד-משמעית, שאין להאשמה שלך, שצה"ל פורק ממוטיבציה. כל יסוד במציאות. אלפי חיילי צה"ל עוסקים יום יום ולילה לילה זה כמה שבועות במילוי תפקידם על-פי המדיניות וההוראות, וזו רק הוכחה לדברי. ההיפך מדברייך הוא הנכון: צה"ל מונע כראש ובראשונה על-ידי מוטיבציה ועל-ידי חינוך, חינוך מתאים שניתן גם בכתיסהספר, ובוודאי בצבא, המלמר שבמשטר דמוקרטי צבא הוא זרוע מבצעת של החלטות הדרג הממשלתי הנבחר באורח דמוקרטי. אנשי הצבא יודעים זאת, ולכן אין כל בסיס להאשמה שלך.

אשר לחינוך בצה"ל בכללותו: החינוך בצה"ל מושתת על בסיס הנחות הפשוטות, שצה"ל הוא חלק מהעם, הוא בעצם מרכיבו של העם בעת חירום, מרכיב אלה המסוגלים, גופנית ונפשית, למלא תפקידים צבאיים. ומכאן, מתוקף העובדה שגם השירות הסדיר וגם שירות המילואים נעשים בתוקף חוק שירות הביטחון, הבסיס לחינוך הכולל הניתן בצבא נקבע על-פי המכנה המשותף של מרכיב דרכי החשיבה הקיימות היום במדינה ולא לפי זרם זה או אחר. בסיס החינוך בצבא גורס הקניית הערכים שיאפשרו לחייל למלא את ייעודו הצבאי, ולתת לו כראש ובראשונה את המוטיבציה למלא אותו.

על בסיס כל מה שהתרחש במלחמות שישראל עמדה בהן

גאולה כהן (התחיה):

— — —
היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת גאולה כהן, קראתי אותך לסדר פעמיים.
חברת הכנסת גאולה כהן, חברת הכנסת גאולה כהן.

יאיר צבן (מפ"ס):

— — —
היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת צבן.

חיים רמון (המערך):

— — — עכשיו קצין חינוך? קצין אחר קצין.

שבח וייס (המערך):

כשיכבו את האור, יהיה בסדר.

קריאה:

אין טלורזיה.

שר הביטחון י" רבין:

ברשותך, אדוני היושב-ראש, קצין חינוך ראשי הוא קצין
בצה"ל. אני, שר הביטחון, אחראי בפני הכנסת לפעילות צה"ל,
לטוב ולרע.

גאולה כהן (התחיה):

אם כן, אתה אשם, וזה מה שאמרתי.

שר הביטחון י" רבין:

אם כן, תאשימי אותי, ולא את קצין חינוך ראשי.

גאולה כהן (התחיה):

האשמתי אותך.

שר הביטחון י" רבין:

לאשמה שאת מאשימה אותי בה — פירוק צה"ל מהנשק
העיקרי, מהמוטיבציה — אין אחיזה במציאות.

גאולה כהן (התחיה):

לא, את זה לא אמרתי. אמרתי שאתה — — —

היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת גאולה כהן.

שר הביטחון י" רבין:

ולכן, אם לא תסתפקי בדברי, אבקש להוריד את הצעתך
מסדר-היום.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. חברת הכנסת גאולה כהן?

גאולה כהן (התחיה):

לא מסתפקת.

היו"ר ד' תיכון:

מי בעד הכללת הנושא הזה בסדר-היום של המליאה?
מי נגד?

ה צ כ ה

בעד ההצעה לכלול את הנושא

בסדר-היום של הכנסת — מעוט

בעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא בסדר-היום של הכנסת — רוב

ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום

של הכנסת נתקבלה.

ה. הצעה לסדר

לטיף אסער, שכם וענכתא מורעבות. אני מבקש לקיים עכשיו
דיון במליאת הכנסת על המעשים הקשים מאוד הנעשים בנפה
הזאת וכוללים הרג ופגיעה באזרחים ללא הבחנה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

חיים רמון (המערך):

— — —

היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת גאולה כהן, חבר הכנסת חיים רמון, הוזהרתי
את שניכם פעמיים.

שמעתי את הצעתך לסדר, חבר הכנסת ותד, אעביר אותה
לנשיאות הכנסת.

היו"ר ד' תיכון:

האם הופיע בינתיים יושב-ראש ועדת הכספים? הוא לא
הופיע.

אנחנו עוברים להצעה לסדר, בבקשה, חבר הכנסת מחמד
ותד, הישאר צמוד לכתוב.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

שבח וייס (המערך):

זה נגמר.

היו"ר ד' תיכון:

זה רק מתחיל.

מחמד ותד (מפ"ס):

אדוני היושב-ראש, שלושה כפרים בנפת טול-כרם נתונים
לפעולת עונשין קשה מאוד של צה"ל. הכפרים הם: שריכה,
עתיל ואל-דיר, ונמסר לי על הרוג אחד לפחות, נביל עבדול

ו. הצעות לסדר-היום

דוח ועדת ההיסטוריונים לכדיקת עברו של ולדהיים

יש לי מזל, זו ההצעה הרביעית בנושא ולדהיים, שכעת
הדיון בה אני היושב-ראש. כל ההצעות עלו בגורלי.

קריאה:

— — —

היו"ר ד' תיכון:

אנחנו עוברים לנושא הבא: הצעות לסדר-היום מס' 6986,
6992, 6975 ו-6998, בעניין דוח ועדת ההיסטוריונים לכדיקת
עברו של ולדהיים. ראשית, הצעה לסדר-היום מאת חברת
הכנסת חייקה גרוסמן, בבקשה.

כידיו של אייכמן עצמו ומצאו ילד אחד שגנב תפוח. בינינו לבין עצמנו, החלת כללי המשפט והמוסר המקובלים בחברה האנושית על פשעי הנאצים, תוסף על כך תביעת הוכחות ישירות לפשע — זה אבסורד. זה כמו החלת מגילת העצמאות שלנו על דרום-אפריקה — זו השוואה מאוד לא מוצלחת.

יש לנו כאן בעיה לא רק עם ולדהיים, אלא גם עם אוסטריה. כי הרי 54% הצביעו בעד בחירת ולדהיים לנשיא. אפשר היה לנהוג אחרת, וצריך להפסיק את ההסתתרות מאחורי הכוורת לבצע פקודות בעת מליו תפקיד. חשבוני שהוויכוח הזה הסתיים ב־8 במאי 1945, אך הוא לא הסתיים, כנראה, והוא חוזר על עצמו. נראה, שהוא נות לשימוש.

אדוני היושב-ראש, הכרתי קצין אוסטרי בשם אנטון שמידט, שהוצא להורג על-ידי הגסטפו בווינה. פשעו היה הושטת עזרה מסיבית מאוד כדי להציל יהודים. הוא ניסה לחלץ יהודים ממלחמות הגירוש לכורות המוות בפנאר. אלמנתו, שנשארה בווינה אחרי המלחמה, לא מצאה לה מקום, כי החברה האוסטרית לא רצתה לקלוט אותה ולשמר את זכרו של אנטון שמידט. הוא ארגן משאיות כדי להציל יהודים, שלא כמו ולדהיים אשר ארגן משאיות כדי להסיע יהודים ולא-יהודים למחנות המוות. החברה האוסטרית רצתה את ולדהיים ולא את זכרו של אנטון שמידט. אנטון שמידט היה המצפון הרע של העם האוסטרי, ולדהיים הוא פרסוניפיקציה של צידוק הדין, של הפחדנות, שיתוף הפעולה, האטימות והטמטום.

ולדהיים, לא זו בלבד שהיה שותף סמוי — לא בולט — לפשע, הוא היה בסך הכול פתחן מכרי להיחשף. הוא גם לא היה, כנראה, גיבור גדול כאשר ידע ושתק ושתק פעולה, ודאי שלא כאשר שיקר ביחס לביוגרפיה שלו. אבל, לא חסרה לו החוצפה להידחק למקום שרק בעלי מצפון היו רשאים לעמוד בו. הוא נדחק אל הצמרת בחוצפה של אמביציה חולינית כשעל גבו חלוייה קופת השרצים.

"הוא היה קצין הביון בעל המידע הרב ביותר ביחס לפקודות ליחידות הגרמניות בבלקנים" — כך כתוב בדוח הוועדה. מה שכתוב כדי לתקור בנרון. מגניו, הקריים "נערי הבונקר" של ולדהיים, פתחו במחקפה חקשורית. הם הוציאו מין "ספר לכן" בן 299 עמודים המטהר את שמו. ויש שורה של עוזרים. המזכ"ל של מפלגת העם האוסטרי נאלץ להתפטר לאחר שאמר ל"ליאקספרס", כי לוולדהיים אין כל בעיה אלא אם כן יוכח שחוק כמו דיו שישע יהודים לפחות.

אדוני היושב-ראש, אני יודעת שלפני שנתיים לא היתה שביעות רצון בחלק מסוים של הממסד היהודי בעולם וכן גם בממסד הפוליטי בישראל מעצם מעורבותו כמדינה וכיהודים במאבק לא-בחירתו של ולדהיים לנשיא. מה לא אמרו על הקונגרס היהודי העולמי שעורר את הבעיה של ולדהיים? היום מפורט בעיתונים איך זה פרץ. אינני רוצה לחזור על כך. אמרו שהם "שוויצרים", שהם "מסבכים" אותנו. היום יש כבר הוכחות, יש ועדת היסטוריונים, אבל מהי ועדת היסטוריונים? היא היתה צריכה לחקור את המסמכים, לנבור היכן שצריך לנבור. גם עם הוועדה הזאת ועם ממצאיה יש מקום להעמיד את ולדהיים למשפט.

אם העם האוסטרי לא ידע לבחור בין זכרו של אנטון שמידט לבין ה"ולדהייםים" — אני אומר ה"ולדהייםים", אותם פחדנים קטנים, משחפי פעולה קרייטיסטים שעליהם התבסס השלטון — יהיה רע לעם האוסטרי. אינני יודעת מתי, כי עדיין אינני בטוחה שכבר היום לצדיק טוב ולרשע רע.

היור"ד תיכון:

זה בטוח. הרי כבר העברתי את הפרוטוקול לוויטקין. את זוכרת, חברת הכנסת גרוסמן?

חייקה גרוסמן (מפ"ס):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שאלו היום את ולדהיים מה לגבות על דוח ועדת ההיסטוריונים. התשובה שלו היתה: הרוח בסך הכול לא כל כך חשוב. בוועדה ישבו כמה יהודים.

האיש, קצין המודיעין בוורמכט לשעבר, שהחמנה למוכיר האו"ם ונבחר לאחרונה לנשיא אוסטריה, לא קיבל זיכוי מוועדת ההיסטוריונים. ברנע האחרון, תחת לחץ של הממשלה האוסטרית, השמיטו מן הדוח את המשפט שבו הוטלה על ולדהיים "אשמה מוסרית" בשל עברו הנאצי, אבל אלף ואחת מחקיקות לא יוכלו להסיר את הכתם. כי הרי אין נכונות לצרוך "כבר סיגין", ככתוב בישיעיהו, ובאוסטריה לא מוכנים להסיר "כל בדילך" ולהשיב, קודם כול, "שפטין כבראשונה".

שר החוץ האוסטרי, מר מוק, איש מפלגתו של ולדהיים, אשר מימן את הוצאות הוועדה, הוא שלחץ למחוק את הפסקה. הוא שקבע כי ממצאי הוועדה הם "התקפה ברכית על העם האוסטרי".

אדוני היושב-ראש, לפני שנתיים, באפריל 1986, הבאתי בפני הכנסת הזאת את הממצאים בחיק שהגיע לידי מיוגוסלביה, "חיק ולדהיים" מס' 25572. החיק הועבר ב־1947 מיוגוסלביה אל ועדת האו"ם לקביעת פושעי מלחמה, שיטבה או בלונדון. בחיק מתואר, בין היתר, התפקיד של המחלקה, שסימנה 1/C, של הגיס E, תחת פיקודו של גנרל להר. ולדהיים היה קצין מודיעין תחת פיקודו של אותו גנרל, שהוצא להורג בחליה כפושע מלחמה. שוש פומים ביום היה הקצין הצעיר מוסר לגנרל שלו תדירן מבצעי עדכני. הוא כתב את דוחות המודיעין על יציאת הפרטונים מכפרים מסוימים. בעקבות דוחות אלה הועלו כפרים שלמים באש כפעולת עונשין — הכול לפי הוראות קבע. זה מה שכתוב בדיווחי-שבו של ועדת ההיסטוריונים, וזה מה שמסתיי לנסת באפריל 1986.

ועוד כתוב בדוח: הוא היה קצין אספקה באו"ם. הוא הקצה את המשאיות לגירוש המוני של יהודים ויוגוסלבים למחנות ההשמדה. יש לשער, חברי הכנסת, שהוא ידע לאן נשלחות המשאיות עם האנשים.

לא עזר דבר, גם לא העברה מראש של השאלות לוולדהיים, לפני חקירתו. על-ידי יושב-ראש הוועדה מר קורץ: העובדות יצאו לאור, אם כי לא כולן. החקירה לא היתה לעומק. מסמכים רבים עדיין לא נבדקו. ההיסטוריון הגרמני מר מסרשמידט טען בפני כתב העיתון "די פרסה", שיש להתחשב בנסיבות שבהן פעל ולדהיים בעת שירותו הצבאי. מה שידע ואושר על-ידי כל ההיסטוריונים הוא, שבכלקנים עשה הוורמכט את עבודת האס.אס. זה כתוב גם בדוח האמור. מעשים אלה נקראים בדוח "פגיעות בזכויות האדם". נקבע שהיתה לוולדהיים "אשמה מסוימת" של "השלמה פסיבית", וכן "שיתוף פעולה במקרים שבהם היתה מידה של השתתפות". הוועדה אומנם לא מצאה שוולדהיים "השתתף אישית במעשי הרצח", לכל היותר הוא ריכוז את האינפורמציה ששמשה חומר כשביל הפיקוד המרכזי כדי לבצע את הפשעים.

לא, הוא לא היה רק בורג קטן. זה לא נכון — גם אם לא היה אייכמן, והוא לא היה אייכמן. אנכי, לדיעבד, גם אייכמן לא רצה כמו ידיו. במשפט אייכמן חיפשו קורבן אחר שנרצח

פרשת ולדהיים השלישית — תופעה פנומנלית, האיש הופך לשו חרץ בארצו, האיש הופך לדובר מרכזי של ארצו באו"ם, האו"ם מונהג על-ידיו כמזכיר, והאיש דואג להצגת ישראל והציונות כתנועה גזענית. האיש הרע הזה, בן חוקי לממלכת השטן והגזע, סיע מרום משרתו בהצגת התנועה הציונית כתנועה גזענית.

פרשת ולדהיים הרביעית — המסע שלו אל הנשיאות. 40 שנה אחרי השואה הוא נבחר לנשיא אוסטריה באירופה הדמוקרטית. נאצי נבחר לנשיא ברוב עם, בתהליך דמוקרטי. אותו לא מעניינת השאלה אם החליטו האוסטרים לבחור לעצמם נשיא שקרן, או פתלתול חמקמק, או פחדן — זה עניינם. בנאציזם הוא הופך את עצמו גם לענייננו. נאצי — נאצי פעיל.

עכשיו מתחילה פרשת ולדהיים החמישית — ההתחפרות וההסתמכות על רצון העם. ולדהיים הודיע היום, שהוא נבחר להיות נשיא אוסטריה על-ידי העם האוסטרי, וכל עוד ירצה בו העם האוסטרי, הוא יישאר נשיא אוסטריה; ואני אומר: הוא צודק. אם יותר מ-50% מהאוסטרים בחרו בו לנשיא, הם ראויים שיהיה להם נשיא נאצי. בין האנשים האלה יש ודאי "ולדהייםים" רבים. בכך שהם אימצו אותו, הרי גם מי שלא היה ראוי לשם קורט ולדהיים, מרגע שתמך בו, הצביע בעדו והמשיך לתמוך בו — הוא ולדהיים א. ב. ג. ד. זהו אימון טוטלי.

אדוני ממלא-מקום ראש הממשלה, איני רוצה להעמיס על ממשלת ישראל עומס שאין צורך להעמיסו. יש לנו כאן, מדי פעם בפעם, מנהג לתבוע מן הממשלה התנהגות מסוימת עד תום, גם כאשר אנחנו מבינים את הנסיבות, ואני רוצה לומר: גם בזכות העובדה שיש בקרב האוסטרים 20%, 30%, 40% אשר לא השתתפו במסע הבחירה הזה, וגם בזכות העובדה שאולי 30%, 25% מקרב האוסטרים מזועזעים גם היום ממעשה הרוב של ארצם, מבוושים ומוכלמים, לא הייתי רוצה שממשלת ישראל תטיל חרם על העם האוסטרי כולו, כי אז אני מאמץ חלק מתורתו של ולדהיים, הגזען הנאצי הזה.

אני חושב שממשלת ישראל נהגה נכון, במידה מסוימת אולי בהשראת רצונה של הכנסת, וזה ודאי לא חטא, כאשר לא חירשה את שלוחתו של שגריר ישראל שם, ואכן, אל ילחץ שגרירי ישראל את ידו של הנאצי הזה, ואל יעביר לו כתב אמנה, ואם יהיה הדבר כרוך בהתנהגות אוסטרית חצופה, "קורטיוולדהייםית" כלפינו, נוכל לשאת בתגובה הזאת. לא אלמן ישראל, ואנחנו תובעים מן הממשלה להתמיד בקו הזה כל עוד לא יפונה כיסא נשיא אוסטריה מן האיש הזה. אני חושב שזאת תגובה ממשלתית נכונה, וצריך להתמיד בה בעקשנות. אני לא בטוח שהאוסטרים זוכרים, שמשטהאוזן היא על-ידי וינה. אנחנו נזכיר להם את זה כל הזמן.

אני רוצה לסיים בהערה. חברי היושב-ראש, מדי פעם בפעם אנחנו נדרשים לעסוק בכית הזה בתופעות של תחיית נאציזם. יש כל מיני וריאציות של תחיית נאציזם. אחת הווריאציות הנפוצות היום היא הניאירלאומיות הגרמנית של ארנסט נולטה ותכונותיו, הכובש את הלברות של "אינטלקטואלי כיס" למיניהם. אגב, הוא אימץ את האנשים, אשר חלקם רואים עצמם נאורים, ואני חושש שבאי "ספינת השבבים", או חלקם, אימצו גם את התורה הזאת, ביודעין או שלא ביודעין: הספינה הזאת, שרוב באיה מוכנים היום להעביר אותה לרשותנו, כדי שנוציא מכאן את כל היהודים החוצה.

וריאציה אחרת היא זו המחוצפת — בחירת נאצי לנשיא, נאצי פעיל. וכל אימת שאנחנו מתרועעים על כך, רואים בנו

ההיסטוריה תעבור על ולדהיים ועל אישיותו הקטנה לסדרה-היום. אבל העם האוסטרי, אם הוא רוצה להיות חלק ממשפחת העמים, עליו לאלץ את ולדהיים להתפטר ולחבוע את החקירה.

אני יודעת מהי מערכת שיקולים של אינטרסים פוליטיים. אני מיעצת לעצמנו להפעיל את כל השיקולים בדבר האינטרסים הפוליטיים של מדינת ישראל — והם מאוד יקרים לי בנושא השלום. לא במאבק נגד טשטוש העבר הנאצי של מנהיגים שבאים והולכים. השקר של ולדהיים יחלוף עם אישיותו המפוחדת, המחוצפת והפושעת, אבל ערכי אנוש אנטי-נאציזם וזכרם של הלוחמים האמיצים יישארו. Sic transit Gloria mundi — ללוחמי הצדק והחופש.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה ללוחמת בנאצים, חברת הכנסת חייקה גרוסמן. רשות הדיבור לחבר הכנסת שבת וייס, בבקשה.

שבת וייס (המערוך):

אדוני היושב-ראש, אדוני ממלא-מקום ראש הממשלה, חברי הכנסת, אנחנו נדרשים לפרשת ולדהיים בבית הזה זו הפעם השלישית, ואם נידרש לה בפעם הרביעית והחמישית — נעשה זאת.

יש כמה "פרשות ולדהיים". פרשת ולדהיים האותנטית היתה בעונת ה-40, כאשר התגייס בחרוה אוסטרי אחד לוורמכט, יחד עם עוד כ-480 עד 500 אלף אוסטרים אשר התגייסו לוורמכט ולגסטפו, אוסטרים אשר תרמו למכונת הרצח הנאצית את ולדהיים הקטן, את אייכמן ואת האדולף העיקרי. אוסטריה אשר רוב בני עמה ראו באנשלוס מעשה של שחרור, אוסטריה שבמסווה של אנשלוס-כיבוש התחמקה ביום הדין וההתדיינות הבין-לאומית אחרי מלחמת העולם השנייה מכל ענישה קולקטיבית או פרטית, לא נשאה בעול הפיצויים חתה במנת חסד של האומות הדמוקרטיות — התקבלה למשפחת העמים האירופית. זו אוסטריה, על מאות אלפי ה"ולדהייםים" שלה, אשר היתה שזורה באופן רצוף ועמוק בהווה הנאצית הכלל-גרמנית.

בהווה הזאת, ולדהיים ושכמותו עסקו כמלאכת ההשמדה, כל אחד בקטע שלו על-פי חלוקה דיפרנציאלית ידועה. חלק הגה את הרעיון, חלק חכנו, חלק ביצע בפועל, חלק עסק בלוגיסטיקה, חלק עסק בלוגיסטיקה של הלוגיסטיקה. היו אומות ששיחפו פעולה.

כאן צריך לבטל, אחת ולתמיד, את תורת ה"בורג". כל אימת שטבעת ההוכחות נכרכת סביב צווארו של פושע נאצי — הוא מתחיל לטעון את טיעון ה"בורג", שלפיו הוא היה בתחתית הפירמידה. בורג ועוד בורג ועוד בורג — זהו סוד מנגנון הרצח הנאצי. בלא הברגים האלה הוא לא היה מתבצע. על כל פנים לא היה מתבצע בהיקפו המלא.

פרשת ולדהיים השנייה — הימלטות, הסתתרות, משחק במחבואים, רמייה, בריחה מעונש, בריחה ממשפט. יש לנו ידיעות על כך, שכ-600,000 — איני רוצה להגיד איש, כי איש הוא בן-אדם, ואנחנו לא מדברים על שכלאלה — היו שותפים בפועל למכונת הרצח, ועוד מאות אלפים בלוגיסטיקה ובתמיכה. רק כמה אלפים יחידים הובאו לדין. זאת פרשת ולדהיים השנייה — הוא ומאות אלפים אחרים נמלטו מעונש בתוך הבוקה, המבוקה והמבולקת שהייתה לאחר מלחמת העולם השנייה. רובם הצליחו, בעודם פעילים כמכונת הרצח, להשמיד את רוב הראיות ולהשמיד את העדים.

שבח רייס (המערך):
הסובייטים אינם הכושים של יוגוסלביה.

דוד מגן (הליכוד):
במרכאות.

שבח רייס (המערך):
אתה יכול לומר זאת על טיטו — — —

דוד מגן (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, בכנסת ישראל צריך להרגיש, שההחלטות והמסקנות של ועדת ההיסטוריונים התקבלו פה-אחד, ועדה זו מאשרת פה-אחד, שוולדהיים מואשם כאי-אמירת האמת לכל הפחות בעדותו העקיפה והישירה בפניה. העברית היא שפה ישירה יותר ודיפלומטית פחות, ובתרגום לעברית מאשרת הוועדה שוולדהיים שקרן.

הוועדה קובעת כוונות ומפורשות, ואני מצטט: "המידע הנרחב שהיה לוולדהיים על המצב התייחס לפעולות צבאיות ולצעדים הנוגדים את חוקי המלחמה, ולדהיים השלים עם ביצוע מעשים הנוגדים את החוק, ובכך הקל את כיצועם". בקטעים אחרים נאמר: "הוא גם נטל חלק באירועים חריגים הנוגדים את חוקי המלחמה, לא מילא את חובתו האנושית לפעול נגד אי-צדק, חמור עוד יותר מההשלמה הפסיבית עם הפרות כאלה הוא שיתוף הפעולה במקרים שבהם היתה מידה של השתתפות". עוד נאמר כרות: "המידע הנרחב שהיה לוולדהיים על המצב התייחס במקרים מסוימים לפעולות צבאיות ולצעדים הנוגדים את חוקי המלחמה ואת העקרונות הבסיסיים של האנושות. ההצהרות של ולדהיים על עברו הצבאי אינן תואמות בנקודות רבות את המסקנות של הוועדה".

יש להרגיש את השפה העדינה שנוקט הדו"ח, שפה שהוכתבה ככל הנראה במקום כלשהו על-ידי אלואים מוק, הלוא הוא סגנו של הקנצלר פרנץ ורניצקי. אותו אלואים מוק, אשר הריץ את ולדהיים לנשיאות, מנסה לחפות עליו בכל דרך. גם אחרי שלחץ של הוועדה לשנות את הניסוח בדבר "האשמה מבחינה מוסרית", חובת הוועדה לקבוע — ואני מקבל את דעתו של פרופסור ואלך האומר, שהקביעה הזאת קולעת וישירה יותר — כי ולדהיים, ואני מצטט, "שיקר בעקביות כדי להסתיר את ידיעתו על ההשמדה".

חברי הכנסת, אנחנו מדברים על מי שהוא נשיא אוסטריה בעצם הימים הללו. אנחנו מדברים על נשיא אוסטריה, הזוכה לגיבוי טוטלי של המפלגה שלו ולתמיכה של חלק ניכר מהאוסטרים, ולצערי הרב אין זו תמיכה, מלאכותית. אנחנו מדברים במי שייצג את אוסטריה בקשרי החוץ שלה עשרות שנים, ובמרוצתן הגיע לשיא, כאשר שימש עשר שנים המוכיר הכללי של האו"ם.

אסור לכנסת ישראל להחריש מול הדברים הללו. מותר לה אפילו ליטול דוגמה מהקונגרס היהודי העולמי, אשר חשף וחושף מסמכים מרשיעים חד-משמעיים — ואני מחזיק ביד את הצילומים שלהם — העוסקים ברשימת המבוקשים שפשעו במלחמת העולם השנייה, וממשיך להצביע על האשמות מפורשות של גירוש, ריכוז במחנות ריכוז ורצח.

כנסת ישראל חייבת לדון בנושא הזה, ואני ממליץ בפני מכלא-מקום ראש הממשלה, שיעתר לבקשותיהם של חברי הכנסת המעלים היום את ההצעות לסדר-היום לקיים דיון בנושא דווקא במליאת הכנסת, כדי שתהיה הזדמנות לכל אחד מאתנו, לכל אחד מ-120 חברי הכנסת, לומר את דברו ולהביע את כאבו על המציאות האטומה ועל ה"נאורות" של העולם,

טרדנים. כמעט שאין מרווחים על הטרדנות הזו, גם אצלנו פה בבית, אני מתכוון לישראל. אנחנו נמשיך להסיר, לוחמי הצדק למיניהם צריכים ודאי לדעת, ורובם יודעים, ששאלה של צדק אינה יודעת גבולות של זמן ושל מקום, ודאי יאשימו אותנו במידה מסוימת של נקמנות. עשיית נקמה בנאצים — אין זאת זכות אנושית, זאת חובה אנושית מוסרית. נותנים לנו תואר של רודפי נאצים, אנחנו לא רודפי נאצים. אנחנו רודפי הנאצים, נוקיע אותם בכל מקום, נוקיע אותם, וביניהם גם מי שנבחר לנשיא, במיוחד אנשים שכמותו. אני מקווה, ככל זאת, שיום אחד יורידו האוסטרים מכס הנשיאות את הנאצי הקטן והשקרן הזה, שהפך נשיאם.

היור"ר א' נחמיאס:
תודה לחבר הכנסת שבח רייס, אוד מוצל מאש, רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד מגן, בבקשה.

דוד מגן (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, אדוני מכלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, חברי הכנסת, אני מבקש להביע הערכה מיוחדת לנשיאות הכנסת על כי בתום 24 שעות בדיוק מעת פרסום דוח ההיסטוריונים בווינה סייעה לקיום דיון בכנסת בהצעה רחופה לסדר-היום על אותו דוח מרשיע כלפי הנאצי. נשיא אוסטריה קורט ולדהיים.

אדוני מכלא-מקום ראש הממשלה, רק לפני כמה שבועות היינו שותפים כאן לדיון באנטישמיות הגואה ברחבי תבל, הצטערתי אז להרגיש, שאוסטריה היא, מבחינה זאת, המעצמה האנטישמית האירופית המובילה. אני לא מזלזל כסקרים ובמחקרים האומרים, כי הנאצי ולדהיים נבחר להיות נשיא אוסטריה דווקא "בזכות" עברו הנאצי, ואני לא מופתע מדיווחי כלי התקשורת בעצם הימים האלה, שבסיוע המסיבי שהתקשרות האוסטרית וסגן הקנצלר האוסטרי מעניקים לו הוא זוכה — על אף הדוח המרשיע, החד-משמעי הזה — לפופולריות בקרב העם האוסטרי של שנת 1988.

ששת ההיסטוריונים חברי הוועדה עשו עבודה אינטנסיבית, הם בהחלט מומחים במחקר מלחמת העולם השנייה. הוועדה בראשות ההיסטוריון הצבאי ורודולף קורץ ובהשתתפות המערכ-גרמני מנפרד מרסרמידט, הישראלי מאוניברסיטת תל-אביב פרופסור יהודה ואלך, הבריטי ג'ורד פלמינג, הגנרל האמריקני בדימוס ג'ימס קלווין, והבלגי ז'אן ונוולקנהרין — עשתה עבודה יסודית והגיעה למסקנות חד-משמעיות, אף שהאובייקט עצמו, לא רק שלא שיתף פעולה, אלא ניצל את קשריו מאותה תקופה של עשר השנים שבהן כיהן כמוזכר כללי של האו"ם, מ-1972 עד 1982. כן הוא ניצל את הקשרים שקשר בתקופה שבה כיהן כשליחות משרד החוץ האוסטרי.

נראה שהוא שירת שירות של ממש גם את היוגוסלבים המודרנים וגם את הסובייטים המודרנים, שאם לא כן קשה להבין מדוע סירבה ממשלת יוגוסלביה, ומסרכת עד היום, להעביר לעיונם של ההיסטוריונים הדגולים הללו את המסמכים המקוריים, המורים ומעידים כאלף עדים על פקודות ישירות שנתן אותו ולדהיים — סגן מסכן, קצין אספקה בשלב זה, או קצין מודיעין בשלב אחר — כאשר שירת בבלקנים והיה שותף פעיל לזימה לגירושם של אלפי יהודי סלוניקי; ולדהיים זה, אשר ידיו מגואלות בדם רצח הפרטונים היוגוסלבים, קשה להבין כיצד ממשלת יוגוסלביה וכיצד "הכוס הגדול" של יוגוסלביה, המשטר הסובייטי, משתפים פעולה עם אותו פרשע נאצי.

בזכויות האדם" ו"פגיעה בחוק הבין-לאומי", שיוחסו בדוח לולדהיים. לא באו אלא להסוות מעשי זוועה, ארגון משלוחי אדם למחנות המוות והשתתפות ישירה או עקיפה בהשמדת מאות, אלפים ואף רבבות אזרחים חפים מפשע.

הקביעה והמחשבת, שלא נמצאה ראיה לכך שולדהיים השתתף אישית במעשי רצח, מחזקת את הרושם כי ולדהיים אכן היה פושע נאצי וכיצע פשעים נגד העם היהודי ונגד האנושות.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, רוצח אינו רק מי שרצח בני אדם כמו ידיו, אלא אף מי שנטל חלק, ולו עקיף, בפשעים כאלה. מי שסייע לרצוחים, מי שהיה מעורב בפעולות שתכליתן רצח לשם רצח אנשים חפים מפשע, כפי שהיה הרצח הנאצי מתחילתו ועד סופו.

קורט ולדהיים — עתה ברור כבר הדבר לכל שוחר אמת — היה והינו פושע מלחמה, וראוי שיתייחסו אליו כאל כזה.

אנו בישראל, הכנסת והממשלה, ובודאי העם בישראל, מצווים להתייבץ בראש הדורשים את התפטרותו, או את פיטוריו של ולדהיים, ומה שחשוב מכול — את העמדתו לדין על מעשיו ופשעיו. אנו חייבים זאת לזכרם של קורבנות הנאצים האומללים, יהודים ולא-יהודים, לקורבנות פשעיהם של ולדהיים ושל חבריו לגזענות ולשנאת עמים. בתור יהודים, בני המדינה היהודית, אנו חייבים לחשוף את פרצופה האמיתי, המצער כל כך, של אוסטריה כיום. כל נשכת, כי מאז סוף מלחמת העולם השנייה היא התכחשה בצורה ברוטלית ומכוערת, ללא בושה, לחלק בשואת יהודי אירופה ובתורבן עמי אירופה וארצות אירופה, שהיו טרף למדיניות הגזע הנאצית במלוא אכזריותה.

ישראל היא אחת המדינות המעטות שחרתו על דגלן העמדת פושעי מלחמה נאצים לדין, עשיית דין בנאצים ובנעוריהם, ולדהיים הוא נאצי ועור לנאצים.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מציע להצטרף לדרישתו של יושב-ראש הקונגרס היהודי העולמי, מר ברונפמן, שאוסטריה תפצה, ולו באיחור, את יהודי קורבנות השואה, שאנשיה היו אחראים לה. אחרי שגרמניה המזרחית התחילה להתחשב בכך, הגיע גם תורה של אוסטריה להצטרף למדיניות התרבות, אם היא עדיין רוצה להימנות עם מדינות מדינות התרבות.

דווקא בימים אלה, כאשר במקומות שונים בעולם מרים את ראשו הפתח האנטישמי החייתי; דווקא בימים שבהם זוכה הנאציזם לתחייה בארצות רבות; דווקא בימים שבהם מנסה הנאציזם האש"פי את כוחו נגדנו במעשי רצח של יהודים חפים מפשע, לאחר שפעל קודם לכן להדבקת תווית של גזענות על הציונות ועל מדינת ישראל כמדינת נושאת של אותה "גזענות"; בימים שבהם מועלות תוכניות אנטישמיות שטניות במקומות אלה ואחרים ובאזור הזה, ותכליתן האחת היחידה היא להשמיד את מדינת היהודים ואת העם היהודי — דווקא בימים אלה חשוב שיישמע קולה הצלול, הברור והמפוכח של ישראל נגד ולדהיים הפושע, נגד ממשלתו המחפזה עליו ללא בושה ונגד אותם מיליונים בעם האוסטרי שבחרו בו ורוצים, כנראה, למרבה הבושה והצער, בהמשך נשיאותו למרות גילוי פשעיו נגד היהודים ונגד האנושות.

ישראל היא מדינה של פליטי השואה וקורבנות האנטי-שמיות, מדינה של קורבנות הגזענות לסוגיה ולארצותיה. משום כך אנו חייבים להיות לפה לכל יהודי העולם, שרידי הנאצים,

אשר רואה נאצי מכהן כנשיא מדינה ועומד בראשה, תוהג כמנהגו.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה רבה לחבר הכנסת דוד מנן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר חי שאקי, בבקשה.

אבנר חי שאקי (הסיעה הרוחנית-לאומית):

אדוני היושב-ראש, אדוני ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, חברי הכנסת, גם אני רוצה לכרך את נשיאות הכנסת על היוזמה לקיום הדיון הזה לאחר שעברו 24 שעות בלבד מרגע פרסום הדוח של ועדת ההיסטוריונים. יאה הדבר ונאה לישראל להיות בין המדינות הראשונות, המשמיעות את קולן בנושא זה, משום שהעם הזה יותר מכל עם אחר עלי אדמות חייב לזכור ולהזכיר וללמד, שאין לשכוח ואין להשכיח לא את הנאצים, לא את הנאציזם ולא את התרעבות שלהם. בתקופתנו זו אנו עדים להרמת ראשו של הנאציזם תחת שם זה או אחר, ולדהיים נשיא אוסטריה, קצין נאצי לשעבר, הוא אחד מהשמות האלה.

ועדת ההיסטוריונים בראשות הפרופסור קורץ בדקה את עברו הנאצי של נשיא אוסטריה וקבעה בבירור, כממצא עובדתי שאין עליו עוררין, שולדהיים ידע על ביצועם של פשעי מלחמה על-ידי הנאצים ואף נטל חלק אישי באירועים חריגים הנוגדים את חוקי המלחמה ואת עקרונות המוסר הבסיסיים של האנושות.

הוועדה קבעה כממצא עובדתי חד-משמעי, שולדהיים שיקר בגסות ובעזות מצח כאשר טען בתקופה האחרונה, וגררה שהוא מוסיף לטעון, שלא ידע כלל על מעשי הפשע והזוועה שביצע הצבא הנאצי במקומות השונים והרכים שבהם שירת בימי מלחמת העולם השנייה.

ברוח הזה, שמסקנותיו נחקבלו פה-אחר, הוכרר מעל לכל ספק, כי קורט ולדהיים שיתף פעולה במלוא הכרתו ובצלילות דעת במעשי הגירוש ההמוני של יהודים ובמשלוח אלפי ורכבות בני אדם חפים מפשע, ובהם יהודים רבים, למחנות מוות היטלרטיים, שנודעו לשמצה באכזריותם ובחיתיות ששלטה בהם.

הרוח אף מוסיף וקובע, כי ולדהיים השלים כמה פעמים עם ביצוע מעשים הנוגדים את החוק הבין-לאומי, ובכך הקל את עשייתם. אף שהמשפט המכריע בדוח זה נמחק בעקבות לחץ פוליטי של הימים האחרונים, נקבע כי שולדהיים אשם מבחינה מוסרית. אין ספק שאשמתו היא אשמה מוסרית ומשפטית כאחת, ולא נותר לנו אלא להיות מן המאציים של הוכחת אשמה זו, כדי למצות את הדין עמו.

כבר עתה ברור, כי מסמכים רבים הקשורים בעברו ובמעשיו הנפשעים של ולדהיים לא הגיעו, משום מה, לרשות חברי הוועדה או אף לידיעתם.

כן ברור, שמשיקולים פוליטיים נמנעה הוועדה מלרדת לעומק העניין ומלחשוף את מלוא האמת על מעשיו ומחוליו הנאציים במהותם של ולדהיים.

כרם, החבר היהודי בוועדה, פרופסור ואלך, קבע בבירור בימים האחרונים, כי אפילו הממצאים הקיימים משמשים בסיס מספיק להעמדת הנשיא ולדהיים לדין בגין מעשים ופעולות הנוגדים את החוק הבין-לאומי, שהוא עשה בתור קצין נאצי בימי מלחמת-העולם השנייה.

ברור לכולנו כי הביטויים המעורבים-ייחסיים, כגון "פגיעה

היו אנשים שידהם מגואלות בדם נקיים. אני רוצה לנצל את ההזדמנות הזאת ואת הבמה הזאת ולפנות לכל מדינות העולם, שלא להרשות לספינותיהן לסייע למסע נורא זה, המנוגד לחוק, המשרת אלימות, המנסה להעניק פרס לאנשים שעסקו באלימות. אני מצטער מאוד על כך שממשלת יוון וראשה ניסו לתת ידם למעשה נואל ובלתי ידידותי זה. אני שמח שמדינות אחרות אינן נותנות את ידן להפרת החוק הבין-לאומי והישראלי, למעשה שאינו תורם דבר לשלום ועומד בניגוד להיגיון ולרצון הכולל למצוא פתרון מכובד גם לבעיה הפלשתינית.

אדוני היושב-ראש, הדוח של ההיסטוריונים טרם הגיע לדינו. הוא התפרסם במלואו רק היום, אולם עיקריו ידועים לנו מאמצעי התקשורת. מה שהתפרסם חמור דיו מבחינה עובדתית ומבחינה מוסרית כאחת.

לעולם לא נשכח שהנאצים נולדו משקר והולידו לגיטימציה לשקר. מסקנות הדוח, כך נותנת הדעת, יחייבו את העם האוסטרי ואת ממשלתו להתמודד עם משמעותן הכבדה. במיוחד גדולה ודאי מצוקתו של אותו חלק מהציבור הנאור באוסטריה, אשר זכר האנשלוס של 1938 וכל אשר הוא חולל ועולל לכבודו הקיבוצי של העם הזה התעורר בכל עוצמתו המציקה בתקופה האחרונה. שלא לדבר על כל הוועות שהוא חולל ועולל לעם שלנו.

כל זה לא ניתן עוד להרחקה. הדוח החמיר מצוקה זו לאין שיעור, ואוסטריה חייבת להיות ערה להשלכותיו. יש לקוות כי ימצאו בה הכוחות מכפנים, הכוחות הדרושים לתיקון מעמדה ותדמיתה. אנו מחכים בדריכות להחלטתה זו.

עד שיתבררו הדברים לא יחול כל שינוי במדיניות שנבקעה עליידי ממשלת ישראל לאחר הבחירות לנשיאות אוסטריה: יחסים תקינים ומעשיים בין שתי המדינות, והמשך ייצוג ישראל בווינה לא עליידי שגריר כי אם עליידי ממונה.

אדוני היושב-ראש, אינני מתנגד שיהיה דיון בכנסת בנושא חשוב זה.

היור"ר א' נחמיאס:

תודה למלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ. חברי הכנסת, לפנינו לעת עתה רק הצעה אחת, והיא לקיים דיון בכנסת בכלל ההצעות. אני מעמיד את ההצעה הזאת להצבעה.

ה צ ב ע

בעד ההצעה לכלול את הנושא

בסדר-היום של הכנסת — רוב

נגד — אין

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

היור"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, הכנסת תדון בהצעות לסדר-היום, כפי שהציע מלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ.

ולכל קורבנות הנאצים כאשר הם שם. בני כל דת שהיא בעולם. אנו חייבים להזדעק ולהזעיק את כל העולם הנאור, אם הוא קיים ובמקומות שבהם הוא קיים, בדרישה להעמיד לדין גזע נאצי שפל זה, המתבצר בארמון כווינה מאחורי מלמלים פורמליים עלובים: לא ידעתי, וכו' — כדי לחמוק מדין צדק.

אנו, נציגי קורבנות הנאצים, חייבים להתמיד במאבקנו נגד ולדהיים האיש ונגד תורת הגזע שהיה שותף לה גם עת שימש מזכיר האו"ם — אנו היינו קורבנות מדיניות זו שלו, כאשר שימש מזכיר האו"ם — ומחובתנו ללחום בו עד להעמדתו לדין. זאת אנו חייבים לעשות במיוחד בימים אלה. כשקרב מועד קריאת פרשת "זכור", בפרשת "זכור" אנו מצוירים מדי שנה לזכור את עמלק ולא לשכוח. העמלקיות מייצגת בדורנו, למרבה האסון, על-ידי הנאצים ועל-ידי הגנאציזם לסוגיו. לכן אין בישראל מצווה ומחויבת להרים את דגל המלחמה בנאציזם, ואחד הביטויים לכך יהיה החלטת של הכנסת הזאת לקיים דיון במליאה כדי להזעיק את העובדה שוולדהיים מתעקש להישאר נשיא, כדי לדרוש את פיטוריו ואת העמדתו לדין, למען ימוצה הדין עם הנאצי המתנשא הזה ועם שאר הנאצים בעולם של היום, הגלויים והסמויים.

היור"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אבנר חי שאקי. אני מזמין את ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, בכקשה, אדוני.

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מודה לארבעת חברי הכנסת שהעלו את הנושא הרציני הזה על סדר-היום, ועל הדברים שבאו, אם מותר לי לומר כך, ממעמקי ההיסטוריה היהודית והגיעו גם לשיאים של ביטוי נוקב למצבנו.

בשכילנו אין המלחמה בנאצים ובנאציזם עניין היסטורי בלבד, בוודאי לא רק עניין של נקמה. מה שהנאצים עשו לעמנו אינו מרפה מאתנו עד הרגע הזה. זה קבע את מצבנו, זה קובע את גורלנו. אני חושב אפילו, שספינת התקשורת של אש"ף היא בגדר המשך לכיטוי הנאצי, בלבוש אחר.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתם מחטיאים את המטרה. למה אתם מערכבים את עניין ולדהיים בעניין אחר?

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):
אש"ף הוא נאציזם.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):
תחבייש. ערפאת — — —

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:

אלמלא השואה שהגרמנים עוללו לעמנו, ספק אם היו עמים רבים כל כך מוסיפים לנסות להתנכל לעצם קיומנו. אני לא עוסק בהשוואות. אין ספק בכך, שבחמש הפעמים שבהן ניסו מדינות ערב לגבור על מדינת ישראל, הן עשו זאת מתוך הערכה שהחולשה ורופת אחרינו, לא רק הוזיכר.

איזו השוואה יש כאן, בין הספינה הזאת לבין הספינות שהביאו את פליטי השואה לישראל? על הספינה האש"פיתית

ז. הצעת חוק הנגב (תיקון), התשמ"ח — 1988* (קריאה ראשונה)

הצעת תיקון זו, המוגשת היום לקריאה ראשונה בכנסת, היא על דעתו והסכמתו של שר האוצר, המגלה עניין ומוכן להקצות משאבים לפיתוחו של הנגב ולחילווקו, הצעה זו באה גם על דעת כל חברי ועדת הכספים של הכנסת, וכן בתמיכתם ובעזרתם של שני היושבים-ראש של מועצת הנגב, השרים גד יעקבי ואריאל שרון.

מה מוסיף תיקון זה על החוק המקורי? רבותי חברי הכנסת, נוכחנו לדעת, מאז התארגנותו כמורעת הנגב, בהמשך לקבלת חוק הנגב, שיש צורך בתיקון זה על-מנת לתת לנו מעמד מחייב יותר כדי להשפיע על מערכות השלטון במדינה, להיות שותפים בקביעת מדיניות תכליתית ומעשית לקידום מטרותיו של הנגב על כל מה שהוא מייצג.

פיתוח הנגב ייתן עדיפות לפעילות משרדי הממשלה, כשלמבצע החוק וליוזמות מועצת הנגב וחבריה מסור מתן התוכן המעשי והממשי להצגתו. בעניין עידוד השקעות הון, תמריצים ועוד ניתנת סמכות גם לשר הכלכלה והתכנון וגם ליושבי-ראש ועדת השרים לענייני הנגב — נוסף על שר האוצר ועל שר המסחר והתעשייה — ליוזם פעולות על-פי הצעת מועצת הנגב, כדי לקבוע אזורי פיתוח בנגב, סיווג ועוד. הפעולה עצמה תיעשה בידי ארבעה שרים, כאמור.

למועצת הנגב יהיה מעמד סטוטורי ממליץ בעניין הטבות שרשיא כל שר לקבוע אותן כדי לקדם את פיתוח הנגב. כמו כן, התיקון מאפשר למועצת הנגב להיות ייצוגית יותר וחזקה יותר, כי ייוצגו בה שרים נוספים וכן המוסדות הלאומיים, הסתדרות העובדים, התאחדות בעלי התעשייה, רשות שמורות הטבע, קרן הקיימת לישראל, לשכת המסחר בנגב וההתיישבות העובדת על כל גווניה, וכן יהיה ייצוג של היישובים הבדואיים, על-ידי התושבים הגרים בהם ולא על-ידי ראש המועצה הממונה.

מן הבחינה הגיאוגרפית, הנגב יכול לל את שדרות ואת המרעצה האזורית שער-הנגב.

רבותי חברי הכנסת, הנגב, תושביו ומרחביו מצפים למפנה, ולא על-ידי הצהרות הזדהות נוספות עמו או הפגנת רצון טוב מצד הממשלה. הנגב משוער למדיניות מעשית, שתיתן לנו ולו משאבים ותמריצים להתפתח, לשכנע משקיעים בכדאיות ההתיישבות בו, להקים בו מפעלים מתוחכמים לייצור מוצרי-ייצוא ומוצרים מחליפי ייבוא.

מדי שנה בשנה מכניס הנגב לקופת המדינה מטבע-חזר יקר וחיוני בכסום של כמיליארד דולרים, בטוחני שסכום עתק יוכפל בתוך שנים מספר על-ידי קביעת מדיניות נבונה מצד השרים הנוגעים בדבר.

אני מאחל לשרים היושבים בראש מועצת הנגב, גד יעקבי ואריאל שרון, לשר האוצר משה נסים —

דוד מגן (הליכוד):

אריאל שרון עבר להתגורר בירושלים.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

כשר הוא יושב-ראש, דבר לא יעזור; לא כתושב הנגב. קרא את החוק המקורי, כשר הוא אחראי לחוק הנגב, כפי שהוא יהיה אחראי לחוק הגליל.

היורד א' נחמיאס:

אנו עוברים לסעיף הבא: הצעת חוק הנגב (תיקון), התשמ"ח — 1988, בקריאה ראשונה. חבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר יציג את החוק. בבקשה, אדוני.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אדוני היושבי-ראש, עמיתי חברי הכנסת, חוק הנגב שנחקל בכנסת זו נתן אפשרות להעלות את מצוקותיו ובעיותיו של מרחב המהווה 60% משטחה של מדינת ישראל בגבולותיה "הירוקים". הנגב עדיין מחלבת בבעיות יסוד של חוסר מקומות תעסוקה עתירי ידע וטכנולוגיה לדור הצעיר שצמח בו והגיע כתחום החינוך וההשכלה להישגים ראויים לציון.

צבא-הנגב לישראל שנערך במרחבי הנגב לא השכיל, לצערי, לתרום לו את התנופה החינוכית למערכות האזרחיות שלו. מאות מיליוני דולרים הושקעו בחשתיים כמערך הצבאי, אך המגזר האזרחי נשאר כפי שהיה לפני ההיערכות. חוסר התיאום בין וועדות הממשל והעדר מטרות היו בעוכריו של הנגב על יישוביו.

חוק הנגב בא לעורר את חשומת לב הממשלה לצרכיו של הנגב ולחייבה לנקוט צעדים קונקרטיים לתועלת המדינה ותושבי הנגב כאחד.

כתוצאה מחוק הנגב שהתקבל בכנסת, קמה מועצת הנגב הסטוטורית. ממשלת ישראל החליטה על הקמת ועדת שרים לפיתוח הנגב, ולמרות כל זאת טרם הורגש בנגב שינוי משמעותי מצד הממשלה ומשרדיה.

בשנת 1986 עזבו את יישובי הנגב כ-14,350 תושבים, מן המבוססים ביותר שבהם. לאן הם עקרו? — למרכז הארץ צפוף האוכלוסין והמבטח, כביכול.

על הממשלה לראות בפיתוח הנגב יעד לאומי מידי ולחליט על ביצוע שלושה-ארבעה פרויקטים לאומיים, כגון המשך הנחה מסילת הברזל לאלת והעברת התעשייה הצבאית מרמת-השרון לרמת-בקע. לא אנוח ולא אשקוט עד אשר יוצאו לפועל מסקנות ועדת החוץ והביטחון. כן צריך להחליט כי שדה התעופה נבטים יהיה שדה התעופה הבין-לאומי השני של מדינת ישראל. כמו כן, יש לבנות ככל יישוב גדול בנגב מפעל תעשייה מתחכמת אחד לפחות, ולהכריז על הנגב כולו כאזור שייחנה מהקלות ומתמריצים ממשלתיים, אשר יהיה בכוחם לשכנע יזמים למיניהם להשקיע בו, לפתחו ולתעשר.

רבותי חברי הכנסת, מדיניות מכוונת של הערפה ממשלתית מופגנת ונחמכת על-ידי חוקים היא הערובה לכך שזימים פרטיים, ציבוריים, הסתדרותיים וממלכתיים יראו אכן בנגב יעד ומקום שכדאי להגיע אליו ולבנות בו חשתיים עתירות קרקע וידע.

אדוני היושבי-ראש, כמי שכא לנגב מקיבוץ גינוסר וחי בו זה 30 שנה אני יכול להעיד, כי הנגב, תומרי הגלם הטמונים בו, מרחביו הנהדרים ותושביו אנשי העבודה והחזון הם הערובה לקידום מדינת ישראל לעבר העצמאות הכלכלית הנכספת.

האוכלוסיה הגרה בנגב חייבת לגדול ולהגיע בשנות האלפיים לחצי מיליון תושבים.

* רשומות (הצעות חוק, חז' 1868).

דוד מגן (הליכוד):

גם הנגב וגם ירושלים.

יעקב זאק אמיר (המערך):

זה בסדר.

— וליושב־ראש ועדת השרים לפיתוח הנגב מר שמעון פרס, העושה רבות לקידום הנגב, לראות באחריותם זו תפקיד כעל חשיבות לאומית והתיישבותית מדרגה ראשונה.

אדוני היושב־ראש, אסיים בדברי דוד בן־גוריון, זיכרונו לברכה, על נושא המים במדינת ישראל — הדברים נאמרו כמיועצת המורים למען קרן־הקיימת לישראל: "קיומה של ישראל אינו סובל היות מדבר כחוכה. אם המדינה לא תחסל את המדבר עלול המדבר לחסל את המדינה. הרצועה הצרה שבין יפו לחיפה המכילה רוב רובו הגדול של העם בישראל לא תעמוד כלי יישוב רב במרחבי הדרום והנגב. הייעוד הרוחני, החיני, העליון של דורנו הוא הפרחת השממה ויישובה — מכל המאבקים שעמרו בהם ועוד נעמוד גם בעתיד, והו המאבק הקשה והמבורך ביותר. מאבק זה דורש מאמץ ממלכתי ממושך, תכנון רחב אופקים, כושר מעשה גדול, ניצול כל אמצעי המדע והטכניקה, ועל הכול, הסגולה הנעלה והיקרה ביותר באדם — סגולה החלוציות המגשימה, הנועזת והיוצרת שאינה נרתעת מכל קושי ואינה מפחדת מכל סכנה — רק בניוס סגולה זו בקרב הנוער נפרחי השממה ונהפוך הנגב רחב הידיים למקור עוצמה וכוח, ברכה ועושר למדינת ישראל ולפזורה עמנו".

אדוני היושב־ראש, אנו תושבי הנגב מצויים להגשים חזון זה בעזרת הכנסת, בעזרת האל ובעזרת הממשלה ועם ישראל. קום תקום הגשמת חזון נכואי זה. תודה רבה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה רבה לחבר הכנסת זאק אמיר. אני שב ומברך אותו על התיקונים שהוא מביא להצעת חוק הנגב שהתקבל בזמנו בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

אני מציע שנשתפק בהקצאת חמש דקות לדובר, מאחר שהחוק המרכזי כבר התקבל ואלה רק תיקונים, אומנם חשובים מאוד, אבל המהות כבר התקבלה.

רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, בבקשה, ואחריו לחבר הכנסת דוד דנינו.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב־ראש, אתה מחזיק עכשיו בידך את פטיש היושב־ראש, ואתה סגן יושב־ראש הכנסת ומנהל ישיבה שבה נדון חוק הנגב, זאת כאשר לפני ישיבות מספר העלית את חוק הגליל. אני חושב שיש בכך מידה רבה מאוד של הדגמה פלסטית של סוג חקיקה כזה.

דוד מגן (הליכוד):

שבח, אני לא רוצה להתערב בעניינים פנימיים, אבל אני הייתי מצביע בעד שני החברים לעשייתיה הראשונה.

שבח וייס (המערך):

אם זיכרוני אינו מטעה אותי, חבר הכנסת דוד מגן, הרי גם חברי, חבר הכנסת נחמיאס, וגם חבר הכנסת זאק אמיר העלו והגו את הרעיון הזה עוד בתקופה שבה עדיין לא נדבקנו מתובנות החרות בקדחת הדמוקרטיה העממית והוולגריה.

דוד מגן (הליכוד):

שבח וייס (המערך):

לכן אני מתייחס בתום לב מוחלט לחקיקה שלהם וליוזמתם. היא נעשתה בתום לב ומתוך פטריוטיזם מקומי, כאשר פטריוטיזם אזורי — נגב וגליל — הוא, למעשה, פטריוטיזם ישראלי.

אני אישית לא מתלהב מחקיקה רגיונלית, משום שהיא עלולה לפגוע במגמות של תכנון לאומי כולל. היא עלולה ליצור אווירה רגיונלית שאינה רצויה במדינה קטנה שעל סרריה מונחות עדיין לפתרון כמה שאלות יסוד. אבל כאשר אני מבקש לבחון באופן הגן מה הן שאלות היסוד שאותן עליה לפתור — אלה הן שאלת הנגב ושאלת הגליל, הנגב הרורכואר הקרקעי החשוב והחיני של מדינת ישראל; הנגב אשר צריך לתת לנו בעתיד מענה מרכזי על היותנו בית לאומי לכל יהודי העולם ולאלה שייולדו; הנגב שבו הדגים דוד בן־גוריון בפועל ובאופן אישי חלוציות ממלכתיות מה; הנגב שפותח לפנינו פתח לפיתוח מדעי מקורי שיכול להיות אור לגויים ואור ליהודים; הנגב שבו התיישבו חלוצי העלייה החדשה, יהודים מקרב שארית הפלטה, ובעיקר יהודים מקרב עולי המזרח התיכון וצפון־אפריקה, והפכו מדבר וציה לארץ חמדה.

והגליל — ואני עושה את זה בכפיפה אחת, כי אנחנו נטפל, כמוכן, בחוק הזה.

הי"ר א' נחמיאס:

לא, הוא כבר התקבל.

שבח וייס (המערך):

אני יודע, נטפל בהגשמתו, נתקן בו תיקונים, הגליל — בנינת הארץ הזאת והבחר שלה, שרוכצת לפתחו סכנת "סודטיזציה" בעתיד, על כן, כל יוזמה שתבוא לטפח ולהעדיף שני אזורים אלה — ולעניין זה חיפה היא מרכז הארץ; היא אומנם איננה גליל, היא על גבול הגליל, אבל כל עוד אשתתף במליאה הזאת אנניק חמיכה לסוג חקיקה כזה. תודה רבה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס, רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד דנינו, בבקשה, ואחריו — לחברת הכנסת אורה נמיר, אני מבקש להודיע, ברשותכם, שהרשימה סגורה.

דוד דנינו (הסיעה הדתית־לאומית):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, חבר הכנסת זאק אמיר ראוי לברכה על הצעת חוק הנגב. אני מקווה שהצעתו באה מתוך כך, שהוא ראה ורואה את כל אשר קרה וקורה בכל היישובים שבנגב, ולא רק מטעם פוליטי. אני מוכן להניח, שהצעתו באה מתוך ההכרה של אדם הנמצא באזור הנגב. הוא חש ומרגיש יותר מאחרים את הנעשה סביבו.

בעבר ראו שרים וחברי כנסת בפיתוח הנגב וביישובו את אחד היעדים הציוניים. הם קיוו, שבמקום מדבר שומם יפרחו בנגב יישובים יהודיים, אותה התיישבות, אשר בישרה את הגשמת היעדים, הפכה את הנגב ממדבר צייה לארץ חמדה, כדברי חבר הכנסת וייס.

ברם, רבותי, הבשורה הזאת החלה להתכרסם בשנים האחרונות. מאות ואלפים נוטשים את יישובי הנגב, שחי סיבות יש לנטישת היישובים, האחת — חוסר תעסוקה מתאימה, חוסר תעשייה מתחכמת, שתמשוך דור צעיר שהתמודד קשות על עמידו, למד והתחנך בדרכים לא־דרכים וחי חיים קשים ביותר מבחינה כלכלית. אני חושב שמגיע לבני הדור הזה

אורה נמיד (המערך):

אדוני היושב־ראש, רבותי חברי הכנסת, בהזדמנות זו של הדיון בחיקון לחוק הנגב, שיום חבר הכנסת ז'אק אמיר, אני רוצה להזכיר לעצמנו בכמה מלים את העילה להגשת הצעת החוק ואת המצב החמור, שלפי הערכתי מחמיר מיום ליום, בנושא התעסוקה בנגב ובנושא מעמד הנגב.

אני רוצה להקדיש מלים אחדות לשני יישובים שלאחרונה דובר עליהם בחדשות ומצבם חייב להדאיג לא רק את פרנסיהם ולא רק את הידישים בנגב, אלא את כנסת ישראל כולה ואת ממשלת ישראל.

היישוב הראשון הוא אופקים. רבותי, חברי הכנסת, על-פי דיווחים של ראשי המועצה המקומית, מזכיר מועצת הפועלים ואנשים העוסקים בתעסוקה, בעשר השנים האחרונות לא חזר לאופקים שום חייל משוחרר ושום סטודנט בן המקום שיצא ללמוד מחוץ לאופקים. כ־750 איש עזבו כשנה האחרונה את אופקים, ורכים מהנשארים — מובטלים. לפי הדיווחים של שירות התעסוקה ומועצת הפועלים על מצב התעסוקה — הנתונים שבידי הם מחודש דצמבר, וייתכן ששכל עבודות עונתיות הם השתנו מעט, אבל לא במידה משמעותית — כ־800 עובדים מובטלים היום באופקים.

כיום, יש באופקים מציאות חמורה יותר: בוועדת העבודה אנחנו נזעקים בכל פעם שנמנע מפעל או מצטמצם מספר המועסקים. בשבע השנים האחרונות, רבותי חברי הכנסת, נסגרו באופקים 14 מפעלים. הצלחנו להציל מפעל אחד בלבד, מפעל "אופ-אר", שמצבו עדיין קשה מאוד.

דוד מגן (הליכוד):
הוא מקרטע.

אורה נמיד (המערך):

אני מכירה את הנושא. אומנם אינני גרה בנגב, אבל אני מבקרת לעתים מזומנות ביישובי הנגב, בייחוד בכעיישים שבהם.

היישוב השני, אדוני היושב־ראש ורבותי חברי הכנסת, שרציתי לדווח על כמה מהנתונים האחרונים לגביו, הוא ביתר הנגב, באר־שבע.

אדוני היושב־ראש, בכל אזור הנגב, שהוא 60% משטח המדינה, יושבים כיום רק 7% מתושבי מדינת ישראל, וזאת, חבר הכנסת דוד מגן, כאשר מדברים כל כך הרבה על שטחים.

ב־1986 עזבו את הנגב 14,000 תושבים, מהם 5,000 מבאר־שבע. מספר דורשי העבודה בבאר־שבע — על-פי נתונים מסוף נובמבר, נכונים לדצמבר — מגיע היום ל־3,000 איש, מתוך כוח עבודה של 40,000. אלה אינם הנתונים של שירות התעסוקה, כי לא כולם הולכים לשירות התעסוקה, ובמיוחד לא נשים. והי הערכה של מועצת הפועלים. מספר מקומות העבודה המוצעים הוא 700. עוד 450 עובדים מתעמרים לפיטורים, והם "מתגוררים" כבר שלושה חודשים, כאשר נעשים מאמצים עילאיים למנוע צמצומים כאותם מפעלים.

נכון, רבותי חברי הכנסת, בבאר־שבע היתה תנופת פיתוח רק כאשר נערכנו למבצעים לאומיים, כמו העברת הקריה למחקר גרעיני והקמת האוניברסיטה ובית־החולים "סורוקה".

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

לא העברת הקריה למחקר גרעיני, אלא בנייתה.

"ישר כוח", והם ראויים לכרכת "כרוכים הכאים הביתה". אבל, לצער הרב, במקום לכוך על שובם, שותקים על נטישתם. הסיבה השנייה היא השירותים שמקבל האזור בנגב, לעומת אלה המוצעים במרכז הארץ. אני רוצה להדגיש, שאין זה נכון שהשירותים בנגב אינם עושות מאמצים עליונים לשיפור השירותים. הבעיה היא באמצעים העומדים לרשותן, אשר אין בכוחם לאפשר את מתן השירותים הראויים. שתי הסיבות האלה הן אשר הביאו צעירים רבים לעזוב את הנגב.

חוק הנגב בא לתת תשובה ופתרון על הבעיות. אני בעד הצעת החוק, הבעיה היא, האם תיתן הצעת החוק תשובה אמיתית, ובהקדם, לפני שיהיה מאוחר מדי, או שגורלו של החוק הזה יהיה כגורלם של חוקים אחרים, אשר אינם מיושמים עד עצם היום הזה.

אדוני היושב־ראש, החוק קובע שמועצת הנגב תורכב מ־42 איש. לדעתי, מועצה כזאת תנהל את דיוניה בעצלתיים. עד שיתנו ועד שישכמו, לא יהיה צורך לא בסיכום ולא בחוק. על כן, אני מציע לצמצם את הרכב מועצת הנגב לנציגי השרים הנוגעים בדבר בלבד, ולא להרחיב יותר מדי את היריעה.

כסעף 5 נאמר: "במסגרת כל חוק תקציב שנתי יקבע שר האוצר תקציב למועצת הנגב לצורכי פעולותיה ולהעסקת עובדיה". לדעתי שתי המלים האחרונות מיותרות. מטרת החוק אינה ליצור מוסד נוסף להעסקת עובדים. צריך לשריין תקציב לפיתוח הנגב ולשיפור השירותים, וליצור מקומות עבודה מתאימים יותר לתושבי הנגב, שישולם בהם שכר ההולם את עבודתם. אם יעשו דברים אלו, תיכלם ההידדרות ותואץ התפתחותו של הנגב.

דוברי ההסבר לסעיף 1 נאמר: "לפי הסעיף הקיים הנגב הוא נפת באר־שבע. כדי להביא בגדר חוק זה את המועצה המקומית שדרות והמועצה האזורית שער־הנגב מוצע שהנגב יהיה כל שטח המדינה שמדרום לקו הרוחב 31°10'. משום־מה מחזרות כאן שתי רשויות ולא רשויות אחדות, הדומות לאלה. אני מציע שכדבר ההסבר ייאמר: הרשות המקומית קריית־מלאכי והמועצה האזורית שפיר בצפון הנגב, המועצה האזורית קטיף במערב, ועד מצפה־רמון בדרום ועוד במזרח. כך נקיף בדיק רב יותר את כל הנגב.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
זה הדרום. לא הנגב.

דוד דנינו (הסיעה הדתית־לאומית):
זה הנגב, אדוני. היישובים שהזכרתי אינם חשובים פחות, וגם הם זקוקים לפיתוח. על כן, יש לכלול אותם בהצעת החוק.

בהצעת החוק לא נאמר שום דבר על תחולתו, ואני חושש שאם לא תוגדר התחולה כחוק, יהיה החוק הזה ככל החוקים שמשמעותם אינה גורלה.

אני בעד חוק הנגב הבא לפתור בעיות, ולא בעד חוק האומר לתושבי הנגב: חוקקנו חוק מיוחד בשבילכם, ותו לא. לכן, אני מציע לכלול בו את הרשויות שהזכרתי ולהגדיר בחוק את תחולתו.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת דוד דנינו. תחולתו של חוק, אשר לא מדובר בו על תחולה, היא מיום קבלתו ופרסומו ב"רשומות".

רשות הדיבור לחברת הכנסת אורה נמיד, ואחריה — לחבר הכנסת דוד מגן.

לסלק ולמחוק כל רכב מפלגתי או פוליטי שעלול לחללה לדבוק בחוק הזה. כי אם מדובר, כפי שדובר כמקור, על חוק הגנג שיחול על כל היישובים בנפת באר-שבע — הרי זה מקובל. אבל אם אתה מבקש להרחיק את תחומי הגנג לענין זה, אני חושב שהתעלמות מהמועצה האזורית חוף-עזה, הידועה בכינוי גוש-קטיף, או אי-קביעת קו רוחב שהוא לכל הפחות 115, יהיו כבחינת התעלמות מהצרכים של יישובים שכנים לשער-הגנג או לשדרות.

אגב, חבר הכנסת ז'אק אמיר, אם אתה והכנסת חקבלו את הצעתי זו בעניין קו הרוחב 115, במקום התיקון שהצעת בסעיף 1, שהגנג הוא שטח המדינה שמדרום לקו הרוחב 110 — תוכל לראות אותי, כתושב קריית-גת, מצטרף אוטומטית לאותה מועצה שאתה מרכז ומדריך אותה לפעילות אינטנסיבית. אני אשמח בהחלט להתייצב באותה קבוצה ולסייע בכל כוחי. אני בטוח, שגם תושבי גוש-קטיף וראשיהם ושכני מהמועצה האזורית שפיר יעשו זאת. האזנתי לנאומי של חבר הכנסת דנינו כשישבתי כלשכת יושב-ראש הכנסת, כי אף שיצאתי לכמה דקות מן האולם, הדין עניין אותי. אני חושב שנוכל בהחלט להביא לקונסנסוס סביב שאלת תחומי המחדש של הגנג, לצורכי מימוש חוק הגנג.

אני תומך בהחלט בהצעות של חבר הכנסת ז'אק אמיר בנוגע לשאר הסעיפים. אני מקווה שההצעות שהציע חבר הכנסת דנינו והצעתי אני יתקבלו על דעתך ונוכל יחד בוועדת הפנים, לקראת הקריאה השנייה והשלישית — — —

יעקב ז'אק אמיר (המעריך):

אבל זה יידון בוועדת הכספים.

דוד מגן (הליכוד):

הו, זה האסון שלך, סליחה, אני מבקש למחוק את המלים האלה מן הפרוטוקול. בכל זאת, זה לא טוב שזה יהיה בוועדת הכספים. אבל, בכל מקום שנוכל לסייע, לפחות במליאה — — —

עדנה סולודר (המעריך):

אם אתה רוצה שיניים לחוק, הרי לוועדת הכספים יש לפחות שיניים.

דוד מגן (הליכוד):

טוב, אני לא רוצה לגלות את כל הסודות המקצועיים מעל כימה זו. ברשות היושב-ראש וברשות חבר הכנסת ז'אק אמיר אסביר בשיחה פרטית איך אפשר להעניק לחוק שיניים לאו דווקא באמצעות ועדת הכספים.

היור' א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת דוד מגן. רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, ואחריה — לחבר הכנסת צ'לי ביטון, בבקשה.

עדנה סולודר (המעריך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, התיקון המוצע לנו כולל כמה סעיפים ותורם, לדעתי, שני דברים: הרחבה של שטח ושל מספר השרים שעוסקים בנושא; מתן אפשרות לשרים וציון השרים והמשרדים הנוגעים בדבר; והוא מנסה גם לתת יותר שיניים לחוק הזה. מבחינה זו התיקון מבורך ומשמעותי.

עם זה, נדמה לי שנוכח המתרחש בנגב בשנים האחרונות — גם חבר הכנסת ז'אק אמיר וגם חברת הכנסת אורה נמיר ציינו כאן מספרים, ואני רוצה לחזור עליהם — התדרפה איננה רק בחוק וגם לא בתקציב חדי-פעמי.

רבותי, הגנג כמעט מופקר, וכשאני אומרת נגב, אני מקבלת בהחלט את דעתי של חבר הכנסת דוד מגן על הרחבה

אורה נמיר (המעריך):

הגרעין שלה העובר ממקום אחד והוקם בקרה, אבל לא זה הוויכוח בינינו ואני מוכנה לחזור בי ולומר: הוקמה הקריה למחקר גרעיני והוקמו האוניברסיטה ובית-החולים "סדוקה".

משנת 1970 לא הייתה הפניית מקורות תעסוקה חדשים לעיר. אחוז דורשי העבודה בנגב הוא מהגבוהים ביותר במדינה — 7% גס שם, רבותי חברי הכנסת, מצב הצעירים חמור ביותר. 5,000 איש עזבו את באר-שבע בשנת 1986, רובם צעירים ובעלי השכלה אקדמית.

ומכאן, חברי הכנסת, אני מגיעה למסקנה, שיש לתמוך בכל חוק המחוק את מעמדם של הגנג. יש לתמוך בו לא רק במס שפחיים, אלא במעשה. אם לא יעשה לשינוי המדיניות הכוללת בנושא הגנג, תהיה הממשלה אחראית להתדרקנות הגנג מצעיריו, ואם אין צעירים — אין המשך.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני רוצה לחזור ולשבת את חבר הכנסת ז'אק אמיר על היוזמה להצעת החוק, וכמיוחד על התיקון, כי התיקון נותן, יחסית, שיניים לחוק. אני תומכת בהחלט בחוק ואצביע בעדו. תודה רבה.

היור' א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת אורה נמיר. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד מגן, בבקשה. אחריו אני צריך לנאום, אבל תנאם חברת הכנסת עדנה סולודר.

דוד מגן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אף אני מבקש להצטרף לברכות לחבר הכנסת ז'אק אמיר, שהביא זה לא כבר לחקיקתו של חוק הגנג. עד כמה החוק הזה אינטנסיבי תוכנית העבודה, שכבר היום בא חבר הכנסת ז'אק אמיר ומבקש לחקן בקריאה ראשונה את החוק שהוא יום.

עם כל הברכות והמחמאות לחבר הכנסת ז'אק אמיר, אני מבקש לנצל הזדמנות זו כדי להצביע דווקא על חולשותיו של החוק וגם להציע דרכים להתגבר עליהן. אסור שחוק הגנג יהיה כבחינת זריית חול בעיני הציבור, בעיני תושבי הגנג. כתושב הגנג שבע חבר הכנסת ז'אק אמיר סופות חול לאין ספור. אני בטוח שהוא התכוון — בדיוק כפי שהתכוון היושב-ראש של הישיבה, חבר הכנסת אהרן נחמיאס, כאשר הביא את חוק הגליל — להביא בשורה שיש בצדה גם תקציבים של ממש. ואולם, חבר הכנסת ז'אק אמיר ביקש זאת בשביל הגנג, וחבר הכנסת אהרן נחמיאס ביקש זאת בשביל הגליל.

לא ייתכן שאנחנו, וכמלה זו אני כולל גם את עצמי, ניכנע לתכתיבים של הרשות המבצעת, המבקשת לעקץ את רוחו של כל חוק בהצבעה על תקציבים. אנחנו חייבים להתמודד עם זה ברוח אתנה. אני מאמין כי ברויכוחים שיהיו לנו בוועדות נוכל להגיע לתוצאות הרצויות לנו.

אני מציע לחבר הכנסת ז'אק אמיר לנצל את ההזדמנות של הבאת התיקון, כדי שהחוק הזה יהיה אגרסיבי יותר אפילו כלפי ממשלת ישראל, ממשלת האחדות הלאומית, שכולנו תומכים בה.

כפי ששיחפנו פעולה ביחזמה להעביר את התעשייה הצבאית לנגב, והעברנו בוועדת החוק והביטחון החלטה, פה-אחר, והיה לה לוח זמנים צמוד, פירוט תקציבי צמוד — כך אשמח לסייע לך, חבר הכנסת ז'אק אמיר, לעם ישראל ולתושבי הגנג, להפיה רוח תקציבית בחוק זה.

באותה רוח אני רוצה לייצץ לך עצה ידידותית: תדאג

החוק המוגשת לנו היום במתכונתה החדשה כוללת כמה חיקונים, ואני רוצה להתעכב על התיקון המתייחס לייצוג אוכלוסיית הכדורים במועצת הגנב. התיקון קובע, חברי הכנסת, שביישוב בדואי שבו ראש הרשות אינו מתושבי המקום, ליתר דיוק הוא ממונה. ימנה ראש הרשות הממונה אחד מתושבי המקום להיות חבר במועצה. ואני אומר, חברי הכנסת: מה הועילו חכמים בחקנתם?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
לא כתוב "חבר מועצה".

צ'ריל ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא, לא אמרתי זאת.

מה ההבדל, חברי הכנסת, בין ראש רשות ממונה לבין מי שימנה ראש הרשות הממונה? ניסחתי זאת נכון?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
עכשיו כן.

צ'ריל ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לדעתי, חברי הכנסת, גם אם ארצה לראות בהצהרותיו של חבר הכנסת ז'אק אמיר, מציע החוק, הצהרות כנות, לא אוכל לראות בתיקון המוצע תיקון מהותי. חברי הכנסת, אם אנו רוצים באמת להכניס שינוי מהותי בחוק הגנב, אנו חייבים לבצע סדרת שינויים מהפכניים, וקודם כול במצבם של התושבים הערבים בנגב.

חברי הכנסת, כדי שראש הרשות יהיה אמין בעיני תושבי המקום וכדי שייצג את האינטרסים שלהם נאמנה הוא חייב להיות — כך, לפחות, למדתי — נבחר על ידי התושבים; זה דבר כל כך טבעי. כדי להגיע לאמינות כזו חייבים לחת לתושבים הערבים בנגב את הוכחות הבסיסיות הזאת, וזה יתבצע רק באמצעות עריכת בחירות לרשויות המקומיות בכפרי הערבים בנגב.

בהזדמנות זאת, חברי הכנסת, אני חייב להתריע על המשך מדיניות האפליה — — —

בני שליטא (הליכוד):
חבר הכנסת ביטון, מתי אחת עולה על הספינה?

צ'ריל ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אחא, רואה? זו השיטה שלכם: במקום להתייחס לעניין לגופו, חשאל אותי מה מספר הנעליים שאני נועל.

בהזדמנות זו, חברי הכנסת, אני חייב להתריע על המשך מדיניות האפליה הלאומית, המבוצעת כלפי תושבי הנגב הערבים: הפקעת אדמות ונישול תושביהן, עקירת עצים, השמדת שדות ויבול והחרמת עדרים והטלת קנסות גבוהים על בעליהם. כל הפעולות האלה הפכו חלק משגרת חייהם של התושבים, ועל זה כדאי שתשיב, חבר הכנסת.

חברי הכנסת, כידוע מבקשים תושבים ערבים רבים בנגב לאפשר להם להקים יישובים חקלאיים ולהקצות להם את המגיע לכל יישוב חקלאי. היו גם פניות אחדות לשר החקלאות ולגורמים האחראים, אולם התשובות שנתקבלו, אם נתקבלו כאלה, היו תמיד שליליות. התושבים הערבים בנגב מוכנים להגיע להסדר שישמור על אדמותיהם ועל מקור פרנסתם ויאפשר להם להתקיים בכבוד. אולם מדיניות הממשלה והצדדים שמנתי לעיל רק מוכיחים שלא לכיוון של שוויון וכבוד לאזרחים הערבים מתעדות פניה של הממשלה.

דרומה של השטח שמעבר לקו 110. אני חושבת שאנחנו פשוט מפקירים את האזור הזה. כל זמן שהמדינה, הממשלה, כל זמן שכולנו לא נחליט על סדרי עדיפויות כלשהם — כי כולנו יודעים שהתקציב קבוע בחוק סד — לא נוכל לשנות הרבה. אנחנו עלולים אולי להרחיב ולבנות באזורים נוספים, אבל אלה בסך הכול אזורי גבול. הנגב הוא אזור עימות, והוא יישאר ריק — והנגב הוא בעצם מחציתה של מדינת ישראל. אני יכולה, כמובן, לומר אותם דברים לגבי הגליל, וכבוד היושב-ראש הניח לגביו לא מומן הצעת חוק.

לכן אני חושבת שהבעיות הן, ראשית, הצורך בהחלטה אמיצה על סדרי עדיפויות. שנית, יש לנו בעיה של חינוך אזרחי מדינת ישראל לשבת לא רק בין גדרה לחדרה, לראבובי, גם מעבר ל"קו הירוק" ההתיישבות הצפופה היא בדיוק במקביל לאותם אזורים, אך צריך ללכת גם לקצוות אם רוצים שהקצוות האלה יהיו במדינת ישראל.

אין די במוטיבציה בלי תנאים לקיומה. ולכן אני חושבת שצריך לעשות כל מאמץ כדי שהחוק הזה — כפי שאמר חבר הכנסת דוד מגן — לא יהיה אות מתה נוספת בספר החוקים אלא ביאור לשינוי כיוון כלשהו. כיום מונחות על שולחננו הצעת חוק הגנב, הצעת חוק הגליל. השבעה הנוחה לקריאה ראשונה הצעת חוק ערי הפיתוח — ואני מקווה שידובר באזורי הפיתוח — ואנחנו מוכרחים לעשות בעניין הזה איזה מאמץ.

במסגרת זו אני כוללת גם את הערכה, מפני שהתיקון כולל את הערכה, ובדרך כלל, כשמדברים על הנגב אומרים: הנגב והערבה. מצבה של הערבה קשה הרבה יותר ממצב הנגב. כשאני מדברת על כך שצריך לחת לאנשים תמריצים כדי שילכו לשבת באזורים האלה, כגון מקומות העסוקה ותנאים מקילים, אביא דוגמה כדי לסבר את האוזן: אני מטפלת כרגע בעניין פעוט הקרוי "תוספת ערבה". תוספת שניתנה בשעתה לאנשים שהלכו לערבה. הכירו בכך שהתנאים שם, גם בתחום התחבורה ומערכת הכבישים, מחייבים מתן תוספת. התוספת הזאת ניתנה בשנת 1952, והיא היתה 10% בערך מהשכר הממוצע בעת נתינתה. התוספת הזאת עומדת היום על 50 שקל בחודש, ולפי תחשיב המשווה אותה לבסיס שלפני היא ניתנה היא היתה צריכה להיות כ-517 ש"ח בנחונאי אוקטובר 1987. כאמור, תוספת הערבה היא כיום 50 שקל בחודש, סכום שקשה מאוד להתייחס אליו. אני מבקשה את זה כדוגמה, משום שגדמה לי שאנחנו מוכרחים לטפל גם בדברים האלה, דברים קטנים כביכול, אבל תמריץ כזה קובע לפעמים אם אדם יגיע אח עצמו לאותם אזורים מרוחקים או יישאר לשבת במרכז.

לסיכום, אני אתמך, כמובן, בכל הצעת חוק שתביא לפיזור האוכלוסייה ולמתן האמצעים לאוכלוסייה זו לשם התבססות במקומות שאליהם היא עוברת.

היור' א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר. רשות הדיבור לחבר הכנסת צ'ריל ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת יצחק ארצי.

צ'ריל ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כבר בעת הגשת הצעת החוק במתכונתה הקודמת, עלי-ידי חבר הכנסת ז'אק אמיר, התנגדנו להצעת החוק ההיא. וזאת לא משום שאנחנו מתנגדים, חלילה, להקצאת משאבים לפיתוח הנגב, אלא בגלל האופי המפלה של הצעת החוק.

חברי הכנסת, הצעת החוק במתכונתה הקודמת התעלמה כליל מקיומה של האוכלוסייה הערבית הכדורית בנגב. הצעת

משהו שיכול למשוך את הנוער ולרתקו למקום. הרי זו, בראש ובראשונה, הפעולה החברתית והתרבותית האינטנסיבית המושכת היום את הנוער לעיר הגדולה ומרחיקה אותו מהעיר הקטנה. לכן צריך להקדיש הרבה מאוד תשומת לב לנושא הזה.

הנושא השלישי הוא מתן תמריצים לתעשייה האלקטרונית. הבורק יושבו עם נציגי התעשייה האלקטרונית ושמענו על תוכניות להרחבת הפעולה, וכמובן, על הצורך לכסס את התעשייה הזאת כדי שתוכל להתקיים. תעשייה זו רוצה גם להתרחב ויש לה תוכניות רבות. אנחנו חייבים לקשור את הסיוע שאנחנו מגישים לתעשייה הזאת בתביעה, שהיא תופנה לאזורים המרוחקים, לאזורי הנגב.

אנחנו עומדים בפני חקיקה אזורית כפולה הבאה להפנות את תשומת לבנו לשני אזורים מוחננים. כוונתי לחוק הגליל, שהוגש על-ידי יושב-ראש הישיבה שלנו, ולחוק הנגב, שהוגש על-ידי חבר הכנסת ז'אק אמיר. אין להתכחש, יש בארץ תחרות בין אזורים על הקצאת משאבים לאומיים. חלק גדול בממשלה סבור שצריך לשים את הדגש באזורים אחרים ולא דווקא באזורים אלו. לכן מגיעה ברכה לחברי הכנסת אשר הפנו את תשומת לבנו לאותם אזורים שאינם שנויים במחלוקת משום בחינה, ומשום שאינם שנויים במחלוקת שכחנו אותם והזנחנו אותם.

אני רוצה לסיים ולומר, שפיתוח הנגב אינו עניין פוליטי. פיתוח הנגב הוא עניין ממלכתי מדרגה ראשונה, וכולנו צריכים להתאחד כדי לתת שיניים לחקיקה זו וכדי לשכנע את גורמי הביצוע שאין הם צריכים לחכות אך ורק לחוק, אלא עליהם לראות גם את הנגב והגליל במסגרת העדיפויות הלאומיות. תודה רבה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמנון לין, ואחריו — לחבר הכנסת בני שליטא.

אמנון לין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כל יהודי שמדינת ישראל יקרה לו, כל יהודי האוהב את מדינת ישראל, כל יהודי שאכפת לו מעתיד מדינת ישראל — צריך לחייב את החוק הזה. אני קורא לתיקון לחוק הנגב "החוק להצלת הנגב".

חברי הכנסת, כשאני נוסע לאורכו ולרוחבו של הנגב, ולאחרונה במיוחד, אני חש — ואני מוכרח לשתף אתכם בהרגשה הזאת — שאנחנו מאבדים את הנגב. עברתי ברחובותיה של בירת הנגב וראיתי מחוזות מזעזעים. רק לפני 15 שנה היתה באר-שבע עיר פורחת, וכשאני עובר היום ברחובותיה אני רואה עיר רפאים, ובמה אנחנו מתעסקים כאן? הרי לגנד עינינו עיר מתרוקנת. כשאנחנו משוחחים עם נושאים שונים, כשאני עומד על במת הכנסת או בכל מקום אחר, נדמה לי שאני שומע קול המון עולה חוצק אלינו מדרום הארץ, מהנגב: הצילו. ואנחנו פה ממשיכים להתעסק באלף נושאים אחרים.

אם נכון הדבר שמאז הסכם השלום עם מצרים, זה עשר שנים, עזבו את הדרום 35,000 יהודים; אם נכון הדבר שמאז הסכם השלום עם מצרים עזבו את הגליל 25,000 יהודים, וכולם, חוץ מאלה שהיגרו, עקרו למרכז הארץ — ואנחנו מפתחים את גוש-דן, את מרכז הארץ — אם נכונים הדברים, אני רוצה לומר לכם: כאשר ידברנו על הסכם השלום עם מצרים התרעתי, הסברתי, צעקתי וזעקתי שנתנה את נכונותנו לסגת מסיני תמורת קבלת פיצויים גדולים. כשדובר על החזרת

ולסיכום, מה שדרוש היום, חברי הכנסת, הוא שינוי מהותי במדיניות הממשלה, ולא שינוי קוסמטי בחוק הנגב. שינוי זה רק יסיח את הדעת מן העיקר, ועל כן אתנגד להצעת החוק הזאת. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת צירלי ביטון. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק ארצי, ואחריו — לחבר הכנסת אמנון לין.

יצחק ארצי (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חוק הנגב מעורר נושא עקרוני. השאלה היא, מהי הדרך הטובה ביותר לעודד ההפתחות אזור שהרשות המבצעת לא שמה לב אליו במידה מספקת. כפי שהטעימו דוברים, ובראשם חבר הכנסת ז'אק אמיר — ואני מעריך את מאמציו בכיוון הזה — אנחנו מדרכים על אזור אשר יש בו בעיות מיוחדות, יש בו נטישה. הנגב נחלש, לכן, אף כי אינני גורס את השיטה שחוק מיוחד הוא תשובה על בעיות מיוחדות של אזור מיוחד, אני מעריך ומשבח את היוזמה של חבר הכנסת ז'אק אמיר, כיוון שהוא בא לצלצל כאן בפעמון אזהרה. הוא מביא חוק כדי להמרין את הרשות המבצעת לעשות משהו למען אזור שבו טמון עתידה של מדינת ישראל.

הנגב היה החלוש הגדול של הציונות, וכאן אני רוצה להזכיר אדם שנשכח, תיאודור זיסו, שנשלח על-ידי חיים ויצמן בשנת 1935 כדי לתור את הנגב וחזר עם דוח — הדוח נמצא במוזיאון באר-שבע — שבו הוא ציין שאסור, בשום פנים ואופן, לוותר על הנגב במסגרת תוכניות החלוקה בעתיד. כך נהג גם בן-גוריון, אשר הבין את חשיבותו של הנגב. באישיותו, בהתנהגותו ובקשירת גורלו, בשנות חייו האחרונות, כנגב הוא אף הפגין עד כמה ייחס חשיבות לנושא זה.

חברי הכנסת, הצעת החוק של חבר הכנסת ז'אק אמיר מנסה לתת תשובה ציבורית. מועצת הנגב קיימת. יש להקים גם ועדת שרים, הוועדה הזאת צריכה לעסוק במתן הטבות. מועצת הנגב יכולה להמליץ על כל מיני הטבות.

בעקבות ביקורים שקיימתי לאחרונה אני רוצה להעלות כמה נושאים מעשיים, נוסף על נושאים שהעלו קודמי ואינני רוצה לחזור עליהם. אני רוצה לבקש יותר תשומת לב לשני נושאים: האוניברסיטה וחיי התרבות בנגב. האוניברסיטה היא המוסד היוקרתי של הנגב. היא מביאה לשם, אם אינני טועה, כ-18,000 סטודנטים מהסביבה וממקומות מרוחקים. אבל, שמעתי מפי הסטודנטים טענה מוצדקת: אין להם עבודה. במבנה הכלכלי שלה אין באר-שבע מסוגלת לספק עבודה זמנית ועבודה חלקית לסטודנט שצריך לחלק את זמנו בין לימודים לבין עבודה. חייבים לתת את הדעת על כך וליצור מקומות עבודה אשר יספקו את הכנסת המינימום הדרושה לסטודנטים, ולא — אולי יעדיף שוב הסטודנט את תל-אביב או אוניברסיטאות אחרות על פני האוניברסיטה בבאר-שבע.

פתרון הבעיה של החיים התרבותיים והחברתיים חשוב ביותר לפתח אזור רחוק. רחוק היא בנתנת אותם שירותים ואותן מסגרות תרבותיות וחברתיות הקיימות בעיר הגדולה, כדי שלא יהיה הבדל בין אורח החיים ואיכות החיים בעיר המרוחקת לבין אלה שבאזור הגדולה.

אני רוצה לשבח את היוזמות שהיו בבאר-שבע. היום יש שם תזמורת, יש תיאטרון, יש פעולות תרבותיות נוספות. אבל עלינו להוסיף מתוך התקצוב התרבותי האינטנסיפיקציה, להגברת הפעולה, משום שבפעולה הגשתית יש ירידה. אם יש

בני שליטא (הליכוד):

כן, מה ששמעת. נספח אותם למדינת ישראל, עם כל המשמעות הכרוכה בכך. רידע כל פורע שהוא ישלם מחיר כבד על ההתנכלות בדרכים לעוברי אורח שהם חושבים שלווים.

אשר להצעת החוק, אני מבין שהצעה זו באה לעולם על בסיס ניסיון מסוים, אם כי לדעתי הניסיון מועט מדי, חבר הכנסת ז"אק אמיר, ויכול להיות שניסיון נוסף יביא רעיונות נוספים.

יש בהצעה לפחות דבר חשוב ונכון אחד, והוא, שכל שר יוכל למנות נציג. מדוע היה צריך לקבוע מלכתחילה שרים מסוימים כדי להוציא מן הכלל שרים אחרים?

לעומת זאת, סעיף 4(3) לא נראה לי כל כך. הוא בבחינת: תפסת מרובה לא תפסת. אני מברך את המציע על עצם ההצעה, ומברך את יושב-ראש הישיבה, חבר הכנסת אהרן נחמיאס, שהציע את חוק הגליל. הייתי מסתפק בנציגות של גורמים, מוסדות ממלכתיים, ולא נכנס לנושאים נוספים, משום שבלתיטתנו לכלול גורמים שונים, בוודאי יישכח אחד מהם. אינני חושב שבהצעת חוק שהוא חוק מדינה צריך לרשום דברים שמטבעם משתנים ברבות השנים. יהיו מוסדות אחרים, ולא דווקא נציג של ועדת הנגב; אולי תהיה ועדה אחרת לגמרי. אני חושב, שצריך לאפשר לכל הגורמים האלה, החל בהתאחדות התעשיינים וכלה בארגון העובדים, לשכות המסחר וכו' — לשלוח נציגים אוטומטיים ובצורה מלאה. אני מציע שכל הגורמים האלה, אלה הקיימים היום ואלה שיהיו קיימים מחר, יוזמנו, ולא נרשום את הפירוט שלהם בהצעת חוק בבחינת: זה ראה וקדש, ומי שאינו כלול ברשימה היום יאלץ אותנו להגיש מחר הצעת חוק חדשה, כדי לכלול אותו ברשימה — — —

יעקב ז"אק אמיר (המערך):

בני שליטא (הליכוד):

כן, אני אומר שבהצעת החוק לא צריך לרשום.

כבר בירכתי את המציעים ואמרתם את מה שאמרתם. אבל אני מודאג מהקלות שבה קיבלה הממשלה את הצעות החוק — גם את הצעת חוק הנגב וגם את הצעת חוק הגליל. אני מודאג שמה אין בממשלה כוונה רצינית לתת את העדיפויות הנכונות לשני האזורים האלה.

הדבר החשוב ביותר שנעשה בהמשך הוא הוספת — על הצעת חוק זאת ועל הצעת חוק הגליל — מרכיבים אמיתיים, שיחייבו כל משרד ממשלתי ויפחיתו את התלות ברצונו הטוב של השר הממונה באותו זמן. מרכיבים אלה יחייבו את משרדי הממשלה להקציב סכום מסוים, להקצות סעיף תקציבי מסוים לאזורים האלה, שכולנו רוצים ביקרם. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת בני שליטא. חבר הכנסת ז"אק אמיר, אתה רוצה להעיר הערות? בבקשה. גם אדוני השר, אם הוא רוצה בכך, יכול לדבר.

יעקב ז"אק אמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הקשבתי קשב רב לדברי חברי הכנסת על הצעת התיקון לחוק הנגב, ואני שותף לדאגותיהם ולהרהוריהם.

עם זאת, טוב שנחזור ונזכיר לעצמנו, שלחבר כנסת יש נתיבים מסוימים שבהם הוא יכול לפעול ככנסת. הכנסת

ההוצאות הגדולות שהיו לנו על תשתית הביטחון בסיני — אני מדבר על פיזיונים מהעולם הערבי — ועל ההוצאות האדירות שהיו למדינת ישראל במלחמות שנכפו עלינו עליידי מצרים, ננקב אז סכום של 8 מיליארדי דולר. בכסף זה היינו יכולים לפתח את הנגב, להפיח רוח פיתוח בגליל ובנגב. כמו מסתוררים חתמנו על ההסכם, הוץ התעלמות מנושאים רבים.

היום אנחנו "אוכלים" את העובדה שלא הכרחנו את מצרים להשתתף בשיקום הפליטים ברצועת-עזה. רצנו. נוצר חקדים. לא רק שאנחנו מסובכים היום עם הפליטים בעזה, אלא גם יצרנו חקדים שלפיו פתרון בעיית הפליטים בעתיד יהיה רק בישראל ולא בארצות ערב.

אני קובע כאן, מעל במת הכנסת, כי היום נדרשים להצלת הנגב — שמעתי על סכום שהוא כרגע המינימום — מיליארד 300 מיליון דולר, כדי להציל מפעלים, ערים ועיירות בנגב. וכדי להציל את הגליל ולכלוס את הנטייה להתרוקנות הגליל — מדובר היום על 700 מיליון דולר. ואני שואל את עצמי: אם כך הדבר, במה אנחנו מתעסקים?

הצעת החוק הזאת היא חוק להצלת הנגב ממש, ואני בטוח שחברי וידידי, עמיתי מהצפון, חבר הכנסת אהרן נחמיאס, סגן יושב-ראש הכנסת, שהגיש את הצעת הגליל, יזדרזו ויגיש הצעת תיקון דומה כדי לחייב — — —

היו"ר א' נחמיאס:

זה כבר קיים, אצלנו זה קיים, זה תיקון.

אמנון לין (המערך):

וכולנו כאן חייבים לעמוד על המשמר כדי שהממשלה אכן תממש את התיקון שמציע חבר הכנסת ז"אק אמיר ותכניס בו חיים, ולא — יהיה גורלו, חלילה, כגורל חוק כנובין.

אני יכול לסיים את דברי בלי לומר לכם — בניגוד לדברי הלעז ששמענו מפי חבר הכנסת צ'רלי ביטון —. שהחוק הזה יש בו דווקא הוכחה לכוונתנו לעודד לא רק את היישוב היהודי בנגב, ברגע שהכנסנו את התיקון בסעיף הזה — סעיף 4(2), שמדובר בו בהרכב המקומות שברשות — וכתוב: "כפסקה (4), בסופה יבוא: 'וברשות מקומית שראשה ממונה — תושב תחום הרשות שקבע ראש הרשות'". אנחנו מאפשרים לתושבים בדואים להיות שותפים לרשות שתנהל את פיתוח הנגב. אני רואה בזה הישג גדול, תיקון חשוב והוכחה לכך שכאשר דיברנו על פיתוח ישראל לא חשבנו מעולם לקפח שום אזרח ערבי החי במדינת ישראל. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אמנון לין. רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא, בבקשה.

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, במצב הביטחוני הקיים לא יבואו יהודים לנגב ולגליל. אני מקווה מאוד, חבר הכנסת לין, שהגזמת קצת כשאמרתם שבאר-שבע היא עיר רפאים. אבל, בלי שום ספק, יש מה לעשות וצריך לעשות, כדי שהמוני יהודים יבואו ליישב הרבה מאוד מקומות. ברם, במצב הביטחוני הנתון צריך להילחם למען מטרה זו בזרוע נטויה ובהחלטה נחושה. הגיע הזמן שנספח את ירושלים המזרחית ואת אזור ואדי-ערה למדינת ישראל.

דוד דינט (הסיעה הדתית-לאומית):
נספח אותם למדינת ישראל?

הארצי, ואפילו בשביל להביא את הרכבת עד נחל-צין ולהקים את האוניברסיטה.

האוניברסיטה צריכה לקבל מעמד מיוחד ותקציב מיוחד. בצדק אמר מי שאמר, שיש בעיית העסוקה לסטודנטים. הם אינם יכולים לעבוד כדי שיעזרום סטודנטים בחל-אביב ובירושלים, וצריך לתת להם עזרה — אולי להכריז על האוניברסיטה הזאת כאוניברסיטה שלא משלמים בה שכר לימוד ולתת לה יותר תקציבים.

ידידי חבר הכנסת דנינו, אני רוצה לומר לך, שאם נרחיב את השטח שחוק הנגב יחול עליו, נגיע עד תל-אביב. מפני שהכנסת קריית-מלאכי, הנמצאת 33 ק"מ מתל-אביב. לתחום הנגב, תחייב גם את הכנסת יבנה ומקומות אחרים. הנגב הוא תחום מוגדר. אם נצרוף לו אזורים נוספים, לא תישאר לנגב כל עדיפות, והוא יישאר רק כפי שהיה.

לכן אני בטוח שלא שר האוצר, לא שר התעשייה והמסחר, לא השרים האחרים ולא יושב-ראש ועדת השרים לפיתוח הנגב כמו על-מנת להשתיק את מצפונם, או את המצפון הקולקטיבי של הממשלה. הם כמו על-מנת לקדם את המטרות הלאומיות החשובות האלה. היתה לי פגישה עם שר התעשייה והמסחר במשרדו, וכפי שהוא אמר מעל במה זאת, הוא יעשה הכול כדי שלכל יישוב בנגב יגיע מפעל תעשייה מתוחכמת. את באר-שבע ניתן להציל בכך שנגדיר אותה אזור פיתוח א'. לפחות בנגב, לתעשיות המתקדמות. אפשר לקדם במדינת סיווג את דימונה ומקומות אחרים כפי שקידמנו את ירוחם ומצפה-רמון. למורים צריך לתת תנאים הולמים. צריך להביא לשם גם מפעלי תרבות ולסבסד אותם, ולא לסבסד רק את התרבות בתל-אביב.

חוק הנגב, כמוהו כחוק הגליל, בא קודם כול כדי לעזור את המודעות שלנו, ואנחנו, האנשים היושבים בו, צריכים להזהיר מפני סטגנציה שעלולה לאכול בנו כל חלקה טובה. אם לא יעז עם ישראל לפתח את השממה שלו וליישב את המקומות השונים, יחטא לאמת ולצו הלאומי שלו.

אני רוצה לסיים את דברי ולומר: חברים יקרים, בנו תלוי אם יודיע כל שר במפורש, בדיון על התקציב, מהו החלק שהוא הקצה לנגב בתחום שהוא מופקד עליו, ולא רק במסגרת תקציב הפיתוח, אלא גם מתוך הסעיפים האחרים. יש לתת תמריצים מיוחדים לנגב, על-מנת שלא תהיה בכייה לדורות אלא חדוות היצירה של הפרחת השממה לטובת עם ישראל והאנושות כולה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת זאק אמיר. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה על הצעת חוק הנגב (תיקון). התשמ"ח — 1988. בקריאה ראשונה. מי להצעת החוק, יצביע. מי נגד?

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדה — רוב

נגד — מיעוט

ההצעה להעביר את חוק הנגב (תיקון).

התשמ"ח — 1988, לוועדת הכספים נתקבלה.

הי"ר א' נחמיאס:

אם כן, הצעת החוק תועבר לוועדת הכספים, אשר תכין אותה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

מפקחת על פעולות הממשלה. חברי הכנסת לא קובעים מדיניות, אלא יכולים לדחותה או לאשרה. האפשרויות שלנו, כיחידים בכנסת, הן בעצם באמצעות ארבעה נתיבים: נתיב השאלות והשאלות בעל-פה; נתיב ההצעות לסדר-היום, הרגילות והדחופות; נתיב הצעות החוק פרטיות; ונתיב ההשתתפות בדיוני הכנסת השונים.

לכן, כאדם שבא מהנגב וחש עצמו נציג הנגב, ולא רק נציג פוליטי שלו אלא נציג החש בנפשו את הצרכים החיוניים ביותר של האזור הגדול הזה, אני חושב שהנגב הוא הרורבאר הכלכלי היחיד כמעט במדינת ישראל, ואם יבקשו מחר לעלות עוד מאות אלפי יהודים ארצה, לא יהיה מקום אחר ליישבם, אלא בנגב. את הנגב הזה יהיה צורך להפריח למענם.

חברי הכנסת העירו הערות חשובות. אבל, קודם כול אני רוצה להעיר, לחבר הכנסת אנון לין כמדומני: באר-שבע אינה עיר רפאים. מקום שגרים בו כ-120,000 חושבים רש בו מערכת חינוך פלאה, אוניברסיטה, בית-חולים מרכזי ובית-ספר לרפואה אינו יכול להיות עיר רפאים. נכון שאין שם רחוב דיזנגוף ותיאטרות כמו בתל-אביב, אם כי תיאטרון באר-שבע הוא שם-דבר במדינה.

אני רוצה לשכנע את חברי הכנסת להסכים לתיקון הזה מתוך נימוקים של חסכולים, התמרמרות וביקורת, חסרת רסן לפעמים. אני רואה כמה שנעשה בנגב מאז קום המדינה אחד ממעשי ההתיישבות האדריכלי והחלוצים ביותר שהיו במדינה. אבל המדינה היתה פשוט צריכה להמרץ יותר את פיתוח האזור. כפי שהיה מקום המדינה עד שנות ה-70, מפעלי ענק שקמו בנגב, כגון תעשיית כי"ל — כימיקלים לישראל — המכניסה למדינה כ-400 — 500 מיליון דולר בשנה, הם לתפארת המדינה הזאת. הנגב יכול להציע את המדינה לעצמאות כלכלית.

לכן אני בא, כתושב הנגב וכנציגו, לומר למדינה הזאת: יש להשקיע בנגב, מפני שהוא יכול להציל אותנו ולהעביר אותנו לעצמאות כלכלית, שתהיה גם עצמאות מדינית; מפני שאם אנחנו משועבדים כלכלית, אנחנו גם משועבדים מדינית.

אני רוצה לנסות להשיב בקצרה על ההערות של חברי. אני מקבל את דבריו של חבר הכנסת שבח וויס בדבר הכעיייתיות האקוטית של הגליל והנגב. אף-על-פי שהוא אינו בעד חוקים גיאוגרפיים, הוא יתמוך בחוק הזה. לו היתה אפשרות שלא להציע חוק גיאוגרפי-אזורי, הייתי שמח. אבל נראה שבשביל לעזור את המודעות שלנו, של הממשלה, של הציבור, לכן שהנגב קיים והוא חלק אינטגרלי של מדינת ישראל — ואולי הוא יביא כבוא הזמן ישועה למדינת ישראל — יש לתת לו עדיפות.

אני שמח בתיקון הזה. אותם כללי עדיפות שנקבעו לירושלים חלים גם על הנגב: העתקתי זאת כמעט מלה במלה. לנגב אין ועדת שרים כמו זו העוסקת בירושלים, אבל יש לו דבר חשוב. שבא גם כתוצאה מההתעוררות שלנו לחוק: ועדת שרים לפיתוח הנגב. 11 שרים, בראשותו של ראש הממשלה לשעבר שמעון פרס — ואלה בעצם השרים הקובעים בממשלת ישראל — יושבים בוועדת השרים לפיתוח הנגב. רק באמצעותם ניתן לשכנע את הממשלה להקצות משאבים ממשליים לפיתוח האזור, מפני שבלי פרויקטים גדולים לא ניתן מאומה. המדינה הזאת קמה בזכות אומץ לבם של אנשי הממשלה דאז, בכלל זה פנחס ספיר, שהיה שר האוצר. אז לא היה כסף בשביל לעשות פרויקטים לאומיים, כגון מוביל המים

ח. הצעת חוק היטלים מיוחדים, התשמ"ח — 1987 * (קריאה ראשונה)

היא נדבך חשוב במדיניות התעשייתית של המדינה. נושא ההגנה על התעשייה מפני תחרות לא-הוגנת מתוך-לארץ הוא קריטי, במיוחד כאשר מדובר בתעשיות ינוקא וכתעשייה המתפתחת כתנאי נחיתות טבעית הנובעים מתנאים גיאופוליטיים וכלכליים של מדינת ישראל. כמו כן, הצורך ביישוב ובקידום ערי הפיתוח, בקליטת עלייה, בהשגת מטבע-חזק ובחיסכון בהוצאות, לקראת השגת עצמאות כלכלית, מחייבים מדיניות שקולה בקשר לפתיחת הייבוא ממקורות שונים.

ההיטל האחרון שבו עוסקת הצעת החוק הוא ההיטל לקידום המחקר, הייצוא, השיווק וההכשרה המקצועית. ההיטל מוטל לבקשת ענפי תעשייה שונים, והכספים צבורים בקרן ענפית. השימוש בכספים היא באחריות הנהלת הקרן, ובה יש רוב לנציגי הענף התעשייתי.

כיום פועלות קרנות כאלו בענפי הטקסטיל, הפלסטיקה, הדפוס, הנייר והתכשיטים. שיעור ההיטל שונה מענף לענף ונקבע בתיאום עם הענף.

הצעת החוק היא מקיפה, וכוללת בתוכה גם הוראות נוהל וביצוע כמו גם דרכי אכיפה, גבייה, השגה, ערעור וכיוצא באלה הוראות הדרושות להפעלתו התקינה והצודקת של החוק, ולא אפרטם כאן.

לסיים, ראוי לחזור ולהדגיש שמדובר בחוק מסגרת שיתמלא תוכן בהתאם לצרכיה הכלכליים של המדינה ובתחום המסגרות הבין-לאומיות השונות שבהן פועלת המדינה, וחשיבותו בסמכויות שהוא מעניק לפעולה בעת הצורך בצורה יעילה ומהירה.

אם כי אין מדובר, כאמור, בהיטלים חדשים אלא במתן לבוש חדש ועדכני להיטלים קיימים, הרי לפנינו חוק מורכב ובעל השלכות על תחומי החיים הכלכליים, ויש כמובן לערוך דיון ממצה ומקיף בהוראותיו.

הנני מציע אפוא לאשר את הצעת החוק בקריאה ראשונה ולהעבירה לוועדת הכספים של הכנסת לצורך דיון ולהכנה לקריאה שנייה וקריאה שלישית.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לשר התעשייה והמסחר, אנחנו עוברים לדיון בהצעת החוק. אני מודיע שרשימת הנואמים סגורה. אני מבקש להגביל את הדוברים למסגרת של חמש דקות.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן, בבקשה. ואחריו — לחבר הכנסת דוד מגן.

יאיר צבן (מפ"ס):

אדוני היושב-ראש, יש לי רצון לבטא את התרגשותי ולברך את הממשלה והשר על שזכינו, בשעה טובה ומוצלחת, שחוק ההיטלים המיוחדים הונח, סוף סוף, על שולחן הכנסת. פעמים מספר דיברנו בכנסת על כך שבזירה גדולה היא למדינת ישראל ולכנסת ישראל שאנחנו עוסקים בכל מיני עניינים של היטלים על טובין ועל שירותים תחת הכסות של צווי חירום ותקנות הגנה לשעת-חירום, שמקורם במשטר המנדטורי.

הי"ר א' נחמיאס:

אנחנו עוברים עתה להצעת חוק היטלים מיוחדים, התשמ"ח — 1987, בקריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר התעשייה והמסחר להביא את הצעת החוק. בבקשה.

שר התעשייה והמסחר א' שרון:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להביא לקריאה ראשונה את הצעת חוק היטלים מיוחדים, התשמ"ח — 1987. הצעת החוק מקבצת לתוכה הסדרת היטלים המוטלים היום מכוח תחיקות שונות. חלק ניכר מהוראות החוק המוצע מחליף הוראות קיימות זה כבר. עם זאת, הוכנסו בין סעיפי החוק השונים שינויים ותוספות המחויבים מהניסיון שנצבר בהפעלתם במשך השנים וממחויבויות בין-לאומיות, כילטרליות ומולטילטרליות, שישאל קיבלה על עצמה.

הצעת החוק קובעת את המסגרת התחיקתית-הסמכותית שבה ניתן להטיל את ההיטלים שאמנה להלן, אם הרב דרוש להשגת המטרות שלשמן הוא נועד.

ואלו הם ההיטלים:

1. היטל לוויסות המסחר. היטל זה מוטל היום על-ידי שרים שונים, כל אחד בתחום סמכותו, על-פי תקנות שעת-חירום (תשלומי חובה), התשי"ח — 1958. כאמור, המסגרת להטלת ההיטל היא תקנות שעת-חירום המוארכות מעת לעת. זה זמן רב נשמע הדרישה לבטל תקנות אלה ולהחליפן בחוק של קבע.

מטרותיו העיקריות של ההיטל הן מתן הגנה נוספת במקרים מיוחדים מפני ייבוא מתחרה וכן ספיגת רווח עודף בעתות של העלאות מחירים ושינויים בשער המטבע. מטרות אלו שרירות וקיימות, ולפיכך מוצע היום להחליף את תקנות שעת-החירום ולקבוע את המסגרת להטלת ההיטל בחוק.

2. היטל היצף והיטל משווה. היטלים אלו הם אמצעי להגנה על תוצרת הארץ מפני ייבוא מתחרה, וניתן להשתמש בו כאשר הוכח שטובין יובאו כמחירי היצף או כמחירים מסובסדים. הטלת ההיטל אפשרית רק לאחר שמתקיימים תנאים מוגדרים מאוד, שנקבעו בהסכמים בין-לאומיים שונים שישאל חתומה עליהם. היטל היצף מוטל היום על-פי החוק למניעת היצף, התשל"ח — 1978. ההוראות הדנות בהיטל משווה מאפשרות הטלת היטל על טובין לאחר שהוכח שמחירים מסובסד על-ידי מדינת הייצוא. התוספת מתבקשת לאור הצטרפות ישראל להסכם הבין-לאומי לסובסידיות במסגרת גאט"ט בעקבות הסכם הסחר החופשי שנחתם עם ארצות-הברית.

3. היטל לקידום המחקר, ייצוא השיווק וההכשרה המקצועית. גם היטל זה, כמו ההיטל לוויסות המסחר, מוסדר היום כתקנות שעת-חירום (תשלומי חובה). היטל זה מוטל לבקשת ענפי תעשייה שונים על חברי אותו ענף, לקידום פעולות והשגת מטרות המשותפות לאותו ענף, שאותן אפרט בהמשך.

המטרה של שני ההיטלים הראשונים היא להגן על תוצרת הארץ מפני ייבוא מתחרה, כתנאים מסוימים. מדיניות הייבוא

חודשים לדירה, הגענו השנה ל-24 חודשים לדירה, כמעט פי שניים, מפני שהפיגור הטכנולוגי שלנו, שהוא חולדת העבודה הזולה, הגיע לשיא.

בעניין זה חייב להיות תיקון, שהיטל לצורך מחקר לא יהיה מותנה ברצון הטוב או בשאיפות הקדמה הטכנולוגית של המעסיקים, שבקיזמן אינני בטוח. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה רבה לחבר הכנסת יאיר צבן. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד מגן, ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס.

דוד מגן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, ביקשתי את רשות הדיבור כדי לבוא חשבון דווקא עם משרד האוצר, והואיל ואני מדבר אחרי חבר הכנסת יאיר צבן, שהוא חבר ועדת הכספים, אני מבקש גם לבוא חשבון עם ועדת הכספים של הכנסת. לא ייתכן, שחבר כנסת יגיש הצעה דחופה לסדרה-היום, כפי שעשיתי אני לפני כשנה וחצי, תחת הכותרת "הקמת מפעל בעיר פיתוח", כשעיקר הבעיה היתה — אני מצטער לומר זאת בלשון עבר — התנגדותו של האוצר להעניק הקלות במסגרת החוק, ודובר על פרשנות מסוימת של היטלים על רכב, כדי שיעיר פיתוח בישראל — ובמקרה זה דובר בעיר הדרומית קריית-גת — תוכל ליהנות ממפעל יצירתי לרכב. חשבותם של משרד האוצר, הנהלת המכס, וחברים מסוימים בוועדת הכספים היתה, שמדינת ישראל בשנת 1986 — אני מדבר על התקופה שלפני שנה וחצי — היתה עלולה לאבד חילוף 9 מיליוני דולר הכנסות בשנה ממכס, היטלים וכיוצא באלה. אבל, מלבד היזמים שנלחמו על כך בוועדת הכספים וזכו לקבל את חמיכת שר התעשייה והמסחר, שר התחבורה ושר העבודה והרווחה, איש לא נתן דעתו ואיש לא שאל את האוצר, אם במחיר "אובדן" של 9 מיליוני דולר בערכים של 1986 לא כדאי להעניק פרגנה ל-150 — 170 מפרנסים בעיר פיתוח, להקים עוד מפעל יצירתי, שהדעות על עתידו לא היו חלוקות.

אמרתיו ליושב-ראש, ואני אומר לשר התעשייה והמסחר ולעמיתיו חברי הכנסת, שהנושא נמצא היום בדיון בוועדת הכספים, ואני מניח שגם הצעת חוק זאת — ואחמך בה, מפני שאני חבר קואליציה ממושמת — תעבור לוועדת הכספים. אני מציע לחברי לכונן את הדיון בהצעת החוק עם הדיון באותה הצעה לסדרה-היום על אותו מפעל ועל הצורך לשחרר אותו מהיטלים מיוחדים, כדי שנצליח לעבד את הלקחים הראויים, ולא כדי להצילו — אני כבר יודע שהיזמים התייאשו והסתלקו ממנו, הרי הביווקרטיה הישראלית מתישה כל יום בריא — לקחים שיביאו לשיפוצו של החוק הזה בטרם נביא אותו לקריאה שנייה ושלישית.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת דוד מגן. רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, בבקשה.

שבח וייס (המערך):

חברי היושב-ראש, אדוני השר, חברי הכנסת, עלינו, על הממשלה כקולקטיב ועל השרים כאחראים לקטעים מסוימים של המינהל הציבורי והממלכתי, מופעל דרך קבע לחץ, שאפשר להבין אותו, לשנות את השיטה של השימוש בתקנות לשעת-חירום ולהעתיק את העניינים המוסדרים באמצעות תקנות לשעת-חירום למסגרת של חקיקה רגילה. השרים נעחרים לאחרונה לחץ זה, כך נוהג שר הביטחון, כך נוהג במקרה זה שר התעשייה והמסחר, ויש גם כמה דוגמאות לתגובה דומה מצד משרד המשפטים. אני חושב, שהניסיון

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, תקנות שעת-חירום בדבר חשלומי חובה קיימות אצלנו, למרכה הכושה, למעלה מ-30 שנה. זה עשר שנים, בכל פעם שאנחנו מתבקשים להאריך את תוקפן של התקנות לשעת-חירום, אנחנו שומעים שהנה מגישים לנו חוק עברי, כחול-לבן, בדבר היטלים מיוחדים. קיוותי ששר התעשייה והמסחר, בדרכי הפתיחה שלו, יסביר לכנסת מה היתה הפרובלמטיקה העמוקה והמורכבת שדרשה התמודדות כמשך עשר שנות מאמץ תחיקתי כדי להגיע, סוף סוף, לחוק הזה; מה היו המכשולים האדירים שמנעו את הבאת החוק קודם לכן. לפי החוק הזה קשה לי להבין זאת. אילו התקדמו לפחות בשלבים לקראת חקיקת החוק, האם דרושות עשר שנים כדי למזג בחוק אחד את ההיטלים למניעת היצף, או כלשון דברי ההסבר בעמוד 59, כדי "להרחיב את רשימת המטרות שלשמן ניתן להטיל היטל לעומת הרשימה הקיימת, כאשר אין במטרות שהוספו משום שינוי מהותי לעומת המטרות הקיימות"? אילו הואיל כבוד השר להסביר לנו מה קרה, היינו יכולים בהחלט למלא את התפקיד הפרלמנטרי שלנו ביתר יעילות.

שר התעשייה והמסחר א' שרון:

זה היה אורך זמן.

יאיר צבן (מפ"ם):

חייבנו 30 שנה, אחר כך חייבנו עשר שנים, אילו חייבנו עוד עשר דקות, עד בוא המשיח, היינו מבינים מה קרה כאן — ריכוזנו של עולם, כאשר קובעים סוף היטל כולו, הוא לא בא במסגרת התוחת הכבד של תקנות ההגנה לשעת-חירום.

לגופו של עניין, יש כאן כמה וכמה סוגיות שעליהן נדרן כוועדה. אני רוצה להביא לדוגמה רק דבר אחד שצריך להציג לנו היום אולי יותר מדברים אחרים. אני מתכוון להיטל לקידום המחקר, הייצוא, השיווק וההכשרה המקצועית. כתוב: "השר רשאי, לבקשת ארגון המעסיקים — — — להטיל היטל לצורך מחקר ולהקים קרן למחקר". אדוני השר, אני שואל: למה תישמר הפריבילגיה הזאת למעסיקים? הצורך בקידום המחקר בענפים השונים לא יכול להיות מותנה ביוזמת המעסיקים. לפעמים האינטרס של המעסיקים הוא דווקא סטטוס קוו, לפעמים נוח להם, מבחינת השוק הפנימי, להשאיר את המצב כפי שהוא, אף שלמשק הלאומי יש אינטרס לקדם את המחקר.

אדוני שר התעשייה והמסחר, אביא דוגמה. במקרה עסקנו לאחרונה, עם עובדי משרדך, בעניין קרן מחקר של דפוס וטקסטיל, וראינו שבאמת נעשים דברים בתחומים אלה, ומוכן, שאפשר להוסיף ולשפר. ברם, השבוע היה לנו דיון בוועדה לענייני ביקורת המדינה על המצב בנושא אב בתחום הבנייה. אני יודע, שאין זה שייך למשרדך, אבל החוק הזה הוא חוק כללי. הנתונים ההשוואתיים שקיבלנו על שיעור ההפרשה מתוך מחזור הענף למחקר הבנייה בארץ לעומת אלה המופרשים בארצות אחרות מצביעים על פער אדיר. למעסיקים לא אכפת, יש להם היום אחמד ומוחמד ואסמעאל שייקחו על הגב במנואה את הבלוקים ויטפסו על הפיגומים. הם לא כל כך מתעניינים בשכלולים הטכנולוגיים, הם לא כל כך מתעניינים בחינוך ובמחקר, הם אולי לא ייזמו קרן מחקר לענף הבנייה. אבל למשק הלאומי יש אינטרס לחקור ולפתח.

למה הגענו, אדוני השר? הגענו לכך שאנחנו הארץ היחידה בעולם התעשייתי, שמשך הבנייה של דירה ממוצעת בה לא רק שלא התקצר, אלא שמאז שנת 1967 — ואני חושב שהתארך הזה אינו מקרי — שבה היה משך הבנייה 13

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני השר, כל חוק שבא להחליף תקנות מנדטוריות הוא חוק משוכח, חשוב וחיוני, וצריך לברך עליו.

שבח וייס (המערך):

אלו לא תקנות מנדטוריות. תקנות לשעת-חירום הן תקנות ישראליות — פקודת סדרי שלטון ומשפט, סעיף 9.

בני שליטא (הליכוד):

החוק הזה הופך אותנו למדינה ככל המדינות. הוא מחזיק המציאות בגלל ההתפתחויות בסדר הבין-לאומי, בהסכמים הבין-לאומיים בין מדינות. זהו חלק מהעניין.

אני רוצה לברך גם את הממשלה וגם את השר על הבאת החוק הזה, שיעניק לממשלה שליטה רחבה יותר הן על הייבוא והן על הייצוא — מצד אחד ניתן יהיה למנוע בשוק היצפים של סחורות או של תוצרת פגומה, ומצד שני ניתן יהיה להטיל היטלים על ייצוא אותם מוצרים שאין למדינה אינטרס לייצא אותם, ייצוא המדלדל את כמויות אותו מוצר.

אני סבור שלא די בטובין או במוצרים המוזכרים בהצעת החוק, וצריך לכלול גם את כל אותם מוצרים שאינם מוצרים סופיים — בענפי הייצור למיניהם יש שימוש בחומרי גלם — ועל-ידי כך לאפשר הקטנת הנזק לייצור המקומי.

החוק הזה בא לתת לשר הממונה, במקרה זה שר התעשייה והמסחר, עוצמה גדולה מאוד. אני מקווה שהוא ישתמש בה במשורה. אינני סבור שהממשלה צריכה להתערב יותר מדי ובהגומה בתהליכים כלכליים במשק, היא צריכה לעשות את זה במידה, ורק למען שמירת על האינטרסים החיוניים של המדינה.

לסיים, אדוני השר, אני רוצה לומר: את הקנסות, את העונשים ואת התקנות לגבי אלה שלא שילמו היטל צריך להשתית על אותם סעיפים המצויים בפקודת מס ההכנסה ולא להתקין תקנות חדשות, לא בעניין קנסות ולא בעניין כופר. צריך שתהיינה תקנות אחידות לכול בעניין זה. תודה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת בני שליטא. חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצביע על הצעת חוק היטלים מיוחדים, התשמ"ח = 1987, בקריאה ראשונה. מי בעד ההצעה?

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את

הצעת החוק לוועדה — רוב

נגד — אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק היטלים

מיוחדים, התשמ"ח — 1987, לוועדת הכספים

נתקבלה.

הי"ר א' נחמיאס:

הצעת החוק אושרה בקריאה ראשונה והיא מועברת בלא התנגדות לוועדת הכספים להכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

לעבור מתקנות לשעת-חירום לחקיקה רגילה הוא ניסיון מבורך בדרך כלל, משום שתקנות לשעת-חירום מצביעות באופן סימבולי, ולפעמים גם באופן מהותי, על איזו אווירה של מדינת קטרקטין, מדינה במצב חירום. יש לנו נטייה קבועה לקיים חיים נורמליים בתוך המלחמה וכתוך מצב החירום, וגם עליה יש לברך.

עם זאת, אני חושב שמבחינה קונסטיטוציונית אנחנו שוגים מדי פעם בפעם, לא תמיד. על-ידי העתקה כמעט אוטומטית של תקנות לשעת-חירום נחוצות לחקיקה, אנחנו לא מציגים את השאלה, אם דבר מסוים צריך בכלל להיות מוסדר בחקיקה ראשה; הרי ייתכן שהוא יכול להיות מוסדר בתקנות רגילות, ואולי אפשר להכשיר בעניינים כגון אלה מרחב מחיה גדול יותר לאדמיניסטרציה.

הנטייה האימפריאליסטית של הפרלמנטים, להכפיף כמעט הכול למסגרות החקיקה, מובנת על רקע תשוקתם של הפרלמנטים להיות זרוע מפקחת אפקטיבית. ברם, הם עושים את ההיפך. מי יכול לפקח על היקף כזה של ביצוע חוקים? איה פרלמנט בעולם יכול לעשות זאת? מרוע לא להשאיר מרחב מחיה הרבה יותר גדול לשרים, כראשי מינהל הנהגים מאמונו, או מאבדים את אמונו, בסוגיות של מינהל שאינן שנויות במחלוקת מדינית או ערכית?

אני מעיר הערה זאת מדי פעם בפעם, כי אני חושב שבשלב הקריאה הראשונה אנחנו צריכים לעסוק גם בעניינים אדמיניסטרטיביים. יכול להיות, שלפעמים שר מעוניין לעשות שימוש דחוף במרחב הסמכויות שלו בנושא היטלים. נניח שמחר תחליט אירופה החלטות מסוימות נגד ישראל, והן יתורגמו למימוש או לאי-מימוש המדיניות הכלכלית שלה כלפינו. זאת, על רקע העמדה המקובצת הקולקטיבית האנטי-ישראלית של אירופה, שאינה נדירה עוד. תסלחו לי על הרגישות המיוחדת שיש לי כלפי אירופה, היא מצטיירת בכל פעם כמי שנוטה לנו חסד, אבל היא אינה נוטה לנו חסד, כי היצוא שלנו לאירופה קטן לאין שיעור מהייבוא שלנו מאירופה. אולי תרצה הממשלה להחליט איזו החלטה שהיא כתגובה, שתתבטא גם בהיטלים מסוימים. גם זה יכול להתרחש, אני לא נבהל מזה, ולא בשם איזו וקיפות קומה מלאכותית, אלא בשם כבוד עצמי טבעי של מדינה.

לדעתי אפשר היה להעביר את רוב החומר הזה לתקנות במסגרת כללית, ששר התעשייה והמסחר רשאי להטיל היטלים בתנאים אלה ואלה, נאמר בעצה אחת עם ועדת הכספים. בשבילי זה מספיק, אבל, אדוני השר, הלכת לכיוון של חוק, חוק מסגרת שעל פניו עושה רושם של חוק שהוא כמעט חוק חוקתי; אנו נאשר אותו. אני אצביע, כמובן, בעד החוק הזה; הוא עושה, על פניו, רושם טוב מאוד. כאמור, מבחינתי כל זה יכול היה להופיע בחקנות. יתירה מזאת, במסגרת תקנות ובכפופות לפיקוח פרלמנטרי שוטף שלנו על הממשלה ועל השרים, הייתי מעביר לשרים עוד הרבה מאוד סמכויות. תודה רבה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס. אני, עבדכם, הייתי צריך לנאום. רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא. בבקשה.

ט. הצעה לסדר-היום

יכול הטבק של הפלחים הערבים

של הפלחים הערבים — מאת חבר הכנסת תופיק טובי. רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק טובי, בבקשה.

הי"ר א' נחמיאס:

אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום מס' 6945: יכול הטבק

מדיניות הממשלה כלפי מגדלי הטבק הערבים היא חלק ממדיניות האפליה כלפי החקלאות הערבית בישראל. מדיניות זו נעדרת כל הגנה על חוצרתם של הפלחים הערבים מפני יבוא מתחרה ומפני יחסה הנצלי של חברת "דובק" כחברה מנופוליסטית. המדיניות הזאת נעדרת כל עזרה, כגון הרחבת שטח לנטיעה, בניית מתקני החסנה והבטחת מחיר רווחי.

אנו מביאים את זעקתם של מגדלי הטבק הערבים, וקוראים לממשלה ולמשרד החקלאות לפעול לכך שחברת "דובק" תמלא את התחייבותיה ותקנה ללא דיחוי את הטבק מהפלחים הערבים, שגידלו אותו על-פי הסכמים ורשיונות ממשלתיים. התוצרת ממתינה עכשיו בכתי הפלחים.

אנו קוראים לממשלה להגן על התוצרת המקומית. להגדיל את אחוז התוצרת המקומית בצריכת הייצור של "דובק". להגדיל את התמורה שהפלח הערבי מקבל בעד תוצרתו, ולאפשר לחקלאים הערבים, ובעיקר לחקלאי ההר, להרחיב את שטח הנטיעה שלהם.

עליכן אנחנו מציעים לקיים דיון בנושא הזה, בתקווה שהכנסת תוכל לעזור למגדלי הטבק הערבים במצוקתם.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת חופיק טובי. אני מזמין את סגן שר החקלאות לדברי תשובה. בבקשה, אדוני.

סגן שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, נושא אירקליט הטבק עליידי חברת "דובק" נמצא היום במשאומתן ובדין בין משרד החקלאות לבין משרד האוצר. נכון הדבר, שמדי שנה תותמת מועצת הטבק על הסכם עם חברת "דובק". שהיא הקניין היחיד לכ-600 טונות טבק שמגדלים יצרני הטבק באזור הגליל. באדמות הרריות המתאימות אך ורק לגידול הטבק.

מחיר הטבק נקבע בתיאום בין משרד החקלאות לחברת "דובק". בידיעה ובהסכמה של משרד האוצר על אגפיו השונים, ושל אגף המס והכלל, וזאת על-פי הוצאות הייצור ובהתאם לחשיב שנעשה במשרד החקלאות. בעבר היה המחיר מוצמד מדי שנה לעלית המדד.

עקב בעיות פנימיות ועקב הלחצים שחברת "דובק" מפעילה על משרד האוצר ועל משרד התעשייה והמסחר, נושא שהעיתונות מדווחת עליו מדי יום כיומו או מדי ימים אחדים, הפסיקה החברה לקלוט השנה את יכול הטבק, וכחצי מהיכול נשאר במחסנים. בכתייהם של מגדלי הטבק בגליל, לפי מיטב ידיעתנו, יש בכתי המגדלים כ-230 — 240 טונות טבק.

מועצת הטבק, המייצגת את המגדלים, קיימה דיונים וישיבות הן עם משרד התעשייה והמסחר והן עם משרד החקלאות. בישיבות אלה טיכס עם שני המשרדים, שייעשה מאמץ למצוא כאגף התקציבים את הסכומים המתאימים כדי לשלם למגדלים אשר טרם שיווקו את יכולם.

אני מוצא לנכון להדגיש כאן, שהמחיר ששילמה חברת "דובק", גם בשנה שעברה וגם בשנה זו, גבוה מהמחיר הבין-לאומי של המוצר. אנחנו מייצרים בארץ טבק שנקרא "טבק מסוג מזרחי", חברת "דובק" אינה זקוקה, כנראה, לכמויות גדולות מאוד, אבל גם את הכמויות שהיא זקוקה להן היא רוכשת בשווקים הבין-לאומיים בסכום של כ-2.50 דולרים לקילוגרם. לעומת זאת, הסכימה חברת "דובק" לקנות את הטבק הישראלי ב-3.50 דולרים לקילוגרם. אינני בא לתת כאן פרס לחברת "דובק", כי במשאומתן בינה לבין משרד האוצר

יאיר צבן (מפ"ם):

מי משיב, אדוני היושב-ראש?

היו"ר א' נחמיאס:

המשיבים יושבים במקומותיהם.

חופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, גידול הטבק היה אחד הענפים החשובים של החקלאות הערבית, במיוחד באזור הגליל. מדיניות הממשלה לא גילתה רגנה לאינטרסים של הפלחים הערבים מגדלי הטבק, התחברה עם עמדתה הנצלנית של חברת "דובק", שהפכה להיות החברה המנופוליסטית. ואלה הביאו להקטנה שיטתית של שטח גידול הטבק בארץ וכמותו.

כידוע, כ-95% מיכול הטבק בארץ הם תוצרת של הפלחים הערבים. העדר כל הגנה ממשלתית על תוצרת הטבק המקומית מול היבוא המתחרה, בצירוף הלחץ הכספי של חברת "דובק" ושיטות והסדרי הקנייה והשיווק הנצלניים הקטינו את כמות גידולי הטבק המקומי עד שאינו מגיע ליותר מ-7% מכלל הצריכה של חברת "דובק", והיא מייבאת את יתר צריכת מחוץ-לארץ בלא כל הגנה ממשלתית על תוצרת הטבק המקומית.

מצב זה הקטין את כמות תוצרת הטבק המקומית שמותר לייצר אותה על-פי הרשיונות של משרד החקלאות מ-700 טונות לפני כמה שנים לכמות של 500 טונות בלבד בשנים האחרונות, עד לפגיעה בפלחים הערבים, שרבים מהם מחפרנסים מגידולי הטבק.

יחד עם הקטנת שטח גידולי הטבק סובלים המגדלים הערבים מהתנגדות של חברת "דובק" המנופוליסטית הפוגעת בהם. בו בזמן שהפלחים מקבלים רשיונות לזרוע כך וכך דונמים בטבק, אין חברת "דובק" מוכנה לקנות מהפלח הערבי יותר מ-50 קילוגרם לדונם, זה בעת שבאמצעות שיטות זריעה מפותחות, הכנה טובה יותר של האדמה ושימוש טוב יותר בזבלים, הכמות לדונם מגיעה ל-150 קילוגרם טבק לפחות. חברת "דובק" סירבה לקנות מה שהיא מגדירה עודף תוצרת, וכמויות גדולות של טבק נשארו בכתי הפלחים, על כל ההפסדים והנזק של אחזקה וחוסר שיווק.

נוסף על שיטות אלה, הפוגעות קשה בפלחים הערבים, הם היו השנה קורבן ההתמקחות של חברת "דובק" עם הממשלה בנושא מחירי הסיגירות. במאבק של חברת "דובק" להעלות המחיר הפסיקה השנה החברה את קניית הטבק מהפלחים הערבים לאחר שקנתה כמחצית היכול. חברת "דובק" מסרבת כיום לקנות כ-250 טונות טבק המצויים בכתי הפלחים, דבר שגורם להם נזקים רבים. החברה אינה ממלאת את התחייבותיה ומתעלמת ממצוקתם וממחאותיהם של הפלחים, שהועברו ישירות למשרד החקלאות ולחברה באמצעות החברה לשיווק טבק ושמן.

למרות ההבטחות של יושב-ראש המועצה לשיווק טבק, שהחברה תקיים את התחייבותיה ותקנה את הטבק מהפלחים, לא השתנה דבר מבחינה זו. אירקליט היכול יוצר גם בעיות קשות והפסדים הנובעים מהחסנה, מהעדר מימון, מאי-הוצאת רשיונות לנטיעה חדשה ומאי-הכנת הקרקע לשתייה בשנה הבאה.

מגדלי הטבק הערבים נפגעים משני המכששים — מהניצול הבלתי נפסק של חברת "דובק" ומשיטות השיווק הנצלניות, ומהעדר כל הגנה וסיוע מצדה של הממשלה.

ולצערנו, איי-קליט הטבק יוצרת מצוקה אמיתית אצל המגדלים.

רבותי חברי הכנסת, אנחנו עוסקים בנושא זה במשרד החקלאות בתיאום עם משרד התעשייה והמסחר. אין לנו תשובה, שלכאורה צריכה היתה להיות פשוטה יחסית, מהירה יחסית וללא שום בעיות. לפי הבנתנו, לא ניתנה לנו עדיין תשובה מתאימה ממשרד האוצר. אנחנו ממשיכים במשא-ומתן, ועל-כן אין קליטה של הטבק.

אם דברי אינם מספקים, אין לי התנגדות לעריכת דיון בוועדת הכלכלה של הכנסת.

אני מקווה שהתוצאות יהיו בתוך עשרה ימים או שבועיים, שאם לא כן — — —

הי"ר א' נחמיאס:

עוד מעט הם צריכים לגשת לשתילה. מה יהיה אם לא ייתנם הסכם?

סגן שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

אמרתי, קודם כול לגבי השתילה של השנה הבאה — משרד החקלאות נתן התחייבות למועצת הטבק להכין את המשתלול לשנה הבאה, כך שבנושא זה לא קיימת בעיה. קיימת בעיה לגבי קליטת הטבק של השנה הנוכחית, שנמצא במחסנים.

אני מוכן בהחלט שיערך על כך דיון בוועדת הכלכלה של הכנסת: אין לי שום התנגדות לכך. אני רק פוחד שבדרך תפקודה של המערכת הפרלמנטרית, הנושא יעלה לדיון בוועדת הכלכלה של הכנסת בעוד זמן רב מאוד, אולי לקראת יכול השנה הבאה. באופן עקרוני אין לי התנגדות שהנושא יידון בוועדת הכלכלה של הכנסת, והייתי מצפה בהחלט גם לתמיכה של ועדת הכלכלה או של הכנסת בנושא הזה.

אני חושב שבאופן עקרוני, העלאת הנושא עליידי חבר הכנסת תופיק טובי היא מוצדקת. יש בהחלט מקום שהמדינה תפתור את הבעיה הזאת. אשר לנהלים — סיפרתי מה הם, ואמרתי מה אנחנו פועלים במשרד החקלאות בשיחוף עם מועצת הטבק. אני מקווה מאוד שהעניין יוסדר בתוך שבועיים ימים, אבל אין לי התנגדות שהנושא יידון בוועדה. נדמה לי שאין מקום לדיון על כך במליאה. מטבע הדברים, אם רוצים לעסוק בנושא ברצינות ולפתור בעיות, אולי ועדת הכלכלה יכולה לעזור בזה — אם זה יהיה דיון מהיר. אם לא — הייתי מציע לחבר הכנסת טובי להסתפק בדברי התשובה שלי. אבל, כאמור, אין לי התנגדות שהנושא יידון בוועדת הכלכלה.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה רבה לסגן שר החקלאות. אומנם נכון הדבר שיעבור זמן עד שיתקיים הדיון בוועדה, ולרשות הפלחים עומדים כמה ימים בלבד כדי לדעת את אשר עליהם לדעת לקראת שתילת הטבק של העונה הבאה: כידוע, זהו גידול קצו שצריך להתחיל בשתילתו בעוד כחודש, ואם לא יהיה להם סידור, הם לא יוכלו לשתול ועונה שלמה חלק לאיבוד. אך אני מציע לחבר הכנסת טובי להסכים להעברת הנושא לוועדה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני מסכים.

הי"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, לפנינו הצעה אחת, להעביר את הצעתו של חבר הכנסת תופיק טובי לוועדת הכלכלה של הכנסת. אני מעמיד אותה להצבעה.

ואגף המכס והבלו היא קיבלה בעקיפין את ההטבות המתאימות כדי שתוכל לשלם תמורת הטבק הישראלי. יתירה מזאת, המחיר של 3.50 דולרים לקילוגרם נכנס לתחשיב של עלות הסיגריות, אשר בגינו תובעת חברת "דובק" ממשרד האוצר אישור להעלאת מחירים. איני מכיר את הנושא, ואיני רוצה להתייחס אליו ביתר פירוט.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

האם כל הקניות הנעשות בחוץ-לארץ, מכל הסוגים, זולות יותר ממה שיש בארץ? האם זה החישוב, ואין שיקול של הגנה על הייצור המקומי?

סגן שר החקלאות א' כ"ץ-עוז:

כן, הטבק מהסוג המדומי — לא טבק "וירג'יניה" ולא סוגים אחרים — מחיריו בשוק הקומודיטיס, או בשוק העולמי, נמוך יותר מזה שמשלמת חברת "דובק". אבל אני חוזר ואומר: חברת "דובק" איננה משלמת את המחיר הגבוה הזה, שהוא יותר מהמחיר הבין-לאומי, כמעשה חסד לחקלאים. היא מקבלת את התמורה מאגף המכס והבלו בצורה עקיפה. לכן צריך להבין שחברת "דובק" לא עושה כאן שום חסד. המחיר אומנם גבוה יותר, ואלמלא כן, חבר הכנסת טובי, היינו משווקים את הטבק שלנו בשוק הבין-לאומי והיינו מגבירים את הייצור ומייצאים. זאת כדיוק הסיבה לכך שאיננו מצליחים להגדיל את שטח הטבק: חברת "דובק" איננה מוכנה לקלוט יותר מ-600 טונות, ואנחנו מגבילים את החקלאים ומייצרים רק את הכמויות האלה.

באופן מעשי, ניסה משרד החקלאות, בהתייעצות עם משרד המסחר והתעשייה, להשפיע הן על אגף התקציבים והן על המשא-ומתן בין האוצר ובין חברת "דובק" כדי שמצד אחד, הכמויות הנמצאות היום במחסנים תיקלטנה, ומצד שני ישולם המחיר המלא, לא פחות. כך יתאפשר מורע, שתילה או הכנת השטח לצורכי שתילת טבק לקראת העונה הבאה. כי אנחנו נמצאים בעיצומה של העונה שבה צריך להכין את המשתלול לגידול הטבק של השנה הבאה.

לגבי השנה הבאה, אישר משרד החקלאות למועצת הטבק להכין גידולים בהיקף דומה, בתקווה שנצליח להסדיר את העניין לגבי השנה הבאה. ובוודאי ובוודאי גם את ענייני השנה הזאת; אם כי אני מוכרח לומר שבאופן עקרוני, לפי מה שעושות מדינות אחרות, היתה גם מדינת ישראל צריכה להשתמש בחלק מההיטל שהיא מטילה על סיגריות, והסכומים אשר משרד האוצר מקבל ממכירת הסיגריות הם סכומים גדולים מאוד.

התצרוכת השנתית של טבק גולמי בארץ היא כ-5,500 טונות. מזה יכול מקומי של כ-550 טונות, כלומר בין 8% ל-10% חברת "דובק" שיווקה בשנת 1987 345 מיליון חפיות סיגריות בערך כולל של 304 מיליון שקל כמחיר לצרכן. מתוך 304 מיליון שקל, 212 מיליון הם מסים. אנחנו ביקשנו בסך הכול מיליון אחד, וגם הוא לא מיליון שלם, כיוון שחלק ממנו הוא המכיר הבין-לאומי של הטבק. מתוך 212 מיליון שקל מסים על סיגריות במדינת ישראל ביקש משרד החקלאות מיליון אחד, כדי לשפר את מצב החקלאים שעליהם דיבר חבר הכנסת תופיק טובי, ולדאבנו לא הצלחנו עד היום לקבל תשובה חיובית.

לכן אני סבור שלפחות מבחינת מדינת ישראל, ראוי היה לתת קודם כול תשובה על בעיית קליטת הטבק, כי צריך לזכור שהנחנו עולה לחקלאי כסף. זאת פרנסתו, זה רכושו, עם זה הוא צריך לחיות כמשך החורף, עד תקופת היכול הבאה.

ה צ כ ע

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת
הכלכלה נתקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:

אם כן, הצעתו לסדר-היום של חבר הכנסת תופיק טובי בנושא יבול הטבק של הפלחים הערבים הועברה לדיון בוועדת הכלכלה של הכנסת.

י. שאלות ותשובות

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לשאלות ותשובות. רשות הדיבור לשר האגריה והתשתית להשיב על שתי שאלות של חברי הכנסת, ותחילה על שאלת מס' 4055 של חבר הכנסת רפאל איתן.

4055. ייבוא חשמל מירדן

חבר הכנסת ר' איתן שאל את שר האגריה והתשתית ביום כ"ג בטבת התשמ"ח (13 בינואר 1988):

פורסם שמשרד לא יתנגד לחיבור חברת החשמל בירושלים לרשת החשמל הירדנית.

ברצוני לשאול:

1. האם הידיעה נכונה?

2. אם כן — האם לא ניתן למכור חשמל ישראלי לחברת חשמל ירושלמית?

3. האם החליטה הממשלה לייבא חשמל מירדן? אם כן — באיזה מחיר ובאילו תנאי תשלום?

4. האם ייתכן הסכם לאספקת חשמל בין ממשלת ישראל לבין ממשלת ירדן?

תשובת שר האגריה והתשתית מ' שחל:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. הידיעה כפי שהוצגה עליידי השואל הנכבד אינה נכונה. הנכון הוא שהועלתה בפני, עליידי נציגי הדירקטוריון של חברת החשמל המזרח-ירושלמית, האפשרות העקרונית של חיבור רשת החשמל של חברה זו, הפרועלת בשטחים מסוימים בירושלים וביהודה ובשומרון וניזונה מרשת החשמל הארצית. לרשת החשמל הירדנית. השבתי על כך, שבאורח עקרוני הנני רואה בחיוב אפשרות כזו, שיש בה כדי לבטא נורמליזציה מלאה ביחסים בין מדינות שכנות. כמקובל בין מדינות אירופה לאמריקה הצפונית. אף הסברתי שחיבור כזה יחייב מגעי חיאום שוטפים בין מערכת החשמל הירדנית לבין מערכת החשמל הישראלית.

4096. מחסור בדלק

חבר הכנסת ש' בן-שלמה שאל את שר האגריה והתשתית ביום כ"ט בטבת התשמ"ח (19 בינואר 1988):

נוכח המצב בתחום האגריה והמחסור בדלק למכוניות, ברצוני לשאול:

1. מה גרם למחסור זה בתחנות הדלק?

2. האם יינקטו צעדים נגד האשמים, ומה הם הצעדים?

3. מה עושה משרד כעניין זה נוסף על הוצאת צווים?

4. האם נגזר עלינו מעת לעת להתמודד עם שביתה ומחסור בדלק למכוניות?

תשובת שר האגריה והתשתית מ' שחל:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. עובדי חברות הדלק "פז", "דלק" ו"סונול" גרמו לשיבושים באספקה הסדירה של דלק לתחנות התדלוק.

2. הוצאו צווי ריתוק לעובדים. זה האמצעי החוקי היחיד העומד לרשותנו.

3. משרד האגריה והתשתית הכתיח אספקת דלק חלופית לתחנות התדלוק ישירות מבתי-הזיקוק.

4. משרד האגריה והתשתית יפעל להבטחת אספקה סדירה של דלק לתחנות התדלוק גם אם ייגרמו שיבושים מצד עובדי חברות הנפט.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה רבה, אדוני שר האגריה והתשתית. ואני מבקש סליחה בשמם של חברי הכנסת.

יא. הצעות לסדר-היום

הדלקה במכלי הגז בחיפה

היו"ר א' נחמיאס:

אנו עוברים להצעות לסדר-היום מס' 6917, 6922, 6932, 6937, 6944, 6948 ו-6950. בנושא: הדלקה במכלי הגז בחיפה. רשות הדיבור לראשון הנואמים, חבר הכנסת מנחם פרוש, בבקשה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין כל ספק שמה שקרה

בפרוץ הדלקה במכלי הגז בחיפה היה אסון גדול. וגדול יותר היה הנס בעקבות הדלקה, כאשר גדולה היתה הסכנה שייפגעו הרבה יותר, אם כי הפגיעה היתה די רצינית ודי מסוכנת. וכשנחלצים מסכנה, בייחוד מסכנה כזאת, עלינו לברך לה, הגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב, כי גדול היה הנס.

אני רואה חובה לומר, שאין לציבור התחושה, שהאחראים למתקני מכלי הגז בחיפה עשו מה שהיה עליהם לעשות כדי

אסון כזה — המתמצאים בנתונים יודעים, ללא ספק, כי היו הרבה דברים שהיה צורך לעשותם כדי שאסון כזה לא יקרה.

הנושא רציני, ועלינו להתרע ולהרתיע, כדי שאסונות כאלה לא יקרו בעתיד. לכן אני מבקש לקיים דיון במליאת הכנסת.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מנחם פרוש, באותו נושא, רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן, בבקשה.

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, נלך מן הפרט אל הכלל. ראשית, לגבי האסון בחוות הגז בקריית-אטא. די לנו תיאורו של השר שחל, שנמסר לכנסת בשבוע שעבר, ב־7 בפברואר, בתשובה על שאלתא בעל-פה, כדי להביע זעזוע ורונז קיצור ניים ביותר על "הצפצוף הארוך", על הזלזול האי-סופי שראשי חברות הגז מרשים לעצמם לזלזל בכל הנושאים הבטיחותיים.

השר שחל היטיב לתאר לפנינו את המאמצים שעשה משרדו, שלאמיתו של דבר איננו מופקד כלל על הנושא. כדי לקדם את נושא הבטיחות בתחום זה, לכאורה צריך לשאול: מדוע בא השר שחל להשיב?

מרכזי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
שאלה טובה.

יאיר צבן (מפ"ם):

לא הוא היה צריך להיות כאן. אני יכול להניח, שעל-פי האחריות לרשות איכות הסביבה היה צריך להיות כאן שר הפנים, או ממלא מקומו. אני יכול להניח, שעל-פי הפקודה לכריאות העם היה על שרת הבריאות, העומדת גם בראש ועדת השרים לעניינים האלה, להיות כאן. אני יכול להניח, ששר המשטרה יהיה כאן, אפילו משום שהמשטרה מופקדת על טיפול בסיכונים המוניים. אני יכול להניח, ששר העבודה והרווחה יהיה כאן. כיוון שיש כאן עניינים הנוגעים לפקודת הכטיחות בעבודה, ואני יכול להניח ולהוסיף ולהניח, ואין מזה מנוחה.

אני רוצה לומר, שמאחורי הניסיון עם הנהלותיהן של חברות הדלק, שנחשף בפנינו שוב, עומד עוד סיפור שגובל לאוזני, כיצד אין חברות הדלק מסתפקות בהטבות ובהקלות שמשרד האנרגיה היה מוכן להעמיד לרשותן באמצעות כל מיני סעיפים של חקיקה, והן רוצות למעשה להטיל את כל העומס הכספי של כל הסדרי הבטיחות וכל מה שגורם מהם על קופת הציבור. והרי מדובר בחכמות ורווחיות, הרי מדובר בחברות העובדות על בסיס מסחרי. מה היום אומרים, אילו העז מפעל פרטי לבוא ולומר לנו, שהוא מטיל עלינו את כל סידורי הבטיחות?

ואני שואל אותך, אדוני השר: מי ייתן את הדין? אני אומר: אם מישהו או כמה ממנהלי חברת "פזג" לא יעמוד לדין פלילי — ועבירות יש כאן למכביר גם בנושא פקודת הבטיחות בעבודה, גם בנושא פקודת הכבאות, גם בנושא פקודת בריאות העם, באלף ואחד נושאים — לא נצליח להרתיע ולמנוע אסונות נוספים חמורים הרבה יותר, ומייד אומר על כך כמה דברים.

אני רוצה לשבח את תוכנית "כולבוטק" בטלויזיה, שחשפה בפנינו פן נוסף של כל מה שמתרחש בקריית-נחום. אלה דברים מסמרי שיער. הזלזול הזה, החוצפה הזאת,

שאסון כזה לא יקרה. מה שמדאיג יותר, אם אומנם היה כפי שפורסם, הוא שהיו אזהרות ברורות שיש צורך לכדוק ולתקן תיקונים כדי שלא יקרה מה שקרה.

על הנאמר "איוהו חכם, הרואה את הנולד" — שואל החת"ם סופר: לכאורה התוכמה היא מי שמסוגל לראות את אשר ייוולד, ולא זה אשר רואה את מה שכבר נולד. כאשר כבר נולד, מה הגרלות לראות מה שלכאורה יכול כל אחד לראות? אולם — הסביר החת"ם סופר — עלינו לדעת איוהו חכם, מיהו חכם הרואה את הנולד, זה אשר מסוגל ללמוד לקח ממה שנולד, ממה שכבר היה, וידע ללמוד ממה שקרה לעתיד, ולא לחזור על משגה שכבר נעשה.

זה אשר אנו רוצים לומר לכל אלה האחראים והממונים על מתקני הדלק: האם ילמדו לקח ממה שקרה ויתקנו? ואנו רוצים לדעת מה יתקנו. איננו יכולים לוותר על קבלת הסברים לגבי מה שקרה. יהיה להם האומץ להצביע על המשגים שנעשו. ברעג שיודו במשגים נוכל להיות רגועים יותר על שיוודים מה יש לתקן. אסור לנו לתת מקום להתחמקות לגורם כל שהוא. היא לגנז עינינו ליל הזוועות, השעות שהתלקחה התבערה, הבהלה, הריצה, הפחד של אותם אלפים מתושבי המקום שנשקפה להם סכנה גדולה, סכנה לחייהם, סכנה לרכושם. לא נסיד דעתנו ממחזות האמימים כשהתלקחה התבערה והתפשטה ואיימה על חיי אלפים, על רכושם ועל כל אשר להם. כולנו, כל אלה שהיו במדינה באותו לילה תרדו לגורלם של אותם אלפים.

אני מציע שנדון על כך במליאת הכנסת, ושהריון הזה היא כעין משפט ציבורי, כי עניין זה נוגע לציבור של אלפים ורכבות, ואיראפשר לטייח דברים ולהסתפק בניסוחים ידועים, הבאים להשקט סערות ציבוריות. הנושא שלפנינו הוא כה רציני, שיש לדון בו בציבור, למען ישמעו וייראו. יש להוקיע כל מי שאשם כרשלנות, בחוסר עירנות — שאם לא כן, אם לא היתה רשלנות וחוסר עירנות, אסון כזה לא היה יכול לקרות.

ברור שלא נסתפק בדיון במליאה. אנו קוראים לממשלה לקיים דיון ולמנות ועדת חקירה מוסמכת, ולהסיק מסקנות מעשיות ומרחיעות. קשה להשלים עם זה שמשאירים את מתקני מכלי הגז סמוך לאזור המאוכלס ברכבות בני-אדם. את זאת ידוע לא נעשה.

ויאמר כאן במלוא הבהירות, שאיראפשר להבין, אי-אפשר להצדיק, ועדה מיוחדת הגישה לפני שנה המלצות להגברת הבטיחות במקום — למה לא כוצעו ההמלצות? אנו צריכים לדעת מי היה צריך לבצע אותן ולמה הן לא בוצעו.

אין כל ספק שאחרי שנוכחנו לדעת מהתפרצות הדלקה עד כמה מתקני הגז מסוכנים ומסכנים חיי אדם, חייבים להעבירם מייד, ממש מייד, לשטח ריק מאוכלוסייה, ולהסיר את המפגע המסוכן מהמקום שבו הוא ממוקם כעת.

אסור לנו לעבור על כך לסדרהיום, ולא נעבור על כך לסדרהיום. לכן אני מציע לקיים דיון בכנסת.

גם אם מפרסומים כאלה ואחרים יכולים אנו להצביע על האשמים, על אלו שבהם יש לנוף על האסון שקרה בגלל חוסר הזהירות וחוסר העירנות — לא אנעשה זאת כעת, גם לא כרמז, כי עדיין לא מצד, לדעתי, את החקירה. לכן אני מבקש שזה יבורר מעל במת הכנסת. חובתנו לומר במלוא הבהירות לאלה האשמים כאסון שקרה: לא נירמע מלדרוש במלוא החריפות הסקת מסקנות משמעותיות ביחס לאשמים. כמישרין ובעקיפין. ההלכה קובעת כי "אדם מועד לעולם", וכאשר קורה

האם זה יפתור את הכול? האם זה יפתור את העיקר? אחה, אדוני השר, כבר רמזת בחשובה שלך שכבוע שעבר, שהעניין רציני הרבה יותר. יש דברים הקשורים בחקיקה, יש דברים הקשורים באצילת סמכויות, בקביעת תחומי אחריות מוגדרים יותר, והדברים האלה לא מוצאים את פתרונם במסקנות ועדת היכל, במיוחד שקצב ההגשמה של המסקנות האלה הוא כה איטי, שהדבר פשוט אינו נסבל.

ואני אומר: אין ברירה, אני מתכוון לחשוף עוד ועוד בפני הציבור אותם תיקים ואותם נתונים שיש בידי. אני יודע שאני אואשם בזריעת פניקה, אבל אין מנוס, מוטב לחיות בפניקה מלמות בשקט. אי אפשר למנוע זאת בנימוק של הפניקה. אני מודיע כאן: הצנוורה פסלה משיקולים כיטחוניים כתבה מכוססת, שהיתה צריכה להתפרסם כאחד העיתונים, וסקרה כמה ממוקדי הסיכון הללו. ואני אומר: לא יהיה אפשר להמשיך ולהסתיר לאורך ימים את המידע הזה מפני הציבור, כי זכותו לדעת.

אדוני היושב ראש, במצב הזה, כאשר מדובר בהיקף כזה של סיכונים, כאשר מדובר במחדלים כל כך חמורים, אני מציע לכנסת לשקול ברצינות, בדרך זו או אחרת, קביעתה של ועדת חקירה לנושא מוקדי הסיכון ההמוניים במדינת ישראל. על הוועדה יהיה לקבוע מי אחראי למחדלים בתחום הזה, ובמיוחד להוציא מסקנות אופרטיביות וחדרמשמעות, כדי לחקן את המצב לפני שיקרה. חס וחלילה, האסון ההמוני במדינת ישראל.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת יאיר צבן. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, הייתי רוצה שהשר שחל יקשיב לי, וכך גם הנואם הקודם, אם כי רבים מהדברים שרציתי לומר, כבר אמרם חבר הכנסת צבן.

אני יכול אולי להוסיף, שצריך היה ששרים יבואו וידברו כאן. במקום שר האנרגיה והתשתית צריך היה להיות כאן שר הדתות, משום שאנו זקוקים לרחמי שמים. יש לנו מערכת ממסדית כזאת שעל אף התחזקים, על אף התקנות, על אף הצווים, על אף המשדרים והרשויות למיניהם ועל אף העובדה שמבקשים מאתנו להוסיף חוקים ולהקים גופים נוספים — למרות כל אלה נמצא הציבור בסכנה.

אדוני היושב ראש, חברי כנסת נכבדים, בסופו של דבר, האירוע שקרה — ובנס לא קרה אסון גדול יותר — הוא אירוע בודד? האם מדובר רק בתחום הזה? האם לא שמענו רק לפני שבועות מספר שבנייני ציבור חרשים, ואפילו חרשים, בעיר הראשה בישראל, תל-אביב, מסובנים ממש? לדוגמה: האגף החדש של בית החולים "איכילוב", שהשלמתו עדיין נמשכת, הוא מלכודת אש. אם יקרה היום אסון או תהיה פגיעה — ואל נשכח שבית-חולים זה מרכזי לכל האזור וחשיבותו רבה לאין ערוך — אם יקרה משהו, חס וחלילה, בבניין הזה, יימצאו החולים, הזוכים שם לטיפול יוצא מן הכלל מבחינה רפואית, בסכנה נוראה; והדבר הזה ידוע. לפני שלוש שנים כבר היתה שרפה באותו אגף, אבל הושקו את זה.

דוגמה נוספת: היכל התרבות, ערב ערב נמצאים שם אלפי אנשים. והנה באים מומחים ואומרים, שיש במעברים תקרות מסוכנות שיכולות, אם תהיה שם חס-יחלילה הצתה, ליפול כנשם של אש על האנשים שירצו לצאת החוצה.

להניח לאנשים לחיות בזהמה, בסכנה, ברעל, במחנק, בכרך, ברפש, ולהתעלם מהכול.

אדוני היושב ראש, מן המקרה הפרטי אל הכלל. אסור להסתיר: יש לנו מוקדי סיכון המוניים בארץ בכלל, ובאזור חיפה, המפרץ, הקריות ועכו בפרט. ואני אומר: אם יהיה אסון, ועלול להיות אסון — אני אומר זאת בכל האחריות, על-פי מידע אמין, מוסמן וברוק שיש ברשותי — ומדובר בעשרות או במאות קורבנות, לא יזל שום שר בממשלה הזאת לרחוק בניקיון כפיו, כי יש בעניין זה מחללים מתמשכים, שאי-אפשר לומר עליהם "לא ידעתי", כי כבר דנו בהם.

בעניין זה אומר מבקר המדינה בדיון-חשבון האחרון שלו דברים מפורשים: "קיימים בארץ מאות מפעלים ועסקים, המייצרים או מחסנים חומרים רעילים. הפיקוח על מפעלים אלה נתון בידי חשעה משרדי ממשלה, וכל משרד אמור לעסוק בעניין בתחום אחריותו וסמכותו". והוא ממשיך: "הוחל בהתארגנות לריכוז הטיפול בחומרים רעילים, אולם בתחום חשוב זה, שיש לו תוצאות ישירות על בריאות הציבור, וכיחוד נוכח אסונות שאירעו בעולם, מן הראוי לנקוט צעדים מזורזים לטיפול מעשי בעניין בקצב התואם את חשיבות הנושא". והוא מדגיש, אדוני השר: "יש להעמיד את הטיפול בנושא חיוני זה במקום גבוה בסולם העדיפויות. במיוחד בעניינים כגון איטוף מידע מפורט על היקף החומרים הרעילים בארץ, קביעת תחומי אחריות ותיאום ושיתוף פעולה בין הגורמים השונים".

גם ועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת אומרת במפורש במסקנות שלה, שנוסחו לפני זמן רב, והכנסת אישרה אותן — לא אקרא כאן את כולן, כי הן ארוכות: "המדינה אינה ערוכה כיאות לטפל באירועים מסוג זה. חוסר התיאום בין המשרדים המטפלים בנושא החומרים הרעילים והעדר כלים משפטיים לטיפול בחומרים מסוכנים —

היו"ר א' נחמיאס:

מאיזה תאריך המסקנות?

יאיר צבן (מפ"ס):

מלפני כשלוש שנים.

— כל אלה מחייבים הערכות מיידית והסדרי חקיקה למניעתם בעוד מועד של אסונות במפעלים ובאזורי המגורים שמסביבם.

אדוני השר, רק לפני כשלושה חודשים, כ"ב בנובמבר 1987, במסיבת עיתונאים שערך צה"ל, פיקוד עורף צפון, יצא פרופסור עמוס גוטע מהטכניון, הנחשב לאחד המומחים הגדולים שיש לנו בארץ בתחום זיהומי אבי"ב — זיהומים אטומיים, ביולוגיים וכימיים — בהתקפה חריפה על מפעלים כימיים ומפעלים לייצור רעלים באזור הצפון, שאינם ממלאים אחרי הוראות חוק הרעלים. הוא אמר, כי יש מפעלים רבים בצפון, שפגיעתם בשעת חירום עלולה להיות מסוכנת ומזיקה לא פחות מפגיעה של גזים רעלים שינחתו על-ידי האויב. הוא אמר, שמרבית המפעלים, כעיקר אלה שבצפון הארץ, המייצרים רעלים וחומרים כימיים, אינם ממלאים אחרי החוקים. ויכולתי להוסיף עוד כנהג וכהנה.

ואז מופיע כאן נציגו של שר הפנים, השר קורפו, בחשובה על שאלתא של חברת הכנסת נאוה ארד, ומספר לנו את הסיפור של ועדת-היכל. רבותי, הסיפור של ועדת-היכל הוא סיפור ששב ומטיל כהם של חרפה על הממשלה. מדוע? כי מה הושג אחרי כל הדיונים וההתלבטויות שנמשכו כל כך הרבה זמן? — תיאום במידע. איני רוצה ללול בתיאום במידע, אבל

לפרקליט שלחם על זה מטעם האגודה לאיכות הסביבה בחיפה אומץ רוח, והוא לא אפשר למנוע את הגשת התביעה. המשפט הוגש ונוהל, אבל הן מערכת המשפט והן מערכת הפעלת החוק של היועץ המשפטי כבר מקרטעות בתחומים האלה.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני חושב באמת, שלא צריך להעביר את הנושא הזה לוועדה בדרך שגרתית. קיימו דיונים בוועדת הפנים, ואומנם המקום הטבעי לנושא הזה הוא ועדת הפנים, אבל אני חושב שצריך להיות דיון במליאת הכנסת על המדיניות הכוללת של הפעלת חוקים המיועדים לשמור על האזור.

ועוד, אני תומך בהצעה להקים ועדת חקירה. אולם בוועדת חקירה יטפלו במקרה הספציפי הזה, וגם אם יפתרו אותו, יהיה כל היתר פרוץ. לכן הצעתי רחבה יותר: אני מציע שהכנסת תקים ועדה, לאו דווקא ועדת משנה משותפת של ועדות הכנסת, אלא ועדה מיוחדת של חברי הכנסת — דבר זה אפשרי על-פי התקנון — ואני חושב שהוועדה תצטרך לבחון את כל מערכת החוקים הקיימים בנושא זה.

הי"ר א' נחמיאס:

לפי סעיף 22

מרכזי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זו אינה ועדת חקירה פרלמנטרית לפי סעיף 22. גם ועדה כזאת אפשר להקים. אני מציע משהו אחר. צריכה להיות ועדה של הכנסת, שתשק יחד עם מומחים של משרדי הממשלה השונים ותעבור על כל מערכת החוקים ותבוא חשבון עם כל משרד ותשאל: האם אתה מפעיל את זה? מדוע לא? מדוע אין מקפידים על זה ועל זה? אם יש כפילות, יש לבטל אותה. אני רוצה שהוועדה הזאת גם תמליץ, מי יבצע מה.

הי"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת וירשובסקי, אבקש לסיים.

מרכזי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, האסון נמנע, אבל הנורה דולקת, ולא רק הנורה, כל השמים האדומים.

אני מציע, שנצא מהאירוע הזה לפחות עם משהו שיהיה מעבר להצהרות לפרוטוקול ולאולם הריק, ולא נסתפק בכך שהעלינו את הנושא, אלא נחפש את הדרך שתמנע הישנות של מקרים אלה, בכל התחומים שהזכרתי, ותעניק לאזרח לא רק ביטחון, והוא חסר אותו היום, אלא גם פתיחות פוליטית, וגם אותה הוא חסר היום.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מרכזי וירשובסקי. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר קולס, בבקשה.

אליעזר קולס (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני יכול להגיד שאני הייתי שם — לא בחוות הגז. להבדיל מתחבר כנסת אחרים, שדיברו כאן לפני ואולי ידברו גם אחרי — ואני מעריך את ההירתמות של חברי הכנסת לנושא הכאוב הזה — אני הייתי שם, כי משפחתי ואני פשוט גרים שם. אנחנו גרים במרחק כ-4 קילומטרים בקו אווירי מחוות הגז.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:

אני גר קרוב יותר.

אליעזר קולס (הליכוד):

אינני בטוח. אתה גר ברניה, בצד השני של ההר, אבל אולי אתה יותר קרוב.

אנחנו רואים שוב ושוב אותה תמונה. יש חוקים, יש סמכויות, יש אפילו גופים המתריעים לפעמים, אבל מי מקשיב להם? בהמלח העשייה ובאיי-אכפתיות שהשתררו כאן, מי מקשיב להם?

אדוני היושב-ראש, אנחנו מדברים על אש ועל מים. כמה פעמים דיברנו בכנסת, במליאה ובוועדת הפנים, על נושא זיהום מקורות המים? אדוני היושב-ראש, אתה יודע שיש סמכויות רבות כל כך לשלטון במדינת ישראל, חוקים, דריקונים, ולא מפעילים אותם. חברת הכנסת סולודר, אדוני היושב-ראש ואנוכי, כמה פעמים העלינו את הנושא הזה? כשאנחנו שומעים על הרכב המזון שאנחנו אוכלים ורואים לפעמים אילו סכנות אנחנו מכניסים לתוך גופנו — הרי גם על זה יש סמכויות וחוקים, גם על זה יש ריכוז ממשלתי, גם לזה יש מערכות, אבל התוצאה היא שרק כאשר עולים הדברים האלה בתוכנית "כילובטוק", לא מטעם הגופים האחראים לדבר, מתעוררת שערורייה ואנשים מתרגשים. אחר כך נרגעים עד ההתרגשות הבאה, והכול חוזר שוב ושוב.

אדוני היושב-ראש, לאחר אסון צ'רנוביל קיימו בוועדת הפנים של הכנסת סדרה של דיונים. בדקנו את העניין וראינו אילו סמכויות יש וכמה מוסדות — אז ספרנו שמונה — מטפלים בנושא. אנחנו כיקשנו שיהיה תיאום, שיהיה ריכוז סמכויות ותפקידים, אבל אני לא בטוח שהדבר הזה נעשה. אני לא מאחל לנו, חס וחס, חלילה, אסון כזה. אבל במדינה מודרנית, שיש שולטת כמה שקורה מעבר לגבולותיה, דברים כאלה יכולים חלילה לקרות.

כמה זמן אנחנו מטפלים בוועדת הפנים בנושא של רעלים? עד היום העניין לא הוסדר, לא ההבנה, לא הפיקוח ולא שמירת החוקים.

סקרתי רק חלק קטן מהתחומים הבעייתיים. במדינת ישראל המודרנית צריך האזרח המצוי להיות בטוח שיש לו ממשלה הרואה לחייו ולביטחונו האישי, על-ידי הפעלת החוקים הקיימים באמצעות המוסדות המתאימים. אבל הוא רואה כמעט יום יום שהדבר לא נעשה. למרות המסים שהוא משלם, למרות העובדה שכמשלם מסים הוא נושא על גבו מערכת איריה של משרדי ממשלה ורשויות אחרות, ביטחונו אינו נשמר.

במקרה הזה, של האסון שנמנע, הרי כבר יש דברים נוספים. כבר פנו לבית-המשפט וביקשו צו הפסקת שימוש. בית-המשפט נתן דחייה, אני לא יודע למה, אולי מפני שהמפעל הבטיח והתחייב לעשות כל מיני דברים, אבל גם בתי-המשפט כבר מבינים, שעל-ידי צווים ועל-ידי פעולות כאלה הם לא יכולים להשיג שום פתרון. התוצאה היא, שגם כאשר נערכים כבר לפעולה משפטית על-ידי החוקים נגד הגופים האחראים לדבר, לא קורה מאומה. כי אילו נשמעו לצו, או אילו נשמעו להוראות הכבאות בכלל, לא היה צריך להגיע לידי צו. ניתן היה למנוע את התקלה הזאת, שהוליכה לאסון, אבל לא עושים את זה.

אפילו כאשר מתחילים להפעיל דברים, עושים זאת באופן חלקי, לא בלב שלם ולא בנפח חפזה לעזור, ולכן זו התוצאה. אדוני היושב-ראש, מהחומר שקיבלתי אני יודע, שכאשר פנו באמצעות האגודה לאיכות הסביבה בחיפה לבית-המשפט כתביעה נגד בתי-החזק על זיהום אוויר, פנו בתי-החזק מצדם אל היועץ המשפטי לממשלה וביקשו שימוע ודחיית העניין. וטלו הליך המאפשר לדון בענייני אזרחים, כדי שלא יתעמרו בהם, והפעילו אותו גם לגבי בתי-החזק. טוב שעמד

מגורי השר שחל, יגדל אף מספר החושבים ויעלה על מאות אלפי חושבים, כי רק בקריות יש יותר מ-100,000 איש. נוסף על הסכנה הגדולה שבעצם קיומן של אותן שכונות בקרבת מוקד הסכנה הזה, מזהמים המפעלים האלה את האוויר ומהווים מטרד כריאותי יומיומי לתושבים החיים בסביבה.

אינני יודע כמה מחקרים נעשו, ואם נעשו בכלל מחקרים, על "החרומה" של אותם מפעלים לבריאות הלקויה, למחלות הנשימה ולמחלות אחרות של חלק מילדי התושבים באזור הקריות, באזור נשר, בנווה-שאנן ובכרמל. אני מניח, שאם ייעשה מחקר יסודי שזוה, נעמדו כלולו נדהמים ומועזעים ממסקנותיו ונחבעו חר-משמעת להפריד בין אזורי המגורים לבין אזורי התעשייה.

הרי מה קרה בעבר? התחילו בהקמת היישובים במרחק סביר, במרחק נכון מאזור התעשייה. במשך השנים הלך אזור התעשייה והתרחב, שכונות המגורים הלכו והתפשטו לעבר האזור התעשייתי, והמפעלים שהתרחבו גם הגרילו את התפוקה ואת התוצרת המסוכנת שלהם, וכתוצאה מכך גם את האיום ואת המטרד לשכונות מגורים שכברבם. היום הגענו למצב אבסורדי, שבו השכונות גובלות במפעלים והמפעלים גובלים בשכונות, ובעצם הם בנויים זה בתוך זה.

כדי להמחיש קצת יותר את המצב, אני רוצה לתאר בשפתו של כתב "הד הקריות", מר זוהר, מר עלול היה לקרות. הוא כותב ב"הד הקריות" של יום השישי האחרון: "זה יכול היה להיות כך: מכל ענף מתבקע, שניות לאחר מכן בפיוצו אדיר עוד מכלים מתפוצצים, עפים לכל עבר כמו טילים וטורי להבות. התעשייה הפטרוכימית סופגת פגיעה ישירה. כמות אדירה של גז אטילון משתחררת ומתפוצצת כמו פטרייה אטומית קטנה. כתי-הזיקוק סופגים גם הם פגיעה. מכלי דלק בוערים. מכלי גז אחרים מתפוצצים ומחריבים בתים רבים בקריית-אחא ובקריות אחרות — — — אסון".

למזלנו הטוב, כל מה שתואר לא קרה, וצריך להגיד על כך תודה לאל, אך נולקה מדורה גדולה. מי יכול להבטיח לנו, שדבר כזה אינו יכול להתרחש בכל דגע ובכל דקה ובכל שנייה? מי יכול, אדוני השר, להגיד לנו בביטחון מלא, כי לנו זה לא יקרה? הדגש הוא ב"ביטחון המלא". כי כל אמירה בנושא הזה שנאמרת בפחות מביטחון מלא אין בה די.

לפני שנחיים התפוצץ מכל גז במפעל "פניציה" ועף למרחק של 400 מטר. תאונות מתרחשות, ועם כל אמצעי הביטחון שננקט, עדיין יכולה להתרחש תאונה או חבלה, והן עלולות להיות הרות אסון כתוצאה מתגובות שרשרת. אפילו ננקוט את כל אמצעי הביטחון, אינני סבור כי אפשר להגיע לוודאות שאסון כזה לא יתרחש, ואני חוזר על שאלתי: אדוני השר, האם יש מישהו מבין שרי הממשלה, המוכן לערוב בוודאות מלאה בפני הכנסת, שאין חשש לאסון המוני באזור הזה?

עובדה היא, שהיתה מודעות לנושא של הקמת מערך כיבוי-אש, בטיחות וביטחון במתקני חברות הגז בקריית-אחא. נערכו ריונים רבים. נבדקה, באמצעות מומחים, הדרך שבה ניתן להבטיח בצורה מיידית את הבטיחות במתקנים. אני רוצה לשבח את האנשים על כך. היתה מודעות. אך כפי שאנחנו רגילים בנושאים מסוג זה — ההחלטה המלווה בהעברת כספים לבצוע ההמלצות לא יצאה לפועל, ואם יצאה, הרי היא יצאה לפועל רק בימים האחרונים.

עלות פרויקט כיבוי-האש היתה צריכה להיות 1.6 מיליון דולר. למרות זאת, מחדש מאי 1987 ועד תחילת ינואר 1988

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:
קילומטר וחצי.

אליעזר קולס (הליכוד):

מצוין, כבוד השר, גם אתה היית שם, ואם לא היית בשבת בבית, הרי היית שם במוצאי שבת. אם כך הרבר, אני חושב שאתה ואני יכולים לשתף את חברי הכנסת בחלק קטן של ההרגשה של אדם שהיה שם וחווה על בשרו, אומנם קצת ממרחק, את החוויה המפתה הזאת.

אתה יושב במוצאי שבת בבית ופתאום שומע פיצוץ, ומיד לאחריו פיצוצים קטנים נוספים. כמובן, אתה ניגש מיד לחלון ומסתכל ורואה שהפיצוצים האלה נמשכים והלהבות עלולות ובאות מהכיוון הכללי של כתי-הזיקוק. קשה לך לראות בדיוק, אם הן יוצאות משטח כתי-הזיקוק או מהשטח שלידו. אתה יודע שהדברים אינם רגילים. אתה רגיל כבר לשגרת חיים מסוימת בסביבה הזאת, אבל מהאורות ומהקולות ברור לך מיד, שקרה דבר איים ונורא. דבר מאוד לא סימפתי. אתה מכיר את האזור, אתה יודע אילו מפעלים נמצאים בו ואתה חושש כלכך, כי אתה יודע מה עלול לקרות. אינך יודע כמה חמור זה יכול להיות, כי אין לך כל המידע, אבל אתה מניח, שזה יכול להיות חמור מאוד. אינך יודע אם מקור הפיצוץ הוא חבלה, אם מתכלים מתקפים מתקן כלשהו, או תאונה. בעצם גם לא משנה לך מהי הסיבה. מה שקורה הוא, שאתה יושב ואינך יודע מה לעשות. פתאום אתה מרגיש חסר אונים.

ניסיתי להתקשר למשטרה. חשכתי לעצמי: כחבר כנסת אולי יגידו לי לכל הפחות מה קורה; אני יודע שהמשטרה עסוקה כשיש פיצוצים כאלה. התקשרתי למשטרת חיפה, למשטרת זבולון, הקוים עמוסים, חפוסים, וכשהקו התפנה לא ענה איש מעברו האחר. הרגעים הם רגעים קשים, ואתה מחכה בקוצר רוח לעשות משהו, ואתה רואה את ההכזקים האלה של האש, שאינם נפסקים אחרי דקה או שתי דקות.

למולי הטוב פתאום התקשר אלי מ"גלי צה"ל", כדי לראיין אותי בנושא אחר, ושאלתי את הכתב של "גלי צה"ל", אם הוא יושב בחדר החדשות ויודע מה קורה בחיפה. ואכן, הוא אמר לי שיש פיצוצים בחוות הגז, ושאלו הוא יודע פורטים נוספים. הרגשתי מועקה נוראה בלב, כי לא ידעתי איך זה ייגמר ומה עלול לקרות. מי שלא חווה את תחושת חוסר האונים הזאת על בשרו, יתקשה מאוד לתאר אותה לעצמו.

אני יכול לתאר לעצמי מה הרגישו האנשים שנתקעו בחיפה ולא יכלו לחזור הביתה, ומה הרגישו הילדים שנשארו עם ה"בייבי סיטר". גם אני הייתי יכול להיות כאותו מצב, כי הרי כביש כתי-הזיקוק נסגר. יש רק כביש עוקף אחד, המוביל לאזור הקריות, ואינני יודע אם סגרו אותו או לא. הם תקועים שם, והילדים תקועים כאן; הם רואים שדבר לא טבעי מתרחש, וכולם יודעים שיש שם מצבור של מפעלים. בכלל אינני מסוגל לדרת לעומק התחושות של אותם אנשים, שבאישון לילה מוצאים אותם מהבית, והם רואים את הלהבות ושומעים את הפיצוצים ואינם יודעים מה עלול לקרות בדקה הקרובה, כי הרי הסכנה מאוד קרובה ומוחשית. הם פתאום מוצאים את עצמם מסתובבים בחוץ כלילה קר וגשום עם כל המשפחה.

אדוני היושב-ראש, כל האזור של מפרץ חיפה משופע במפעלים רבים הצמודים זה לזה. כמתחם כתי-הזיקוק יש מפעלים רבים מאוד, חלקם עוסקים בכימיקלים, ומטבע הדברים יש בהם גם גזים וצילום ומסוכנים וכל מיני מוצרים דליקים ופטרובימיים. במרחק של 4 — 5 קילומטרים מהאזור הזה חיים מאות אלפי תושבים. אם אוסיף גם את הקרבה של

אדוני היושב-ראש, אני מבקש שהכנסת תקיים דיון בנושא ותפעל יחד עם הממשלה להבטחת שלומם המלא של כל התושבים באזור המסוכן של חיפה והקריות. איני מחפש אשמים במקרה, אני רוצה להודות על שהמקרה הסתיים כך ופקח את עינינו. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אליעזר קולס, רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, בבקשה.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, כשיש שבע הצעות דחופות לסדר-היום, החיזות של האחרונים כבר נאמרו בוודאי על-ידי הראשונים. אני אנסה לצמצם את דברי.

הפיצוץ בחוות מכלי הגז שבאזור קריית-אטא, שאירע במוצאי-שבת בסוף ינואר, נסתיים כנס בלא הרוגים, עם שני פצועים. ואני רוצה לנצל את ההזדמנות ולאחל להם — לאהור עיבל ולגיוורא שגב — החלמה מלאה.

הנוק הישיר בחשבון ראשוני: 7 מיליוני שקלים.

בנובמבר 1984 אירע במקסקו-סיטי אסון שנהרגו בו כ-300 איש, כאשר משאית מתדרדרת הציתה חוות מכלי גז. עיתון "מעריב" ערך אז תחקיר והתריע על הסכנה המרחפת על מפרץ-חיפה. הרצנו הצעות, פנו לכתובות — מאוס לא נעשה.

צחוק הגורל, לפני כשנתיים הוצא צו סגירה לחוות מכלי הגז, לאחר שעיריית קריית-אטא הגישה כתבי אישום נגד ארבע חברות הגז, וביצעו עוכב לפי בקשת החברות ב-6 במרס 1986. צחוק הגורל הוא, שהדיונים שהתמשכו הובילו לכך, שהמשפט של המשפט נקבע בדיוק ל-1 בפברואר, 13 שעות לאחר הדלקה. השאלה היא: מה יהיה בעתיד, מה יהיו מסקנותי של בתי-המשפט? נדמה לי שהיום היה צריך להיות על כך דיון נוסף.

בית-המשפט חשש, כנראה, לסגור שירות חיוני של אספקת גז לתושבים, אבל הוא חייב בכל זאת לשקול את הסכנה הממשית הנשקפת לאזרחים באזור.

רשמתי לפני לשאול את עצמנו האם ניסה כל אחד מאתנו לחוש מה חשים מאות אלפי האנשים הגרים בסביבה. והנה חבר הכנסת קולס — לא ידעתי שהוא היה באותה עת באותו מקום — תיאר לפנינו מקצת מהרגשתם של אותם תושבים.

היו"ר א' נחמיאס:

הוא דיבר 15 דקות במקום 10 דקות והלך.

עדנה סולודר (המערך):

אני מביתה שחבר הכנסת קולס היה בכיתו, אבל היו גם אלפי תושבים שהוצאו מבתיהם.

חבר הכנסת יאיר צבן אמר קודם לכן, שמוטב לחיות בפניקה מאשר למות בשקט. אני לא רוצה לחיות כל חיי בפניקה, ואני גם לא בטוחה שזוהו כורח המציאות. נכון, אנחנו ערים לכך שאזורים שנקבעו בשבתם כאזורי תעשייה והיו מרוחקים מאזורי מגורים — המציאות קרובה אותם אלה לאלה. אבל על סמך החומר שקראתי, דומני שיש אפשרות להגן, יש אפשרות לנקוט אמצעי זהירות. העניין תלוי בנו. עלות אמצעי הזהירות, כפי שנמסרה על-ידי כבאי חיפה, היא, נדמה לי, 2.5 מיליוני שקלים.

לא הועבר, למיטב ידיעתי, ולו חלק מהסכום שאושר, בשיעור של 1.16 מיליון דולר.

היו"ר א' נחמיאס:
אבקש לסיים.

אליעזר קולס (הליכוד):

אני כבר מסיים. הווי אומר, הסכנה והחשש היו ידועים. בכל זאת לא הותקן מיד — אני אומר מיד, כי כשיש סכנה כזאת פועלים מיד — מערך כיבוי-האש. הדיונים סביב הקמת המתקן ומימונו נמשכים שנתיים. עד היום, כאמור, לא הסתיים הדבר.

אם כך מתנהלים הדברים — מי יערוך לנו שאומנם ננקטו כל האמצעים להבטחת שלומם וביטחונם של התושבים?

אדוני היושב-ראש, נראה לי כי גם באירוע חמור זה שמענו תגובות — וכאן אני רוצה לציין לשבח את שר האנרגיה — מכל מיני צדדים, כאילו גורמים כלשהם הופתעו, כאילו גורמים כלשהם לא צפו את האסון. היה צורך באיש אמיץ מאוד מחל-אביב שיבוא כדי לפתור את הבעיה בחיפה.

היו"ר א' נחמיאס:
בבקשה לסיים.

אליעזר קולס (הליכוד):

אני כבר מסיים. יש לי 15 דקות.

היו"ר א' נחמיאס:

לא, יש לך 10 דקות ואתה מדבר באמת 15 דקות.

אליעזר קולס (הליכוד):

אני כבר מסיים דברי. כבוד שר האנרגיה, האם בדק משהו מה הם אמצעי הבטיחות במפעלים הסמוכים לחוות מכלי הגז, בכל אחד ואחד מהם? אולי יש צורך במסקנות של מומחים גם לגביהם, אולי יש לגביהם מסקנות של מומחים, וגם בהם כמו בחוות המכלים מחפשים תקציב? הרי הרעה לא צריכה להיפתח דווקא מחוות הגז, היא יכולה להיפתח גם ממפעל קרוב אחר.

ברשותך, אדוני היושב-ראש, אסיים בשני משפטים. כדי שלא תהיה חסר סבלנות, ואני מודה לך על הסבלנות שלך.

עדנה סולודר (המערך):

הוא מדבר לעתים כל כך רחוקות ומדבר לעניין.

אליעזר קולס (הליכוד):

מה ערך יש לחוק התכנון והבנייה, על כל שלבי האישור שבו, אם לא ניתן היה להתמודד באמצעותו עם קרבתם של כתי מגורים רבים כל כך לאזור תעשייתי מסוכן כל כך? אתם יודעים מהו חוק התכנון והבנייה, כמה זמן עובר עד שמאשרים בו סעיף כל שהוא.

אני רוצה לחזור ולהדגיש: הסכנה אינה רק באירוע חריג, חד-פעמי, אלא גם בפגיעה היומיומית המצטברת בכריאותם של התושבים.

איני רואה פתרון בטוח אחר, פרט להרחקתו של אזור התעשייה המסוכן מאזורי המגורים, או הרחקת אזור המגורים מאזור התעשייה.

ברצוני לשוב ולהדגיש: לחיי אדם ולכריאות אין מחיר.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אדוני היישוב-ראש, אדוני שר האנרגיה, חברי הכנסת, הנושא שלפנינו הוא, כיצד מבטיחים את שלום הציבור ואת חייו. הדלקה במכלי הגז בחיפה הביאה לכאן את השאלה הזאת, ומן הרין שדון בה בניסיון למצוא לה פתרונים.

על הדלקה הגדולה שפרצה במוצאי שבת בחוות מכלי הגז בקריית-אטא — ובדרך נס לא נסתים המקרה כאסון כבד חלילה — חייבים כל החושבים לכרך ברכת הגומל, דלקה זו חייבת להדליק נורה אדומה אצל כל האחראים לאספקתם ולהתחנתם של גזים רעילים, במישור המקומי כמישור הארצי, ובעיקר בממשלת ישראל, שמוטלת עליה החובה למצוא את הפתרון הנדרש.

התברר שהיה מדובר במכלים שמשקלם 90 טונות, והיתה סכנה מוחשית שהם יתבקעו, חלילה, ויעופו כטילים בוערים, ברדיוס של 2 קילומטרים. למולנו הטוב, תושבית המדינה של מהנדס כימאי ומומחה לכיכור אש ב"אמישראל", מר אריה רון, שהגיע למקום במהירות רבה, וגילוייו את מקור הדליפה מנעו, תודה לאל, את האסון נורא.

לדעת הכבאים שהיו במקום, לא היה דבר כזה בהיסטוריה של שרפות בארץ, ורק קור רוחם של הכבאים, בצירוף תושבית המהנדס רון עצמו את הדליפה ואת התפשטות האש.

הפניקה שאחזה בקהל ברדיוס של כמה קילומטרים היתה עצומה, וכווראי וחותר את רישומיה כקרב אלה שנמלטו מבתיהם ופגוע בעוד מועד, שמענו כאן תיאור חי ממי שהיה שם, חבר הכנסת אלי קולס, הגר בקרבת מקום, וריבם דוגמתו ודאי חשו את הפחד הנורא מפני האסון שעלול היה להתחולל.

השאלה שאין מגוש מבחינתה במקרה כזה היא, האם ניתן היה למנוע את הדליפה, והאם ננקטו הצעדים שהיו אמורים למנוע את מה שקרה.

אין זה סוד, כי חוות מכלי הגז האמורה עומדת זה שנים במקום של מחלוקת ציבורית, וכי ראש עיריית-אטא, שעירונתו ראויה לכל השבחים שבכולם, הובע זה שנים מספר, כי במקום תותקן מערכת מים לקירור אוטומטי בעת צרה, למניעת אסונות, חלילה, עם פירוט טכני מדויק, ברם, חביעתו זו טרם נתמלאה, לכונת על אלה, ובעיקר חברות הגז, שחייבות היו לעשות ולא עשו.

כן ידוע, כי הסכסוכים בין הדיירים לבין חברות הגז הפועלות באזור נמשכים זה זמן רב, וכי ההליכים המשפטיים שהתנהלו בעניין לא הניבו עדיין את הפרי המיוחל. אומנם בינתיים שבו החיים למסלולם, אך הסכנות הנוראות מפני התפרצות דלקות גדולות כאלה בעתיד ומפני אסונות כבדים אפשריים עומדות בעיני הן מחייבות אותנו למחשבה ולמעשה. מדובר בענייני בטחונות חיוניים ביותר, שחיי אדם, פשוטו כמשמעו, חלויים בהם.

עתה כבר ידוע מקריאת ממציא החקירה, שנעשתה בחוות מכלי הגז על-ידי מפקד מכבי-האש בחיפה, כי הסיבה לדליפת הגז היתה ניתוק של אחד משני הצנורות שהזינו את המכלית הנטענת, שגרם לזרימת גז נוזלי ממחנק המילוי. הרוח קובע, כי גז נוזלי נשפך בשטח חוות המכלים, הפך לענן גז וניצת. כן הוברר שכטרם פרצה הדלקה, ניסו עובדי המחנק לסגור את הברזים ולהתגבר על הדליפה שאיתור, אבל תוך כדי ניסיון זה הוצת הגז ומנע את המשך פעולתם. כן מסתבר, שחוקרי הכבאים לא הצליחו לקבוע חד-משמעית מה היה הגורם

השאלה היא: האם החברות, שמשא-ומתן בעניין זה מתנהל אתן זה שנים, עשו משהו בנדון? כנראה, אנחנו חיים תמיד במחשבה שלנו זה לא יקרה, חזר בעוכרנו. היו רגעים בשעות הפינוי שמפקד מכבי-האש, טפסר ורדי, אמר למפקד משטרת חיפה: חייבים לעזוב את השטח בגלל הסכנה. ניתן לגורל לעשות את שלו.

אני שואלת שוב: האם זו גזירת גורל או שזה פשוט זלזול ככללי בטחונות אלמנטריים?

עד היום נשאו החושבים את גזירת הגורל של זיהום האוויר, וגם הוא הוזכר כאן. היום הם חיים בחשש לעצם קיומם.

כבר אמרתי — חבר הכנסת יאיר צבן יצא — שאני לא מוכנה לחיות בפניקה כל חיי וגם אין לזה הצדקה. הפעם הזאת ניצלו חיים כנס הודות לתושביתו של מהנדס ארי רון, שבא מתל-אביב מיוזמתו וסגר את שני הברזים: דומני שממצאי החקירה עד כה טוענים, שדליפת הגז נבעה מחובק לא-תקני על הברזים. אבל אני לא רוצה להיכנס לפרטים, תהיה ועדת חקירה.

אנחנו עדים — והוזכרו כאן מקרים מספר — לזלזול של אתרי תעשייה או של חברות שונות בצווים ובחוקים. כוועדת הפנים ואיכות הסביבה עלו על שולחננו לא פעם אחת ולא פעמים מקרים כאלה.

בימים אלה מונחת על שולחן ועדת הפנים ואיכות הסביבה הצעת חוק בדבר מועצות תעשייתיות, העוסקת ברמת-החוב. אחרי האירוע הזה אני מהרהרת שוב על האפשרות לאשר אתר תעשייה כאחר עצמאי, בלא שיש לו קשר לסוכב אותו. מי יהיה זה שיחרע, מי יהיה זה שיועק ויועיק, גם אם ייהיה לו חלק באותה מועצה תעשייתית שתוקם? אתר רמת-החוב, שהוא אחד האתרים המסוכנים כיום, נבנה בריחוק מכאר-שבע, על-מנת להגן על חייהם של התושבים בבאר-שבע. אבל גם באר-שבע וגם יישובים אחרים — דנו כאן היום בחוק הנגב — עלולים "להתקרב" לרמת-החוב.

המקרה של חוות מכלי הגז עורר, אצלי לפחות, סימני שאלה אשר חלקם עלו קודם לכן לגבי אותה הצעת חוק, אנחנו מוכרחים לתת סיכוי לכך שבנושאים הקשורים לתעשייה, או בנושאים שעלולה להתעורר בהם סכנה לביטחון אזרחים — יהיו האזרחים ותהייה הרשויות שותפים באחריות, ואי-אפשר לנטרל אותם, גם אם זה עשוי להקל את הפרוצדורה לתעשייה עצמה.

לכן אמרתי, מאחר שמרבית התוסיים שרציתי לדבר עליהם כבר הוצעו, אני רוצה לסיים ולומר: אסור לנו להמשיך לחיות עם הנורמה האמרת, שלי זה לא יקרה. אנכי, הנורמה הזאת מוכחת כמוטעית גם בשטחים אחרים וגם בימים אלה. אנחנו חייבים לבחון את העניין הזה יום יום ולבנות את הכלים הנדרשים לאבטחה. זה לא בשמים וזאת לא גזירת גורל. ואם המנגנה, שיכולה להגן על חוות גז עולה 2.5, ואפילו 3, ואפילו יותר מ-3 מיליון דולר, אבל היא עשויה להגן על חייהם של מאות אלפי אנשים, החיים באזור הזה, אסור ואנשים האלה יכלו את כל חייהם בפניקה מתמדת ובכתושת פחד, ויפה שעה אחת קודם.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר, חבר הכנסת גרשון שפט פה? — הוא לא פה, ובכן רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר חי שאקי, בבקשה.

שנשארו עד לשעה זו — ונדרמה לי, אדוני היושב-ראש, שהנימוס הפרלמנטרי מחייב את חברי הכנסת המציעים לפחות להישאר כדי לשמוע תשובה על הצעתם — כי זה הופך להיות אירוע נדיר — —

ענדה סולודר (המערך):
לאחרונה אנחנו נוהגים שלא להכליל בסדר-היום הצעות לסדר-היום של אלה שלא נמצאים באולם.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:
אומר מייד, כי ברצתי להציע לכנסת לדרון בנושא הזה על-פי סמכותה לפי סעיף 22 לחוק-יסוד: הכנסת, ולמנות ועדת חקירה פרלמנטרית שתבדוק את האירועים ואת הנושאים הקשורים בכל מה שהתרחש בחוות הגז באזור מפרץ-חיפה, מפני שלדעתי העניין הוא חמור. אני חושב שבסוג נמנע אסון כבד.

אני רוצה להסביר ולהשיב לאלה ששאלו מדוע נמצא כאן שר האנרגיה כדי להשיב על ההצעה, שהנושא חשוב, לדעתי, עד כדי כך שמצאתי לנכון להשיב, אף שלא ברור כלל מי השר האחראי לעניין, כי יש סמכויות רבות והן מפורדות בין שרים רבים, חשבתי, ואני חושב גם היום, כי בנושאים מן הסוג הזה אין לחפש את האחראי השני, אלא יש חובה לקבל אחריות, או לפחות להתרע.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):
ישר כוח.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:
תודה רבה. אדוני היושב-ראש, עם כניסתי לתפקידי כשר האנרגיה ובגין האירוע שהזכירה חברת הכנסת ענדה סולודר — האסון במקסיקו — מיניתי ועדה בראשותו של מנכ"ל משרד האנרגיה, ד"ר נתן ארד, לבחינת ההיבטים הבטיחותיים והבטיחותיים של הטיפול בחומרים מסוכנים במשק הנפט.

ב-3 בנובמבר 1985 פנה ד"ר ארד אל מנכ"ל חברת "פזגו" והדגיש כי על החברה לתכנן ולהתקין לאלתר את אמצעי הבטיחות שקבעה הוועדה, בהשקעה כוללת של כמיליון דולר. הבהרתי למנהל הדלק, כי המינהל יכיר בהשקעות אלה כמקובל במשק הנפט והגן לגבי פרויקטים מסוג זה. זאת הייתה המלצת ביניים, לאחר שביררתי וביקשתי לדעת מה מצאה ועדת-ארד בכריקה המיידית. כאשר נודע לי שסדרי הבטיחות אינם מספקים, דרשתי שהם יוצאו הנחיית ביניים כדי לטפל בנושא. זה היה, כאמור, ב-3 בנובמבר 1985.

ב-6 בדצמבר 1985 שלח היועץ המשפטי כמשרדי מכתב אל מנכ"ל חברת "פזגו", עם העתקים למנכ"ל לי חברות הגז האחרות. במכתב זה נאמר מפורשות, ואני מצטט: כל האחריות למימוש ההמלצות בנושא הבטיחות והבטיחותון בקריית-אטא היא על חברות הגז. מיותר לציין כי האמצעים הקיימים באתר אינם עומדים בדרישות המינימום. נראה בעיני מורר שחברות הגז נוטלות על עצמן סיכון כה גדול ואינן מבצעות מייד את ההמלצות לחיזוק הליקויים.

רבותי חברי הכנסת, כאן לא היה מקרה שלא התריעו עליו, או לא ידעו עליו. כאן היה מקרה הפוך בדיוק. במקרה זה הודיעו לחברות הגז, שהן אינן עומדות בתנאי מינימום, ואני מרגיש את המלים האלה, והן לא שכו לכך ולא נענו ואף לא עשו דבר.

אדוני היושב-ראש, אני אומר שוב, בלי להתחמק ובלי להצטעע במלים, שאם במקרה זה לא יהיה מי שיתן את הדין,

שהביא להצתת הגז ולתקרית הקשה, שכאמור, רק בדרך נס לא תבעה קורבנות רבים.

עובדה זו הצדיקה את מינויה של הוועדה החדשה אתמול על-ידי ראש הממשלה ושר האנרגיה, מר שמיר ומר שחל, ויש לברכם על מינוי ועדה זאת, שתבדוק את סיבות הדלקה במחנני הגז בקריית-אטא. כללנו תקווה, שהוועדה אכן תעמוד במשימה שהוטלה עליה ותגיש את ממצאיה בתוך שבועיים. כן מצפים אנו, שהוועדה גם תעמוד בתנאי כתב המינוי שלה, שלפיהם אם אומנם ימצא שהיו ליקויים בתחום זה שהיה אפשר למנועם, יינקבו שמוותיהם של אלה שהאחריות לכך רובצת עליהם. זאת לא משום שמחפשים אנו את האשמים, אלא משום שאנו רוצים למנוע אסון כזה בעתיד.

הוועדה מורכבת מקציני צה"ל בכירים, מומחים לכיבוי אש, מהנדס ועורך-דין. הרכב זה מבטיח שהחקירה אכן תהיה רצינית, שאפשר יהיה ללמוד את העניין לעומקו ויופקו הלקחים וייקבעו הדרישות והנהלים למניעת סכנות בטחנות דומות בעתיד.

בעולם כולו היו בשנים האחרונות מקרים שסיכנו חיי אדם באופן חמור ביותר, אסון צ'רנוביל — לא לפני זמן רב אירע. דליפת גזים שונים ומסוכנים מסכנת חיי אדם. גילויי רשלנות במילוי הוראות בטחנות ובכל הנוגע לטיפול במתקנים רגישים ולביצוע דקדקני של ההוראות מחייבים תשומת לב, כדי למנוע בעתיד אסונות נוראים ביותר.

התפיסה היהודית גורסת, שאין סומכין על הנס, ואכן אין לסמוך על הנס. שמירה על קדושת חיי אדם מחייבת רמה עליונה של זהירות ורמה עליונה של אחריות בכל הדברים ולכל אורך הדרך.

העוסקים בחומרים דליקים ומסוכנים מצווים במיוחד על רמה גבוהה ביותר של מומחיות, מיומנות, זהירות ודיוק בביצוע הוראות ובמילויין. זכאים אזרחי ישראל בכל מקום שהוא, שחיייהם ושלומם יובטחו על-ידי מוסדות המדינה בצורה המעולה ביותר. זוהי זכות יסוד של כל אזרח, שחיייו ושלומם יובטחו על-ידי מדינתו.

ואכן אנו מקווים, כי אם יש צורך בחקיקה נוספת לחיזוק הקיימת, תואץ הגשתה לכנסת. אם יש מומחים שטרם נשמעה דעתם, זוהי טובה נוצל ואם ולקוראם למתן סיוע. אם קיים, וכנראה קיים, פיזור גדול כסמכויות בין גורמים שונים, ההצעה לרכז סמכויות אלה בידי משרד או גוף עליון אחד היא הצעה נכונה ונכונה, ונקווה שאכן זו תהיה אחת המסקנות מכל מה שקרה.

אני מצטרף לדעה שמוטב להסתכן ביצירת פניקה זמנית, שתיגרם מפרסום מוקרי הסיכונים הקיימים, מאשר לאפשר סכנה גדולה, חלילה. נראה לי כי אכן ניתן היום, באמצעותה של ועדה זו, או באמצעותה של ועדת חקירה פרלמנטרית, אם יתברר כי ועדה כזו עדיפה כנסיות העניין, לגבש הצעות אופרטיביות של ממש, כדי להבטיח שסכנות גדולות כאלה לחיי אדם בישראל לא ישנו בעתיד.

היור' א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אבנר חי שאקי. אדוני שר האנרגיה והתשתית, בבקשה — דברי תשובה לחברי הכנסת.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הקשבתי קשב רב לדברי חברי הכנסת. אני רוצה לציין, לפחות לשבחם של אלה

אכן, ועדת-ארד בדקה את המצב לא רק בקריית-אחא אלא גם בארץ כולה. לרבות מתקנים אחרים באזור המפרץ. כאשר היא הגישה לי את ההמלצות בקשר למתקן מסוים, שעליו נאמר כי לדעת הוועדה אף שיש סיכון היא חושבת שאין צורך בהשקעות נוספות, אמרתי לוועדה שאיני מקבל את ההמלצות שלה. גם אם יש סיכון של 10% שחס וחלילה יקרה משהו — ואני מדבר על מתקן שיש לו רגישות רבה מאוד ויש בו סכנה גדולה ביותר — חייבים להשקיע. בימים אלה ממש נמצא בארץ, לפי הזמנתי, מומחה בעל שם עולמי, ועליו לפסוק הלכה למעשה האם צריך לגדר את המתקן בגדר מיוחדת, בקיר מיוחד, עבה מאוד, כדי למנוע אסון, גם כאשר אני יודע שהעלות היא גבוהה מאוד.

אומר דבר נוסף — חברה מסחרית איננה יכולה לדרוש שהכול יכוסה על-ידי המדינה. אינו תפיסת עולם היא זו? אני אומר זאת דווקא לך, חבר הכנסת יאיר צבן, כדי לשכנע אותך בנחיצותה של הרפורמה במשק הרלק, כי אם חיים על קוסט-פלוס, לא חיי אדם מעניינים. באים ואומרים: קודם חשלים לי. בכלל, מה אפשר לדרוש מחברות, כאשר הכול מכוסה — לא מיומנות, לא שום דבר, כל מה שהן עושות זה לכא ולגיש חשבון למדינה. אם המדינה לא משלמת, הם לא רואים את עצמם אחרים. דבר כזה אסור לעבור עליו בשום פנים ואופן לסדר-היום. איש שפותח עסק מסחרי חייב לדעת שמוטלת עליו האחריות. והאחריות הזאת איננה מצטמצמת, אדוני היושב-ראש, רק לחברות הגו בקריית-אחא. יש סוכנויות שבהן מחסינים וממלאים גו במבני מגורים.

יאיר צבן (מפ"ם):
יש חוות גו בירושלים.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:
אנחנו מעבירים אותה.

יאיר צבן (מפ"ם):
לגבעת-שאול?

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:

אנחנו בונים עכשיו מתקנים בהשקעה גדולה מאוד של כמה מיליוני דולרים. העברתי זאת אחרי ועדת-ארד. כאן חברות הגו הן הבעלים, והן פשוט באו ואמרו: איננו מוכנים לקיים את מה שמוטל עלינו.

אני חושב שעל הכנסת לתת את דעתה גם על שאלת החקיקה. רבותי חברי הכנסת, זה לא עניין רק לממשלה. חתליתו אתם בידי מי האחריות. הרי לא ייתכן שיהיו 13 רשויות שכל אחת עוסקת באותו דבר, ובסופו של דבר שר האנרגיה במקרה זה אין לו סמכות וחצי סמכות כדי להגיד דבר וחצי דבר בנושא הזה, אלא ממנו באים דורשים את הכסף.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני רוצה לשאול, לא לשם קנטור — — —

הי"ר א' נחמיאס:
אולי כבודו ישאל ברשות היושב-ראש?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, בוודאי.

אדוני השר, ידעת שיש שם סכנה, ידעת מה היא ההתנהגות, הרגשת שאין לך אחריות. מדוע לא הבאת את העניין לדיון בדרג ממשלתי? יש סמכויות לטפל בנושא הזה, הן לשר הפנים והן לשרים אחרים. יש כאן בעיה ביטחונית

לא אבין מהי משמעותה של אחריות. כי לא ייתכן ולא יעלה על הדעת שחברות מסחריות החייכות בהתקנת מתקני בטיחות מינימליים לא יעשו זאת, יתווכחו, יתחמקו, ישתמטו, ולא יהיה מי שיתן את הדין. בעיני זה אחד הדברים החמורים ביותר בכל המערכת המינהלית והציבורית בארץ.

אנו לא הסתפקנו בדרישות שהפנינו לחברות הגו. ב-22 בדצמבר 1985 פנה מרכז ועדת-ארד אל ראש עיריית קריית-אחא והודיע לו, ואני מצטט: "הוועדה סיימה את עבודתה לגבי בחינת נושא הבטיחות והביטחון במתקנים והורתה לחברות הגו לבצע הנדרש בהתאם למסקנות הוועדה. למרות זאת חברות הגו אינן ממהרות לפעול כנדרש, וזאת על אף העובדה שהיועץ המשפטי של משרד האנרגיה העמיד אותן על חומרת העניין. לאור כל זאת מוצאת הוועדה לנכון להעביר לידיעתך את מסקנותיה והפעולות שנקטו עד עתה ומשאירה את המשך הטיפול לסמכות העירייה בנושא".

ב-19 בינואר 1986 פנה שוב מנכ"ל המשרד אל מנהלי ארבע חברות הגו והודיע כי, ואני מצטט: "בלשון המעטה אציין כי הדבר נראה לנו מוזר ואף תמוה שחברות הגו מצאו לנכון לעכב מספר חודשים את יישום ההמלצות בעניין אחר קריית-אחא וכך נטלו על עצמן סיכון גדול ומיותר. בעניין זה ברצוני לחזור ולהדגיש כי האחריות בנושא מוטלת על חברות הגו בהיותן הבעלים של המתקן. במצב המתואר רואה עצמו משרד האנרגיה והתשתית משוחרר מכל חובה ואחריות, ואילו היו לו הסמכויות" — וכאן אני מגיע אליכם, חברי הכנסת, כי לצערי הרב אין לנו סמכויות — "אילו היו לנו הסמכויות על-פי החוק בנושא היינו שוקלים ככובד ראש את האפשרות לצוות על סגירת המתקן עד לחיקון הליקויים".

כתיואם עם ראש קריית-אחא, מר בן-דניאל, פנינו אליו ושלחנו את העתקי המכתב לראש העירייה, למפקד מכביה-אש, למפקד משטרת ישראל מחוז-הצפון ולמפקד הג"א. ראש עיריית קריית-אחא, בתיאום עמנו, הוציא על סמך מכתב זה צו סגירה למתקנים. המשטרה אכפה על חברות הגו את הצווים, והמתקנים נסגרו. המתקנים נפתחו על סמך צו שהוציא בתי-המשפט לבקשת החברות.

רבותי חברי הכנסת, יושבים פה כמה משפטנים. צריך עזות מצח כדי לבוא לבית-המשפט אחרי הסגירה ולטעון, שכדי שלא ייגרם הפסד כספי מתבקש בית-המשפט לתת את האפשרות לפתוח את המתקנים אף שהם מסוכנים. ובתקופה הזו, שבה החברות פנו לבית-המשפט, קרה האסון.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):
זה חמור מאוד.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:
ואני שזה חמור מאוד. אני יודע מה עלול היה לקרות. לכן אני כה חרד. אני יודע מה היה קורה אילו גרם, חס וחלילה, הפיצוץ הזה לתגובת שרשרת.

כאשר הגישה לי ועדת-ארד המלצות — וחבל שחבר הכנסת קולס מצא לנכון לחזור חזרה לקריית-ביאליק מיד אחרי שהציע את ההצעה — — —

יאיר צבן (מפ"ם):
הוא נסע לסגור את הברז.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:
הוא נסע לסגור את הברז. כי הוא שאל שאלה: האם בדק משהו את המצב במפעלים הסמוכים? אדוני היושב-ראש,

אני רוצה לומר דבר נוסף בקשר לשינויים בקרבת המקום. כ־27 בינואר 1981 ביקר שר השיכון בשכונת החיילים על־יד בתי־הזיקוק. על־פי סיכום הביקור, הוקמה על־ידי משרד השיכון ועיריית קריית־אחא, ועדה שטיפלה בפניו התושבים. לצערי, פונו רק 15 משפחות, ומשום־מה המשיך הפינויים נעצר. אציע לראש עיריית קריית־אחא לזמן את כל הנוגעים בדבר — משרד האנוגיה, משרד השיכון, משרד הבריאות, הממונה על המתח, משרת ישראל, מכבי־אש, חברות הגז — ולגבש מדיניות לגבי עתיד האזור, אם ראוי שתהיה שכונת־מגורים במקום. אגב, שכונת המגורים הוקמה במקום לאחר בתי־הזיקוק.

אני רוצה לסיים ולומר, כי הפעם נמנע אסון כבד מזה שקרה. אני חושב, שאם לא יהיה, ובהקדם, טיפול חד־משמעי ובכור בנושא הזה, עלול העניין להישכח שוב. כפי שקורה במקרים כאלה.

על כן אני חוזר על הצעתי, אדוני היושב־ראש, ברשותך. לפי סעיף 22 לחוק־יסוד: הכנסת, "הכנסת רשאית למנות ועדות חקירה, אם על־ידי הסמכת אחת הוועדות הקבועות ואם על־ידי בחירת ועדה מבין חבריה, כדי לחקור דברים שהכנסת קבעה: סמכויותיה ותפקידיה של ועדת חקירה ייקבעו על־ידי הכנסת: בכל ועדת חקירה יהיו גם נציגים של סיעות שאינן משתתפות בממשלה, לפי יחסי הכוחות של הסיעות בכנסת". מאחר שלפי דעתי ועדת הפנים של הכנסת היא הוועדה ההולמת לעניין הזה, היא ועדה קבועה כאמור, ובוועדה זאת יש גם נציגים של סיעות שאינן משתתפות בממשלה, כלומר גם נציגי האופוזיציה, הרי שהוועדה עונה על כל הקריטריונים, מה שחסר הוא רק לקבוע את סמכויותיה.

אני מציע לכנסת שתקבל החלטה למנות ועדת חקירה פרלמנטרית ועל־ידי כך לרון בנושא הזה באופן מפורט. וראי שאני מודיע מראש, שאקבל כל המלצה מהמלצותיה בנושא שאנחנו מטפלים בו.

היורד א' נחמיאס:

תודה לאדוני שר האנוגיה והתשתית. קודם כול, צריך לברך ברכת הגומל. אחרי כל מה ששמעתי, צריך להגיד: ברוך הגומל טובות וחסדים לעמו ישראל. אחרי דברי הנאמים ואחרי מה שאמר כבודו, אני מתיר לעצמי לומר זאת כאן, בכנסת.

כבודו לא יכול להקים ועדת חקירה פרלמנטרית, אלא אם הועלה הנושא על סדר־היום על־פי סעיף 22, כהצעה מיוחדת. אז אפשר יהיה להעמיד את ההצעה להצבעה. לאדוני השר יש מכשיר משוכלל לא פחות מוועדה פרלמנטרית. הוא יכול להקים ועדת חקירה ממלכתית, בהחלטת ממשלה.

מאחר שאנחנו תלמידי התקנון, ואדוני אמן על התקנון ימים רבים, יותר ממני, וגם ידיעתי בתקנון עמוקות מני ים, הרי וראי שאני צריך לשאול, מה אדוני מחכוך לעשות בהצעות לסדר־היום.

שר האנוגיה והתשתית מ' שחל:

אדוני היושב־ראש, אני הצעתי להעביר את הנושא לוועדת הפנים, והמלצתי לפני מליאת הכנסת שחשמש בסמכויות על־פי סעיף 22 כדי להחליט על הקמת ועדת חקירה פרלמנטרית. על־ידי כך שתתפוך את ועדת הפנים של הכנסת לאותה ועדת קבועה, כפי שצוין המחוקק. נדמה לי שאני יכול לנחש שחברי, חבר הכנסת שבח וייס, עומד להציע הצעה לסדר־היום בדבר הפעלת סעיף 22 לנושא זה.

ממדרגה ראשונה. אתה אומר שתפקידנו לחוקק, ואני מקבל את האתגר. אבל מדוע אתה לא הבאת את הנושא — — —

שר האנוגיה והתשתית מ' שחל:

חבר הכנסת וירשובסקי, מניין לך שלא הבאתי? הבאתי. אני הבאתי את הנושא לוועדה. יש עוד נושא אחד שאין בו נהלים — כל הקשור ברעידת אדמה. איש לא יודע אין מטפלים בנושא הזה. משרדי מופקד על הנושא הסייסמי. שאלתי מה קורה אם מודיעים לי שהיתה רעידת אדמה בדרגה 4 בסולם ריכטר.

אמנון לין (המערך):

היתה או תהיה?

שר האנוגיה והתשתית מ' שחל:

היתה. אין אפשרות לחזות מראש. שאלתי מה עושים במקרה כזה.

יש בעיה, העניין עובר ממקום למקום. בוועדת השרים לעניין חומרים רעילים ביקשתי ודרשתי, כי התברר שנושא הגז לא נכלל כלל בסמכויות ועדת השרים. אני ביקשתי במיוחד שהנושא יידון שם. בינתיים דנים, אבל אין תוצאה.

אני רק בא ואומר כאן לכנסת, שבמקרה כזה לעתים יותר קל לכנסת לקבוע את האחריות. חבר הכנסת וירשובסקי, שאלת אותי שאלה ואני בכל דלות לשוני מנסה להשיב לך ולשכנע אותך. בעניין שדורש יותר של שרים וקביעת מחזיק הסמכויות, ייתכן שלכנסת קל יותר להכריע, לבוא ולהגיד שהיא חושבת כי בנושאים אלה שר אחד צריך שתהיינה לו כל הסמכויות.

אדוני היושב־ראש, ב־31 בינואר 1988 קבעתי ועדה בראשותו של אלוף (מיל.) צמח לפידות, וחברים בה תת־אלוף (מיל.) אברהם שני, אלוף־משנה (מיל.) אלדד הלר, ועורך־הדין יעקב מירז. לאחר שנודע לי שגם ראש הממשלה, כתפקידו כממלא־מקום שר הפנים, ממנה ועדה, חשבתי שזאת דוגמה קלסית של מיני ועדות שונות לאותו עניין, פניתי לראש הממשלה והצעתי לו למזג את הוועדות, והוא קיבל את ההצעה.

יאיר צבן (מפ"ס):

לא שקלת אפשרות להקים ועדה שלישית כוועדה מתאמת?

שר האנוגיה והתשתית מ' שחל:

כמעט שהיה צורך בכך, כי היום פנה אלי שר העבודה והרווחה ואמר, שהוא עמד למנות ועדה שלישית. הצעתי לו שיצרף את הנציג שלו, והוא צירף אותו לוועדה שראש הממשלה ואנוכי חתמנו על כתב מינויה.

שבח וייס (המערך):

היה פעם ועד ארבע הארצות, וזו ארץ ארבעה ועדים.

שר האנוגיה והתשתית מ' שחל:

כמעט כך. הרביעית עדיין איננה, אולי שרת הבריאות תמנה ועדה רביעית.

לוועדה הזאת צורפו, כאמור, מרמי כחלון, מפקח כבאות ראשי, מהנדס מיכאל מילוא, יועץ בטיחות, רשף אברהם מוזס, ראש אגף מניעת דלקות וחקירות, אהרן אשל, מפקד שירותי כבאות, והיום נוסף, כאמור, נציג משרד העבודה והרווחה לוועדה.

היו"ר א' נחמיאס:

אדוני מציע להעביר את ההצעות לסדר-היום לוועדת הפנים?

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:

נכון, ואני ממליץ בפני המליאה לנצל את סמכותה על-פי סעיף 22.

היו"ר א' נחמיאס:

המליאה לא יכולה לעשות זאת כרגע, מפני שזה לא עמד על סדר-היום.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:

אם ירשה לי, אדוני היושב-ראש — — —

היו"ר א' נחמיאס:

יורשה לי לחלוק, כתלמיד על רבו.

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:

חמיד אלמד ממורי ורבותי.

היו"ר א' נחמיאס:

להיפך, במקרה זה התלמיד חולק על רבו.

שבח וייס (המערך):

אם יעביר השר את הנושא למליאה, המליאה — — —

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:

המחוקק לא קבע שהפעלת הסמכות של מליאה הכנסת על-פי סעיף 22 חייבת להיות רק לאחר שהיה הנושא על סדר-היום.

יאיר צבן (מפ"ם):

— — —

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:

היתה פעם אחת הצעה, וכך נהגו. אבל, עד כמה שזיכרוני אינו מטעה אותי, סעיף 51 לתקנון הכנסת מרשה לחבר הכנסת להציע הצעה לסדר, והיושב-ראש רשאי לקבל אותה או שלא לקבל אותה. וכך מבחינה זו אפשר בהחלט שאחד מחברי הכנסת יציע הצעה לסדר, וברגע שהיושב-ראש מקבל אותה, זה כבר כלול בסדר-היום. הכנסת תעשה דבר יעיל ומועיל אם תקבל את ההצעה מייד ולא תדחה את הדיון בה על-ידי העמדתה בסדר-היום כמערך קרוב.

יאיר צבן (מפ"ם):

— — —

היו"ר א' נחמיאס:

סעיף 51, אדוני שר האנרגיה והתשתית, דן בסדר ניהול הישיבה, הוא מיועד ליושב-ראש הישיבה, אבל לא כדי לשנות. יש סעיף אחר, שגם אילו קיבלתי אותו, הייתי צריך להעמיד את ההצעה על סדר-היום. אבל קודם צריך לקבל את ההצעה ולהעמיד אותה על סדר-היום, כדי שיהיה דיון במליאה על אותה הצעה שהציע אותה חבר הכנסת.

יאיר צבן (מפ"ם):

סעיף 51 — — —

היו"ר א' נחמיאס:

נכון. במלים אחרות, אף אם ינצל חבר הכנסת שבח וייס את זכותו לקום ולבקש את העברת ההצעה לוועדה, הוא בין כך ובין כך יציע הצעה לסדר, ואם אני אקבל אותה, אני צריך להעמיד אותה על סדר-היום באופן רשמי כדי שכל חברי הכנסת יוכלו להתייחס אליה.

תודה רבה לאדוני שר האנרגיה והתשתית.

בבקשה, חבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מבין את סבך התקנון, אבל יש פה ככל זאת ערפל מסוים של גז, ודרך הערפל הזה הייתי מבקש לחזור בכל זאת עם ההצעה שלי.

האפשרויות הן אלה: שר האנרגיה הציע להעביר את הנושא לוועדה בתוספת של בקשה-התניה, כלומר הוא חותר לכינון ועדת חקירה. בגלל חשיבות הנושא הוא הציע כך. אפשר היה ששר האנרגיה יציע גם לקיים דיון במליאה וימליץ בפני המליאה שזו תגלגל את הדיון לכינון של ועדת חקירה.

מכיוון שיש פה אי-בהירות, אני מעלה את ההצעה שלי דרך אחד משלושה ערוצים. ערוץ ראשון, אם אכן סעיף 51 יסייע לי — — —

יאיר צבן (מפ"ם):

סעיף 51 דן בהתפטרות שר.

היו"ר א' נחמיאס:

סעיף 53.

שבח וייס (המערך):

אתם יודעים מה? אני מציע להסיר מסדר-היום את ההצעה שאני הכי תומך בה, את הצעתו של חבר הכנסת יאיר צבן, כדיעה ברורה מראש שיש פה די חברים שיסכלו את בקשתו, ובתקווה שיסכלו, ואם לא יסכלו אני אצטרף לסיכול.

אני עושה את זה כי אני תושב האזור ויש לי רגש של חוכה כלפי האזור הזה. אלמלא יכולתי לעשות את זה, הייתי מבקש מחברי אמנון לין שיעשה את זה.

אנחנו שקרעים באזור עמוס סכנות. בתקופה שהיתה חרות בנייה ויצירה בארץ, האזור הזה, כשל מיקומו של נמל-חיפה שם ובשל עוצמתה של תנועת העבודה שם, שהתנהגה על-ידי אבא חושי, אלמוגי ואחרים, היתה בו פעילות רבה מאוד בתחום כינון תעשייה ככרה בישראל. אנחנו התגאנו בכך אז. באותה עת הדפיסו גם איגרות ברכה לראש השנה עם התצלומים של בתי-הזיקוק, של מפעלי "נשר", הארובות העשנות, כביטוי וסמל לפריחה ולשגשוג של ארץ-ישראל. התקופה הזאת עברה. אנחנו די חזקים כדי לתכנן טוב יותר. יש לנו אוכלוסייה גדולה ודי רגישות לאיכות חיה ולביטחון חיה, כדי שנחכנן את זה טוב יותר. יש לנו די עוצמה כספית, אני מעז לומר, ודאי לחברות האלה, כדי לעשות הכול למען הגנת הסביבה.

על רקע זה, אני חושב שהתקרת האחרונה היא תזכורת אימים למה שהיה יכול להתרחש: תזכורת אימים. אני הייתי מבקש מאוד מאוד, שאכן תיוולד כאן מייד איוו יוזמה פרלמנטרית לכינון ועדת חקירה, כי זה נושא שנוגע לכל כך הרבה תחומים, יש בו כל כך הרבה דרמטיות, כל כך הרבה דחפיות, שאני מקווה שהכנסת לא תסכל את הרעיון הזה. אני אומר זאת על רקע הסיכול שעושים עכשיו להצעה להקים ועדת חקירה לנושא תאונות הדרכים במדינת ישראל. בוועדת הכנסת שאני חבר בה נוקטים כל מיני תרגילים, ולא נותנים להקימה. אני מקווה שבתחום זה לא יהיה להם אומץ לעשות זאת.

אני חושב שחיפה ומדינת ישראל ראויים לכך שהדבר הזה ייעשה והנושא יחקר. יש 400,000 תושבים בסביבה, עומס אדיר של מפעלים חשובים וחיוניים, מגורים ליד האש, הייתי

אני רוצה לציין במיוחד את ההתנדבות של קיבוץ אושה, שלא רק העמיד את הקיבוץ כולו לרשות ראש העיר מר בן-דניאל לקליטת המפונים, אלא שלח מזון ושתייה חמה.

אני רוצה לומר לחברי הכנסת, שעם כל הרצינות של האירוע הזה, התגלו גם ניצנים של התנהגות למופת של העומדים בראש העיריות, של קיבוצים, של המשטרה ושל ארגונים, שונים שעמדו במבחן הזה.

אדוני היושב-ראש, על כן ראיתי לנכון להעלות את הנושא הזה לדיון. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:
חבר הכנסת יאיר צבן, אחת מסכים שהצעתך תועבר לוועדה?

יאיר צבן (מפ"ם):
כן.

היו"ר א' נחמיאס:
חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן.

היו"ר א' נחמיאס:
חבר הכנסת אליעזר קולס — איננו באולם. חברת הכנסת עדנה סולודר, האם את מסכימה שהצעתך תועבר לוועדה?

עדנה סולודר (המערך):
כן.

היו"ר א' נחמיאס:
חבר הכנסת אבנר חי שאקי?

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):
כן.

היו"ר א' נחמיאס:
חבר הכנסת מרדכי פרוש גם כן איננו באולם.

אני מעמיד להצבעה את הצעותיהם של חברי הכנסת יאיר צבן ומרדכי וירשובסקי. מי בעד הסרת ההצעות האלה מעל סדר-היום? מי בעד העברת ההצעות לוועדה, ירים ידו.

ה צ ב ע

בעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא שהעלו חברי הכנסת

י צבן ומ' וירשובסקי

בסדר-היום של הכנסת — אין

בעד ההצעה להעביר את

הנושא לוועדה — רוב

ההצעה להעביר את הנושא שהעלו חברי

הכנסת י צבן ומ' וירשובסקי לוועדת הפנים

ואיכות הסביבה נתקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:
אנחנו עוברים להצעות של חברי הכנסת קולס, סולודר, שאקי ופרוש. מי בעד ההצעה להעביר אותן לוועדה? מי נגד?

אומר כמעט אדירה של פומפי, בלי תסביך פומפי של החושבים. הם לא רוצים לגור ליד המחנקים האלה. משרד השיכון הבטיח להוציא אותם משם ולהעביר אותם למקום אחר. בנושא זה נוגעים כמה וכמה משרדים.

על כן, במסגרת השימוש הטכני בערוץ הקיים הזה — אני מבקש את סליחתך ומחילתך, כי בזמן האחרון אני משתדל שלא לעשות את זה, כי יש מידה מסוימת של ציניות בעניין הזה, אבל בגלל דחיפות הנושא וקרבתי הגיאוגרפית האישית לנושא, השתמשתי בערוץ הזה. אני מודה לך מאוד.

היו"ר א' נחמיאס:
תודה לחבר הכנסת שבת רייס. חבר הכנסת אמנון לין, אתה רוצה, כחיפני, להגיד מלה או שתיים? בבקשה.

אמנון לין (המערך):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני יכול להרגיע אתכם: אין במליאה עוד חיפנים ואין סכנה שמישהו ירצה להוסיף דברים.

ובכן, אני רוצה להשתמש בערוץ של הפרוצדורה ולהסיר את ההצעה של ידידי חבר הכנסת וירשובסקי מסדר-היום, אף שאני חושב שהיא היתה אחת ההצעות החשובות שהועלו ונאמרו במסגרתה דברים נכונים. אני מקווה שחברי הכנסת הנמצאים פה יכשילו את הצעתו ויצביעו בעד הצעתו של חבר הכנסת וירשובסקי.

חיפה נמצאת היום, במידה רבה, בסכך של תכנון, בעקבות תכנון רע שהיה בתקופת המנדט הבריטי, עוד בתקופה שמהנדס העיר היה וודסון, שהיה אחראי להקמת שיכון העובדים הזה על ידי מפעלי התעשייה, בתי-הזיקוק וכו'. בשנים האחרונות היה ניסיון של ראש עיריית קריית-אטא, מר בן-דניאל, ליזום מבצע של פינוי כל הדיירים המתגוררים על ידי מפעלי התעשייה האלה.

אחת הסיבות שהביאה אותי לעלות ולומר כאן כמה מלים היא הקריאה שלנו, של הכנסת, יחד עם ההצעה של שר האנגריה, פנייה לשר השיכון להיענות ולהחיש את חלקיך פניוין כל המשפחות הגרות בשיכון הצמוד למפעלים האלה. אני יודע שהפעולה הזאת נעשתה בחלקה, אבל ראש העיר טוען שיש אפשרות לעשות פעולה מהירה יותר. אני פונה לחברי הכנסת הנמצאים כאן: הבה נצא מכאן בקריאה צמודה להחלטה על ביצוע הפינוי הזה.

חברי הכנסת, לא אסיים את נאומי בלי לומר, שהאירוע הזה היה אירוע חמור מאוד. הוא נגמר בנס. יכול היה להיות אסון גורא בכל המפרץ. בתוך כל האירוע הזה, שיכול היה להיות אסון גדול, היה מקור אור שאני רוצה לציין כאן, מעל כמת הכנסת, כוונתי להתנהגותו של ראש עיריית קריית-אטא, מר בן-דניאל, אשר הוכיח תושייה בלתי רגילה והצליל לפנות במהירות עצומה את כל האוכלוסיה שהיתה כסכנה. לא רק זאת, אני רוצה להעלות על נס את הפעילות והיחומה של שלושה ראשי ערים במפרץ-חיפה, שהגישו מיד הצעות מצדם, גם עוזרו למר בן-דניאל לקלוט את המשפחות, לשלוח עזרה, שמיכות, מיטות, גם משטרת ישראל הגישה עזרה. אני רוצה לומר שהיו גילויים יוצאים מן הכלל של עזרה הודית, כפי שמתבקש ברגעי חירום, מהעומדים בראש השלטון המקומי וכראש הציבור בארץ.

היו"ר א' נחמיאס:

הנושא הועבר לוועדת הפנים של הכנסת, ובה יידונו כל ההצעות לסדר-היום.

אני מודה לחברי הכנסת שנותרו אתנו. אני מודה לשר האנרגיה שהיה פה.

מורי ורבותי, הישיבה הבאה — מחר במועדה. ישיבה זו נעולה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא שהעלו חברי הכנסת א' קולס, ע' טולודר, א"ח שאקי ומ' פרוש לוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

הישיבה ננעלה בשעה 21:12.